

T.C.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HİJYEN DAVRANIŞLARININ
ÖĞRENCİ VELİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE VE ÖĞRETİM
PROGRAMLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem SEÇİLMİŞ ÇETİNÇAKMAK

Malatya-2022

TC
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HİJYEN DAVRANIŞLARININ
ÖĞRENCİ VELİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE VE ÖĞRETİM
PROGRAMLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem SEÇİLMİŞ ÇETİNÇAKMAK

Danışman: Prof. Dr. Ramazan SEVER

Malatya-2022

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Ramazan SEVER danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Hijyen Davranışlarının Öğrenci Veli Öğretmen Görüşlerine Ve Öğretim Programlarına Göre Değerlendirilmesi başlıklı bu çalışmamın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığını bütün kaynakların hem metin içerisinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterildiğini belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Özlem SEÇİLMİŞ ÇETİNÇAKMAK

ÖNSÖZ

Günümüz yaşamı olumsuz etkileyen salgın hastalık olan “COVID-19” temizlik ve kişisel hijyenin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göz önüne sermiştir. Yapılan araştırmalarda öğrenciler arasındaki kişisel hijyen ve uygulama düzeyinin arttıkça çocukların okul başarısının arttığı, hastalık nedeniyle okula devamsızlığının azaldığı ortaya çıkmıştır. Bu araştırma ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışlarının farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim süresince yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Ramazan SEVER’e, çalışma sürecinde deneyimleriyle tezime yapıcı eleştiriler sunan ve tezimin gelişmesine değerli görüşleri ve önerileriyle önemli katkıları olan tez jürimin değerli hocaları Doç. Dr. Öğretim Üyesi Cihat YAŞAROĞLU’na, Dr. Öğretim Üyesi Fatma MAZMAN BUDAK’a ve tez çalışması sürecinde desteklerini esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Yalçın KARALI hocama teşekkür ederim.

Çalışmamı gerçekleştirmiş olduğum ilkokullarda görev yapmakta olan değerli okul yöneticilerine, yardımlarını esirgemeyerek bana destek olan sevgili sınıf öğretmenlerine ve tatlı öğrencilerine bana kıymetli vakitlerini ayırarak çalışmama yapmış oldukları katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, değerli aileme ve çalışmalarım için vakitlerinden çaldığım çocuklarım MİR ALİ ve ALMİRA’ ma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HİJYEN DAVRANIŞLARININ ÖĞRENCİ VELİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE VE ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

SEÇİLMİŞ ÇETİNÇAKMAK, Özlem
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan SEVER
Mayıs- 2022 XVII+95 sayfa

Bu araştırma İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Karma yöntemlerden açıklayıcı ardışık desenin kullanıldığı araştırmanın katılımcılarını 2021-2022 eğitim öğretim yılında Adıyaman sınırları içerisinde farklı yerleşkelerde bulunan 4. sınıfta öğrenim görmekte olan 65 öğrenci, bu öğrencilerin ailelerinden oluşan 65 veli ile 6 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda öğrencilerin hijyen davranışlarının belirlenmesinde Kişisel Hijyen Durum Anketi, sınıf öğretmenleri ile veli gözlemleri kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunu doküman incelemesi ve öğretmenler ile yapılan odak grup görüşmesinden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Çalışmanın nicel kısmındaki veriler SPSS 22.0 programında analiz edilmiştir. Kolmogorov Smirnov testi sonucunda normal dağılım göstermediği belirlenen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Nitel verilerinin çözümlenmesinde ise betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

Analizler sonucunda öğrencilerin genel temizlik ve hijyen düzeylerine ilişkin puan ortalamaları öğrencilerin ifadelerinde 6-22 arasında değişirken ortalama 13,05; veli gözlemlerinde 7-22 arasında değişirken ortalama 13,51; öğretmen gözlemlerinde ise 0-14 arasında değişirken ortalama 10.0 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin müfredatta yer alan temizlik ve hijyen kazanımlarını günlük yaşam becerilerine tam yansıtamadıkları belirlenmiştir.

Öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları toplam puanları ile cinsiyet değişkeni arasında bir farklılaşma olmamıştır. Ancak anne ve babaların eğitim seviyesi ile öğrencilerin yerleşim yerine göre öğrencilerin toplam hijyen puanları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur.

Görüşmede, öğretmenler ilkokullardaki öğrencilerin hijyen davranışlarını tam olarak yansıtamadıklarını, bütçe yetersizliği nedeniyle okulun ve sınıfların mevcut durumlarının buna uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin doğru hijyen kazanımları edinmelerinde okulun evde verilecek eğitimin devamı niteliğinde olduğu için aileler ile iş birliği içinde olunması gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Öğretim Programları, Temizlik, Hijyen

ABSTRACT

THE EVALUATION OF HYGIENE BEHAVIORS OF PRIMARY SCHOOL 4TH GRADE STUDENTS ACCORDING TO STUDENT PARENT TEACHER OPINIONS AND CURRICULUM

SEÇİLMİŞ ÇETİNÇAKMAK, Özlem

M.S., Inonu University, Institute of Educational Sciences
Department of Elementary Education

Advisor: Professor Doctor Ramazan SEVER

May- 2022 XVII+95 pages

The objectives of this study is to determine the personal care, hygiene and cleaning behaviors of primary school 4th grade students and to assess these behaviour. In the study explanatory sequential design, which is mixed method designs was used. The quantitative study group of the research consists of 65 students who are studying in the 4th grade of primary school and 65 parents, including the families of these students Adıyaman province in the 2021-2022 academic year. The qualitative working group consists of 6 teachers. In this research in order to determine the hygiene behaviors of the students, personal information form, personal hygiene questionnaire, the observations of the classroom teachers and the parents were used. In order to evaluate the hygiene behaviors of the students in terms of hygiene and cleaning achievements in the primary school curriculum a focus group interview was conducted with the teachers. In the quantitative part of the study, SPSS 22.0 statistical package program, in the analysis of qualitative data, descriptive content analysis technique was used.

The students' personal hygiene points in the statements of the students were within 6-22 range with a mean of 13.05, while in parents' observations it varies between 7-22, the mean was 13.51 and teachers' observations, it varied between 0-14 and the mean was calculated as 10.0. It was determined that the students could not fully reflect the cleaning and hygiene gains to their daily life skills in the curriculum.

In the rearch there was observed that there was no highly statistical differentiation between the students general level of cleanliness and hygiene according to their gender. But there was statistical differentiation between the students general level of cleanliness and hygiene as per their parents state of education and settlement of the parents.

In the interviews, the teachers stated that students could not true reflect the hygiene behaviors of the theirs in primary schools, and that the current conditions of the school and the classrooms were not suitable for this due to the lack of budget. In order

to acquire the right hygiene gains it has been suggested that it is necessary to cooperate with families, as the school is a continuation to be given at home of the education.

Key words: Primary School, Curriculum, Cleaning, Hygiene

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 7-14 Yaş Çocukların Son 6 Ay İçinde Geçirdiği Başlıca Hastalık/Sağlık Sorunlarının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	9
Tablo 2. 2018 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi	14
Tablo 3. Öğrencilerin Kişisel Hijyen Durumu Puanlaması	33
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeğe İlişkin Kolmogorov Smirnov Normal Dağılım Testi.....	39
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Ait Bilgiler	41
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerine Ait Demografik Bilgiler	42
Tablo 7. Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Puan Ortalamasının Dağılımı ..	43
Tablo 8. Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıklarının Dağılımı	43
Tablo 9. Veli Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Puan Ortalamasının Dağılımı	45
Tablo 10. Veli Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıklarının Dağılımı	45
Tablo 11. Öğrencilerin Beden Hijyen Durumuna Yönelik Öğretmen Gözlem Bulguları	47
Tablo 12. Öğretmen Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Olumlu Beden Hijyeni Alan Sayısı Minimum ve Maksimum Değeri	48
Tablo 13. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları.....	49
Tablo 14. Öğrencilerde Anne Öğrenim Durumuna Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları.....	49
Tablo 15. Öğrencilerde Baba Öğrenim Durumuna Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları.....	50
Tablo 16. Kişisel Hijyen ve El Yıkama Alışkanlıkları Toplam Puanın Annelerinin Çalışma Durumuna Göre Analiz Sonuçları	51
Tablo 17. Kişisel Hijyen ve El Yıkama Alışkanlıkları Toplam Puanın Babalarının Çalışma Durumuna Göre Analiz Sonuçları	51
Tablo 18. Öğrencilerin Yerleşim Yerlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanları Analiz Sonuçları	52

Tablo 19. İlkokul Öğretim Programlarında Yer Alan Sağlık, Temizlik, Hijyen Kazanımları.....	53
Tablo 20.Öğretmenler ile Yapılan Odak Grup Görüşmesine Göre Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar	57
Tablo 21. Öğretmenlerin İlkokul Programlarında Yer Alan Temizlik Ve Hijyenin Önemi Konusunda Görüşleri	57
Tablo 22. Öğretmenlerin Temel Hijyen ve Temizlik Konusunda Sınıflarındaki Öğrencilerin Durumu Hakkındaki Görüşleri	59
Tablo 23. Öğretmenlerin İlkokul Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarının Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Becerilerine Katkısı Konusundaki Görüşleri	63
Tablo 24. Öğretmenlerin İlkokul Programındaki Hijyen Kazanımlarının Gerçek Hayatta Uygulanabilirliği İle Okulun/Sınıfın Sahip Olduğu Şartların Uygunluğu Konusundaki Görüşleri	65
Tablo 25. Öğretmenlerin Çocukların Doğru Hijyen Edinimleri İçin Önerileri	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bloom Taksonomisi ile Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin Karşılaştırması...15	
Şekil 2.Karma Araştırmalar Tipolojisi31	
Şekil 3.Açıklayıcı Ardışık Desen32	
Şekil 4. İlkokul (1-4) Öğretim Programlarındaki Temizlik ve Hijyenle İlgili Öğrenme Çıktılarının Düzenlenmiş Bloom Taksonomisine Göre Dağılımı.....56	

KISALTMALAR LİSTESİ

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

TDK: Türk Dil Kurumu

WHO: World Health Organization

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TSE: Türk Standartları Enstitüsü

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
BÖLÜM I.....	1
1.Giriş	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.2. 1. Alt Problemler.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Araştırmanın Sayıltıları	5
1.6. Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Kuramsal Bilgiler	7
2.1.1. Hijyen Tanımı	7
2.1.2. Hijyen Tarihçesi.....	7
2.1.3. Hijyenin Önemi.....	9
2.1.3. Okul Sağlığı.....	11
2.1.4. Türkiye’de Okul Sağlığı Çalışmaları	12
2.1.5. İlkokul Öğretim Programları	13
2.1.6. İlkokul Öğretim Programlarının Temizlik ve Hijyen Açısından İncelenmesi .	15
2.1.6.1. 2018 Yenilenmiş Bloom Taksonomisi	15
2.2. İlgili Araştırmalar.....	16
2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	16
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	18
2.2.2.1. Hijyen Alışkanlıkların belirlenmesi ile ilgili araştırmalar	18
2.2.2.2. Hijyen Alışkanlıkları İle İlgili Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri	22

2.2.2.3. Hijyen Edindirme Müdahale Araştırmaları	23
2.2.2.4. İlkokul Öğretim Programlarındaki Hijyen Eğitimi İle İlgili Araştırmalar	28
2.2.2.5. Genel Değerlendirme	29
BÖLÜM III.....	30
YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Modeli	30
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	32
3.2.1. Nicel Veriler İçin Çalışma Grubu	32
3.2.2. Nitel Veriler İçin Çalışma Grubu.....	32
3.3. Veri Toplama Araçları	33
3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları	33
3.3.1.1. Kişisel Hijyen ve El Yıkama Bilgi Anketi	33
3.3.1.2. Gözlem Formları	34
3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.2.1. Döküman İncelemesi.....	35
3.3.2.2. Odak Grup Görüşmesi.....	35
3.4. Veri Toplama Süreci	36
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	37
3.6. Verilerin Analizi	38
3.6.1. Nicel Verilerin Analizi	38
3.6.2. Nitel Verilerin Analizi.....	39
BÖLÜM IV	41
BULGULAR VE YORUM.....	41
4.1. Nicel Verilerden Elde Edilen Bulgular ve Yorum.....	41
4.1.1. Öğrencilerin ve Velilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri	41
4.1.2. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum	43
4.1.3. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum.....	45
4.1.4. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum.....	46
4.1.5. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum	48
4.1.5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	49
4.1.5.2. Öğrencilerin Anne Eğitim Durumuna Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	49

4.1.5.3. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	50
4.1.5.4. Öğrencilerin Annelerinin Çalışma Durumuna Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	51
4.1.5.5. Öğrencilerin Babalarının Çalışma Durumuna Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	51
4.1.5.6. Öğrencilerin Yerleşim Yerlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi.....	52
4.2. Nitel Verilerden Elde Edilen Bulgular	52
4.2.1. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar	53
4.2.1. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	56
4.2.1.1. Tema 1- Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Davranışları.....	57
4.2.1.1.1. İlkokul Programlarında Yer Alan Temel Hijyen ve Temizlik Konusunun Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	57
4.2.1.1.2. Öğretmenlerin Temel hijyen ve Temizlik Konusunda Sınıflarındaki Öğrencilerin Durumu Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	59
4.2.1.2. Tema 2- Öğretim Programlarında Temizlik Ve Hijyen	63
4.2.1.2.1. Öğretmenlerin İlkokul Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarının Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Becerilerine Katkısı Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	63
4.2.1.2.2. Öğretmenlerin İlkokul Programındaki Hijyen Kazanımlarının Gerçek Hayatta Uygulanabilirliği İle Okulun/Sınıfın Sahip Olduğu Şartların Uygunluğu Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	65
4.2.1.2.3. Öğretmenlerin Çocukların Doğru Hijyen Kazanımları Edinmeleri İçin Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	67
BÖLÜM V	71
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	71
5.1. Araştırmanın Nicel Boyutuna Yönelik Sonuçlar ve Tartışma.....	71
5.2. Araştırmanın Nitel Boyutuna Yönelik Sonuçlar ve Tartışma	75
5.2. Öneriler.....	78
KAYNAKÇA	81
EKLER	89
EK-1: Veri Toplama Aracı Kişisel Bilgi Formu	89
EK-2: Veri Toplama Aracı Kişisel Hijyen Durumu Formu.....	90
EK-3: Veri Toplama Aracı Öğretmen Hijyen Gözlem Formu.....	91
EK- 4: Veri Toplama Aracı Veli Hijyen Gözlem Formu	92

EK-5: Veri Toplama Aracı Odak Grup Görüşme Soruları	93
EK-6: Ölçek kullanım izni	94
EK-7: Uygulama İzin Belgesi	95

BÖLÜM I

1.Giriş

Küresel ölçekte bakıldığında, bulaşıcı hastalıklara yakalanma okul çağındaki çocuklar arasında yaygındır ve okul ortamında önlenebilir hastalıklara neden olan çeşitli patojenlere maruz kalmak kaçınılmazdır. Altta yatan faktörler ise esas olarak kötü kişisel hijyen ve yetersiz sanitasyon uygulamalarına dayanır(Vivas vd., 2010). Bu durum okul çocuklarının sağlık durumlarının tehlikeye atılmasına yol açmakta, hastalık nedeniyle çocukların akademik performansını etkileyen okul devamsızlığı ile sonuçlanmaktadır (Guinan vd., 2002). Eller dış ortamla en fazla temas eden organımız olduğu için bulaşıcı hastalıkların yayılmasında önemli bir araçtır. El hijyenin sağlanması enfeksiyonlardan korunmak için en pratik klinik uygulamadır (Elliott, 2003; Hass & Larson, 2007). Çalışmalar, zayıf el hijyeni ile gastrointestinal sistem arasında güçlü ve tutarlı bir nedensel bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Bazı solunum yolu enfeksiyonları (soğuk algınlığı, grip virüsü enfeksiyon vb.) kötü kişisel hijyen uygulamalarıyla da ilişkilendirilmiştir (Long-Shan vd., 2000). Kişisel hijyen konusunda doğru bilgi ve uygulama, bulaşıcı hastalıklardan kaçınmada kritik bir rol oynar ve ilkokul çocuklarının sağlıklı yaşamaları ve okul hayatını sürdürmeleri için faydalar sağlar (Joshi, 2019).

Hijyen, sağlığı olumsuz etkileyecek etkenlerden korunmak için alınan temizlik önlemleridir. Geniş bir terim olan hijyen vücudun düzenli olarak yıkanmasını, ellerin ne sıklıkta yıkanacağı, tırnakların kesilmesi ve kıyafetlerin değiştirilmesi, giysilerin yıkanması, dişleri fırçalamak ve bakımını yapmak gibi kişisel seçimleri içerir. Kişisel hijyene ilişkin tutum, sağlığı iyileştiren ve birçok hastalığı önleyen kişisel hijyene yönelik olumlu davranışı ifade eder. Temel hijyen ise sağlığı korumaya ve hastalıkların yayılmasını önlemeye yardımcı olan uygulamaları ifade eder (Güler, 2004; Kalıncı, 2006; Kaya vd., 2006; Yılmaz vd., 2009).

Okula gitme yaşı hijyen davranışlarını alışkanlık haline getirebilmeleri için kritik bir öneme sahiptir ve okullar genellikle çocukların sağlıklı yaşam tarzını öğrendikleri ilk temas noktalarıdır (Joshi, 2019). Özellikle okul çocukları, temel kişisel hijyen konusunun ihmal edilmesinde daha savunmasızdır. Yetişkinlerle kıyaslandığında bu durumun sonuçları açısından bakıldığında hastalık ve ölüm oranları yetişkinlere göre daha ağırdır (Enahoro ve Orok; 1986; Oduntan; 1974; Postma vd., 2004). Türkiye nüfusunun %27,2'sini 0-17 yaş arası çocuk oluşturmaktadır. Örgün eğitimde devam etmekte olan 0-17 yaş arası çocuklardan 5 milyon 279 bin 945 öğrenci ilkokula devam

etmektedir (TUIK, 2020). Öğrenciler, öğretmenler, veliler ve okulda çalışan diğer personel ve onların aileleri de eklendiğinde ülkemiz nüfusunun yarıdan fazlası dolaylı olarak okul ortamından etkilenmektedir. Çalışmalar öğrenciler arasındaki kişisel hijyen ve uygulama düzeyinin arttıkça çocukların okul başarısının arttığı, hastalık nedeniyle okula devamsızlığının azaldığını göstermektedir (Curtis, 2003; Luby vd., 2005; Schmidt vd., 2011). Bu bağlamda düşünüldüğünde okullar, çocukların aktif olarak en çok vakit geçirdikleri yerler olduğundan kişisel hijyen ve temizlik ile ilgili yanlış veya eksik uygulamalar bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskini arttıracak için bir salgın durumunda ülkemiz nüfusunun yarıdan fazlasının okul ortamından etkilenmesi kaçınılmaz bir durum olacaktır.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde insan yaşamını tehdit eden hastalıklardan korunmak, salgın hastalıkların yayılmasını engellemek, bireyin bizzat kendisi ve toplum sağlığı için bireylere örgün eğitim kurumlarında doğru kişisel temizlik ve hijyen alışkanlığının kazandırılması gereklidir. Yaşamın erken dönemlerinde edinilen bilgi, beceri ve tutumların bireyin daha sonraki yaşamının temelini oluşturması nedeniyle ilkökul öğretim programları öğrencilere kişisel bakım, hijyen ve temizlik kazandırmada büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle ilkökulda verilen eğitim hayati önem arz etmektedir. İlkokul öğretim programına baktığımızda kişisel bakım, sağlıklı yaşam, hijyen ve temizlik kavramlarını ilkökul 1. sınıftan itibaren vermeyi amaçlayan temel dersin Hayat Bilgisi olduğunu görmekteyiz. Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ile Oyun ve Fiziksel Etkinlikler öğretim programında direk temizlik ve hijyenle ilgili kazanımlar bulunmaktadır. Türkçe dersinde de öz bakım, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşam kazanımlarının yer aldığı Sağlık ve Spor teması yer almakla birlikte, direk temizlik ve hijyenle ilgili kazanımlar yoktur ancak bu konular Öğretim programında yer alan açıklamaları nedeniyle “temizlik ve hijyenle” ilişkilendirilebilir. Daha sonraki yıllarda (İlkokul 3. ve 4. sınıfta) Fen Bilimleri dersi ile desteklenerek öğrencilerin bu kavramlara ilişkin bilgi, beceri ve değer kazanması sağlanmaktadır. Ayrıca MEB’in yayımlanmış olduğu belirli gün ve haftalar çalışma programında 21-27 Kasım Ağız ve Diş Sağlığı haftası olarak, 07-13 Nisan haftası Dünya Sağlık haftası olarak ders dışı etkinliklerle kutlanmaktadır. Bunlara ek olarak ülkemizde okul sağlığı programlarında MEB kapsamında İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri bünyelerinde AR-GE birimlerince Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı kapsamında

kaymakamlık, belediyeler, üniversiteler gibi kuruluşlar ile iş birliği yapılarak, ülkemizin farklı bölgelerinde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda Güvenli Okul, Beslenme Dostu Okul, Sağlık Ağızda Başlar, Beyaz Bayrak, Okulum Temiz projeleri gibi pek çok program ile okullar, okul temizliği ve sağlığı uygulamalarına özendirilmektedir. İlkokul 1. Sınıftan itibaren öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen kazanımları ile ilişkili olan 18 öğrenme çıktısı ve pek çok çalışma, belirli gün ve haftalar, sosyal kulüpler bulunmasına rağmen bu programların öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışlarını günlük yaşam becerilerine yansımalarının belirlenmesi gerekli görülmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada öğrencilerin kişisel temizlik ve kişisel hijyen becerilerinin düzeyini ortaya koymak ve bu davranışları çeşitli değişkenler açısından değerlendirmek amaçlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları ne düzeydedir ve öğrencilerin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışları ilkokul öğretim programlarında yer alan kişisel bakım, hijyen ve temizlik kazanımları açısından öğretmenlerin görüşleri nelerdir?

1.2. 1. Alt Problemler

Çalışmada aşağıda verilen alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları öğrenci anket sonuçlarına göre hangi düzeydedir?
2. Öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları veli anket sonuçlarına göre hangi düzeydedir?
3. Öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları öğretmen gözlem sonuçlarına göre ne düzeydedir?
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları
 - a) Cinsiyet,
 - b) Anne-babanın eğitim durumu,
 - c) Anne-babanın çalışma durumu,
 - d) Yerleşim yeri değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
5. İlkokul 1-4. sınıflarda uygulanmakta olan öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyenle ilgili öğrenme çıktıları nelerdir?

6. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları ile ilgili görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Temizlik ve hijyen konusundaki dikkatsizlik bilgi ve uygulama eksiklikleri çocukların sık hastalanmalarına devamsızlık yapmalarına bu durum da derslerden geri kalmalarına ve akademik başarı düşüklüğüne neden olduğu araştırmalarda ortaya çıkmıştır (URL-1). Ayrıca yapılan araştırmalarda öğrenciler arasındaki kişisel hijyen ve uygulama düzeyinin arttıkça çocukların okul başarısının arttığı, hastalık nedeniyle okula devamsızlığının azaldığını göstermektedir (Curtis, 2003; Luby vd., 2005; Schmidt vd., 2011). COVID-19 pandemi döneminde eğitime ara verilmesi uzaktan eğitime geçilmesiyle eğitim ile sağlık arasındaki bağlantının ne kadar belirgin olduğunun açığa çıkmasını sağlamıştır. Salgının insan sağlığını tehdit etmeye devam ettiği günümüzde birçok kurum, kuruluş ve televizyon kanalında COVID-19 önlemlerine yönelik hazırladıkları basılı ve görsel yayımlarında, kamu spotlarında, *temizlik ve hijyen* uygulamalarının nasıl yapılacağını göstermişlerdir. Ancak el yıkama ve maske kullanımındaki bilgi ve uygulama eksiklikleri konusunda öğrencilere belli bir eğitim verilmediği ve bu uygulama eksiklikleri ve yanlış uygulamalar nedeniyle hastalığa yakalanma riskinin arttığı ve bu nedenle eğitimin aksadığı belirlenmiştir. Kişilerin bireysel temizlik ve genel hijyen davranışlarını gerçekleştirememesinde doğru bilgi eksikliği, uygun rehberliğin olmaması, ebeveynin cehaleti başlıca engellerdir. Bu engelleri ortadan kaldırmak için yapılacak müdahaleler, sağlıklı bir yaşam tarzı oluşturmaya, kişisel hijyen konusunda farkındalık yaratmaya ve davranış değişikliğine odaklanmalıdır (Joshi, 2019). Öğrencilerin temizlik, el yıkama ve hijyen alışkanlıklarına yönelik bilgi ve tutumlarının artırılabilmesi, bu davranışların kazandırılabilmesi için öğrencilere yönelik eğitim programlarının düzenlenerek bireylerde farkındalık oluşturulması, eğitim programlarıyla el yıkama davranışları kazandırılması gerekmektedir (Çelik, 2018; Ertürk, 2020; Uğurlu vd., 2020).

Alanyazında öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıklarının belirlenmesine yönelik yapılan araştırmaların sınırlı olduğu ve çalışmaların genel olarak hemşireler ve aile hekimleri tarafından ihtiyaç belirlemek amaçlı yapıldığı, ayrıca alanyazına bakıldığında uygulamada yaygın olan bu araştırmalarda öğrencilerin hijyen davranışlarının belirlenmesinde genelde anket yöntemlerinin kullanıldığı bu verilerde öğrencilerin genel temizlik davranışlarının iyi düzeyde olduğu ancak araştırmacının

gözlemlerinde kişisel hijyen alışkanlıklarının yeterli düzeyde olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca alanyazında öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenlerin çocukların eğitiminde önemli bir taraf olan velilerin öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları hakkında gözlemlerinin ve öğretmen görüşlerinin yer aldığı bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir. Araştırma ile alanyazındaki bu açığın kapatılması amaçlanmıştır. Bu araştırma ile İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışları anket ve öğretim programının uygulayıcısı olarak sınıf öğretmenlerinin ve çocuğun eğitiminde önemli bir taraf olan velilerin gözlemleri ile belirlenmesi, Türkiye’de İlkokul öğretim programlarımızda yer alan temizlik ve hijyenle ilgili öğrenme çıktıları belirlenerek bu öğrenme çıktılarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma sonuçlarının, çocukların okulda ve evde uyguladıkları hijyenik alışkanlıklara ışık tutacağı, ilköğretim programlarındaki temizlik ve hijyen konularının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına önemli katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

1. Araştırma 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Adıyaman ili Kahta ilçe merkezi, taşınmalı eğitimin olduğu bir belde ve birleştirilmiş sınıflı köy okulu olan farklı sosyoekonomik düzeydeki üç okul,
2. Bu okulların 4. Sınıfına devam etmekte olan 65 öğrenci
3. Ankete katılan 65 öğrencinin velileri
4. Anket ve gözlemlerin yapıldığı sınıfların olmak üzere 6 sınıf öğretmeni,
5. Kişisel Hijyen Durumu belirleme ölçeği
6. Gözlem formları ile
7. 2021-2022 eğitim öğretim yılında uygulanmakta olan öğretim programları ve
8. Araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu odak grup görüşme soruları ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Sayılıları

1. Çalışmaya katılan tüm öğrencilerin anket formundaki sorulara aynı duyarlılıkla ve doğrulukla cevap verdiği varsayılmış
2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, görüşme sorularını objektif ve samimi olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.
3. Çalışma grubu olan örneklemin, sonuçların genellenmek istendiği evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

4. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının amaç için gerekli bilgileri ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Öğretim Programı: Öğrenciye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinliklerdir (Demirel, 2017).

Sağlık: Yalnızca bireyin vücudunda hastalık ve sakatlığın olmaması değil, kişinin beden, ruhen ve sosyal yönden tam olarak zinde olmasını ifade eder. WHO'ya göre bedensel, ruhsal ve sosyal iyi olma hali gibi sağlığın 3 ölçütü vardır (URL-2).

Sağlık Okuyazarlığı: Dünya Sağlık Örgütü, Sağlık Okuyazarlığı tanımını "Bireylerin, mevcut iyi sağlık halinin sürdürülmesi ve bu iyi sağlık halinin geliştirilmesi amacıyla sağlıkla ilgili gerekli bilgilere ulaşması bu bilgileri anlaması ve kullanması için gerekli olan bilişsel ve sosyal beceriler." şeklinde yapmıştır (Nutbeam, 2000).

Temizlik: Kir, bulaşıcı ajanlar ve diğer kirlilikler gibi istenmeyen maddelerin bir nesneden veya ortamdan uzaklaştırılması işlemi olarak tanımlanmaktadır (URL-2).

Öz bakım: İnsanların güzel bir görünüm ile sağlıklı bir vücuda sahip olabilmeleri için günlük yaptıkları cilt temizliğidir (Tayar ve Kılıç, 2014).

Pandemi: Dünya çapında gelişen çok geniş alanlara yayılan salgın hastalıkların genel adıdır (Hacımustafaoğlu, 2018).

Enfeksiyon: Mikroorganizmaların vücudun tamamında veya bir bölümünde yayılması durumudur (Yasan, 2007).

Sanitasyon: Ortam ve ürünün sağlık kurallarına uygun hale getirilmesi işlemidir. Sanitasyon, temizliğe göre daha geniş kapsamlı bir ifadedir. Sağlık için uygun koşulların oluşturulması ve sürdürülmesi işlemidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kuramsal Bilgiler

Bu bölümde hijyen tanımı, tarihçesi ve kişisel hijyen kavramlarının tanımı, genel hijyen alanları, hijyen tarihçesi ve önemi, okul sağlığı ile ilgili kuramsal bilgiler bulunmaktadır.

2.1.1. Hijyen Tanımı

Hijyen, sağlık sorununa neden olabilecek tüm çevresel etkenlerden korunmak için alınabilecek temizlik önlemleridir. Kişisel hijyen, temiz olmaktan daha fazlasını gerektirir. Bireyin sağlığını sürdürmek için yaptığı ‘özbakım’ uygulamaları kulak, yüz ve göz temizliği, diş ve ağız bakımı, düzenli banyo yapmak, saç temizlik ve bakımı, tırnak ve el bakımı, mensturasyon hijyeni, temiz giyeceklerin kullanılması ve ayak temizliği gibi bakımları içermektedir (URL-3).

Kişisel hijyen uygulamalarının içinde yer alan vücut bakımı ve temizliği;

- Bireylerin (örneğin, banyo yapması ile) vücut salgılarının, atıklarının ve geçici mikroorganizmaların vücuttan uzaklaştırılmasını sağlar.
- Vücuttaki kötü kokuları, kiri giderir.
- Cildin sağlıklı kalmasını sağlar. Ilık ve sıcak banyolar deride kan dolaşımını arttırarak derinin beslenmesini sağlar.
- Banyo yapıldığında kasların gevşemesiyle bireyi rahatlatır.
- Kişiye özgüven verir benlik saygısını artırır, sağlıklı iletişim kurmasını sağlar.
- Salgın hastalıklara yakalanma riskini azaltır.

2.1.2. Hijyen Tarihçesi

Kelime olarak Fransızca *hygiène* “sağlığa uygunluk” anlamına gelen hijyen, dilimize Yunan mitolojisinde tıp tanrısı Asklepios’un beş kızından biri olan sağlık ve temizlik tanrıçası olan ‘Hygeia’ dan gelmiştir. Hijyen tanımı ilk olarak M.Ö. 5. yy’da Hipokrat tarafından yazılan Corpus Hipocraticum kitabında ‘Havalar, Sular ve Topraklar’ isimli bölümünde sağlık ve temizlik arasındaki ilişkiden bahsederken karışımıza çıkmaktadır (Tayar ve Kılıç, 2014).

Hijyen davranışları fosilleşemediği için ilk insanlara ait hijyen davranışlarının neler

olabileceği bilinemez. Ancak Neandertaller (günümüzden yaklaşık 250 bin yıl önce yaşamış insanlığın atası olarak bilinirler) saçlarını kesmek için deniz kabuğu cımbızı kullanmışlardır. New York Metropolitan Müzesi'nde MÖ 3200 yılına ait Baldarian Mısır'lılara ait bir koleksiyonda fildişi tarağın sergilenmesi bilinen en eski hijyen malzemesinin tarak olduğunu göstermektedir. Erken dönem kazılarına ait bazı mağara resimlerinde erkeklerin sakalsız görülmesi, MÖ 4000'li yıllardan itibaren hijyen konusunda başta Mısırlı kadınların cilt temizliği için yaptıkları bazı uygulamalardan eski Romalıların temiz su kullanımı, MÖ 2800 yıllarında Babil kazılarında sabunla ilişkilendirilebilecek bazı ürünlerin bulunması ile insanlık tarihinde bu konularda çeşitli uygulamaların olduğunu göstermektedir (Curtis, 2007).

MÖ 200 dolaylarında Hindu kutsal metinlerinin dört kutsal Vedasının bir parçası olan Manu Yasalarında kaçınılması gereken vücut atıklarından bahsedilmesi, Hinduizm'de kutsal kabul edilen beş Nitya Karmas'ından biri olan banyo, ihmal edilmesi durumunda günaha sebep olması, Mezopotamya'da arınma anlamına gelen 'Kippuru' uygulanması, Yunan mitolojisinde, hijyenik davranışlar için doğaüstü tanrıçaların varlığı, Hristiyanlık'ta kutsal kabul edilen Mezmurlar İncil'inde 'Temiz ve saf olan, ahlaken doğru olandır' ibaresi Hristiyan ahlakının ayrılmaz bir şekilde hijyenle bağlantılı olduğunu göstermesi arınma ritüelleri dinlerin ortak özelliği olduğunu gösterir (Curtis, 2007).

İbn- i Sina henüz mikroorganizmalar keşfedilmeden evvel "Her hastalığı yapan bir kurttur ne yazık ki elimizde onu göreceğ bir araç yoktur. Temizlik bu gibi kurtlardan oluşacak hastalıkların önünü alır." demekle salgın hastalıklardan korunmadaki bu öngörüsü hijyen tarihi açısından önemlidir (Tayar ve Kılıç, 2014).

Sanayi Devrimi (c.1750-1850) ve on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında hastalıkların nedeni olarak mikrop teorisinin keşfinden bu yana, hijyen ve sanitasyon, hastalık ve hastalığa karşı mücadelede sıklıkla kullanılan bir terim olarak ön saflar yer aldı (URL- 7).

Dinimiz islamiyet, temizliğe büyük önem vermiş onu bir çok ibadetlerin ön koşulu ve anahtarı yapmıştır. İslamiyet'in temizliğe ne derece ehemmiyet verdiğini gösteren ayetler kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur. Nitekim Vâkıa suresinin 79. Ayeti kerimesinde "O (Kitab'a) temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz." ifadesi ile Maide suresinin 6. Ayeti kerimesinde "Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar/dirseklele beraber kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da topuklarınıza kadar (yıkayın)..." ikazı da, İslâm'ın temizlik

esasını hatırlatan diğer bir ayeti kerimedir. Nitekim Resûlullah Efendimiz: “İslâm, temizlik temeli üzerine binâ edildi” hadis-i şerifleriyle bu konuya dikkat çekmiştir. “Allah temizdir, temizleri sever” ikazı da, İslâm’ın temizlik esasını hatırlatan diğer bir hadis-i şeriftir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) başka bir hadisinde de “Temizlik imanın yarısıdır.” buyurmuştur. Böylece iman etme ile temizlik arasında doğrudan bir ilişki kurmuştur. İslamiyet’te birçok ibadetin ön şartı olan temizlik aslında başlı başına bir ibadet kabul edilmiştir. Temiz olmadan yapılan ibadetler Allah katında eksik veya geçersiz sayılmıştır. Örneğin namaz kılmak için Müslümanın abdest alması şarttır. Hadis ve Fıkıh kitapları “Kitabü’t-Tahare” temizlik bölümüyle başlamaktadır. Beden temizliği olarak abdest, gusül, vücut ve elbise temizliği; kalp temizliği olarak insanın kalbini bütün manevi kirlilerden fitne fesat, kibir, hırs ve düşmanlıktan arındırması; çevre temizliği olarak insanın yaşadığı evden başlamak üzere bütün tabiatı temiz tutması kirlenmemesi birer ibadet kabul edilmiştir. Bu bilgiler İslam dininin temizlik üzerine kurulmuş bir din olduğunu göstermektedir.

İslam’ın temizliğe verdiği önem konusunda ecdadımız Osmanlı Devleti döneminde örnekler verebiliriz. Bir hijyen aracı olarak sabunun ilk kullanımına Fenike Dönemi’nde (MÖ 1500-539) rastlanılmıştır. “Temizlik imandan gelir.” atasözünde olduğu gibi temizliği imandan sayan Osmanlılar sanayiye ilk olarak sabunla başlamıştır. Çiçek sabunu, hünkâri sabunu, arap sabunu, fes sabunu çeşitleri bunlardan sadece bazılarıdır.

2.1.3. Hijyenin Önemi

Kişisel hijyen konusunda yapılacak küçük ihmaller büyük sorunlara yol açabilir. Çalışmalar, zayıf el hijyeni ile gastrointestinal sistem arasında güçlü ve tutarlı bir nedensel bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Bazı solunum yolu enfeksiyonları (soğuk algınlığı, grip virüsü enfeksiyon, vb.) kötü kişisel hijyen uygulamalarıyla da ilişkilendirilmiştir (Joshi, 2019; Long-Shan vd., 2000; TUİK, 2019) verilerine göre ülkemizde ilkökul çağındaki çocuklarda en sık rastlanan hastalıklara baktığımızda solunum yolu hastalıklarını görmekteyiz.

Tablo 1

7-14 Yaş Çocukların Son 6 Ay İçinde Geçirdiği Başlıca Hastalık/Sağlık Sorunlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

Hastalık/Sağlık Sorunu	Erkek	Kız	Toplam
Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu (Tonsilit, Orta Kulak İltihabı, Farenjit vb.)	28,3	30,5	29,4
İshal	19,5	17,2	18,3
Ağız ve Diş Sağlığı Sorunları	14,9	13,4	14,2

Göz ile İlgili Sorunlar	9,5	12,5	10,9
Alt Solunum Yolu Enfeksiyonu (Zatürre vb.)	7,2	5,8	6,5
Cilt Hastalıkları	3,8	4,3	4
İşitme ile İlgili Sorunlar	1,5	1,8	1,7
Beslenme ile İlişkili Hastalıklar	1,5	1,8	1,7
Kas İskelet Sistemi Hastalıkları	1,3	1,4	1,3
Ruh Sağlığı Sorunları	1	1,2	1,1

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması 2019

Eğitim ile sağlık arasında güçlü bir bağlantı vardır. Solunum yolu enfeksiyonlarının çocuklarda en sık rastlanan sağlık sorunu olduğu araştırmalarda ortaya çıktığına göre ve bu sağlık sorunlarının kötü kişisel hijyen uygulamaları ile ilişkilendirildiğine göre okul çağındaki çocuklarda kişisel bakım ve hijyen ile ilgili birtakım sorun ve eksikliklerin olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bilgiler ışığında baktığımızda okul çağındaki çocuklarda kişisel hijyenin hayati derecede ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Okullar, öğrencilerin, ailelerin ve topluluklarının refahında hayati bir rol oynar. Okul çağındaki çocukların genel sağlık durumlarının iyi olması ülkenin eğitim ekonomisine de katkı sağlar. Çalışmalar öğrenciler arasındaki kişisel hijyen ve uygulama düzeyinin arttıkça çocukların okul başarısının arttığı, hastalık nedeniyle okula devamsızlığının azaldığını göstermektedir (Curtis, 2003; Luby vd., 2005; Schmidt vd., 2011). Kişisel hijyen konusunda doğru bilgi ve uygulama, bulaşıcı hastalıklardan kaçınmada kritik bir rol oynar ve ilkökul çocuklarının sağlıklı yaşamaları ve okul hayatını sürdürmeleri için faydalar sağlar (Joshi, 2019).

İnsan ve çevre sağlığının korunmasında büyük önem taşıyan ‘hijyen’ ve ‘sanitasyon’, koruyucu sağlık hizmetlerinin ilk ve en önemli adımını oluşturur (Tayar ve Kılıç, 2014). Mikroorganizmaların insan yaşamı üzerinde oluşturduğu tehditleri bilmek ve farklı yollarla insan vücuduna transferini önlemek için temizliğe önem vermek ve hijyen kuralları esas alınarak mücadele etmek gereklidir. Hijyen kişisel boyutta başlayıp insanların yaşam ve çalışma alanlarına ve nihai olarak halk sağlığına etki eden önemli bir faktördür. Temizlik ve hijyen ile ilgili alışkanlıkların oluşturulması için en önemli yaş dönemi ilkökul çağıdır. Diğer bütün alanlarda olduğu gibi temizlik ve hijyen bilinci de ailede oluşmaya başlayıp okul yaşantısı boyunca da gelişme göstermektedir. Okula giden çocuklar ev ortamında edindikleri sağlık ve temizlik bilgileriyle okulda öğrendiklerini birleştirip davranışı haline getirmektedirler (Ayhan vd., 2015). İlkökul programlarında yer alan temel bilgi ve beceriler çocuğun daha bilinçli ve toplum için

verimli olmasını, hem de ileriki eğitim dönemlerinde bilgi ve beceriler için temel olacaktır (Pelen ve Günay 2013).

2.1.3. Okul Sağlığı

Kişisel hijyen erken çocukluk döneminde aileden öğrenilir ve bu eğitim okullarda genişletilerek sürdürülür. Kişisel hijyen içerisinde yer alan vücut bakımı ve hijyeni hakkında bilgi ve uygulamaların çocukluk ve gençlik dönemlerinde kazandırılması gelecek yıllarda toplumlarda sağlıklı ve üretken bireyler yetiştirilmesi açısından önemlidir (Tayar ve Kılıç, 2014).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın, 2019-2020 eğitim yılına dair istatistiklerin yer aldığı raporuna göre ülkemizde 16 milyon 658 bin 076'sı örgün, 1 milyon 583 bin 805 öğrenci ise açık öğretimde olmak üzere toplam 18 milyon 241 bin 881 öğrenci eğitim alıyor (MEB,2020). Türkiye nüfusunun %27,2'sini nüfus 0-17 yaş arası çocuk oluşturmaktadır (TUIK, 2020). 5 milyon 279 bin 945 öğrenci ilkokula devam etmekte. Ülkemizde genç nüfusun büyük bölümü öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler, öğretmenler, veliler ve okulda çalışan diğer personel ve onların aileleri de eklendiğinde ülkemiz nüfusunun yarısından fazlası dolaylı olarak okul ortamından etkilenmektedir. Bu nedenle okul sağlığı, ülke nüfusunun yarısını doğrudan, tamamını ise dolaylı olarak ilgilendirmektedir.

Okul sağlığı hizmetleri; öğrencilerin ve okul içerisinde bulunan tüm çalışanların sağlığının değerlendirilmesi, geliştirilmesi, sağlıklı okul yaşamının sağlanması ve sürdürülmesi, öğrenciye ve dolayısıyla topluma sağlık eğitiminin verilmesi için yapılan çalışmaların bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2008). Okul sağlığı hizmetlerinin amaçları okul çağındaki bütün çocukların oluşturulabilecek en etkin şekilde sağlığa erişimlerini ve sağlıklı bir çevrede gelişip büyümelerini sağlamak olduğu gibi çocukların, ailelerinin ve dolayısıyla toplumun sağlık düzeyini arttırıp yükseltmektir. Günümüzde çağdaş okul sağlığı hizmetlerinin öğrenci sağlığının korunup geliştirilmesi, okul çevre temizliğinin sağlanması, okullarda öğrenci, öğretmen ve velilere sağlık eğitimlerinin verilmesi ve tüm okul içi çalışanlarının ruhsal ve bedensel sağlığının korunması olmak üzere dört boyutu vardır.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ), göre okul sağlığı ile ilgili çalışmaların profesyonel sağlık ekibi tarafından yürütülmelidir. Okul sağlığı ekibinde olması gerekli kişileri, doktor, okul hemşiresi, öğretmen, öğrenci velisi, rehberlik ve psikolojik danışma öğretmenleri, olanaklar dahilinde sosyal hizmet uzmanı ve diyetisyen olarak sıralamıştır. Okullarda verilen sağlık eğitiminde Sağlık çalışanlarının, öğretmen ve

veliler iş birliği yaparak, öğrencilerin evde ve okuldaki sağlık eğitimlerinin birbirini tamamlayacak şekilde olmasını sağlaması gerekir. Sağlık eğitiminde, öğrenciye öncelikle kendi sağlığını geliştirme ve sürdürme sorumluluğunu edinmesi ve ayrıca diğer kişilerin sağlığının korunmasında sorumluluğu paylaşması da öğretilmelidir.

2.1.4. Türkiye’de Okul Sağlığı Çalışmaları

Dünyada okul sağlığı programlarının uygulanmasına 19. yüzyılda başlanmıştır. DSÖ okulların öğrenci sağlığını ve refahını korumada merkezi bir rol oynama potansiyelini kabul etmektedir. Bu kapsamda 1991 yılında ilk uygulamalarına başladığı “Avrupa’ da Sağlığı Geliştiren Okullar (ASGO) Projesi” hayata geçirilmiştir. Ülkemiz de 1994 yılında bu çalışmalara katılmıştır. Sağlık ve eğitim arasındaki güçlü bağlantıyı ve okulların öğrenci sağlığını ve refahını korumada merkezi bir rol oynama potansiyelini kabul eden DSÖ okullarda sağlık hizmetlerinin teşviki ve çocukların ve ergenlerin sağlıklarını geliştirilmesine yönelik yaklaşımları güçlendirmeyi amaçlayan Küresel Okul Sağlığı Girişimlerine ivme kazandırdı. DSÖ ve UNESCO yakın zamanda ‘Her okulu sağlığı teşvik eden bir okul yapmak’ (Making every school a health-promoting school) girişimlerinde bulunmuştur. Bu proje ile okulları sağlıklı bir yer haline getirmek için sağlık ve eğitim yetkililerini, öğretmenleri, öğretmen sendikalarını, öğrencileri, velileri, sağlık sunucularını ve toplum liderlerini bir araya getirerek Okul/toplum sosyal yardım projeleri, personel için sağlığı geliştirme programları, beslenme ve gıda güvenliği programları, beden eğitimi ve rekreasyon fırsatları ve danışmanlık, hizmetleri sunmayı hedeflemiştir. Ancak çok az sayıdaki ülke bu çalışmaları geniş ölçekte uygulayabilmiş ve daha da az sayıdaki ülke eğitim sistemlerini sağlığın teşviki ve geliştirilmesini içerecek şekilde etkin bir şekilde uyarlamıştır (Making every school a health-promoting school, 2021).

Çoğu ülkede bir tür SHS (school health services) vardır, ancak bu tür programların çoğu şu anda kanıta dayalı değildir, iyi uygulanmamaktadır, yetersiz finanse edilmektedir ve/veya sınırlı erişim ve kapsamda sunulmaktadır (Making every school a health-promoting school, 2021).

Ülkemizde okul sağlığı programlarında Milli Eğitim Bakanlığı kapsamında İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri bünyelerinde AR-GE birimlerince Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı kapsamında kaymakamlık, belediyeler, üniversiteler gibi kuruluşlar ile iş birliği yapılarak, ülkemizin farklı bölgelerinde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir, bu kapsamda “Güvenli Okul”, “Beslenme Dostu Okul”,

”Beyaz Bayrak”, “Sağlık Ağızda Başlar”, “Okulum Temiz” projeleri gibi pek çok program ile okullar okul sağlığı uygulamalarına özendirilmektedir.

Ülkemizde 2006 yılında “Beyaz Bayrak” projesi ile MEB’e bağlı tüm eğitim kurumlarında Sağlık Bakanlığı ve MEB tarafından öğrencilerin temizlik ve hijyen konusunda teşvik edilmesi, okul sağlığının daha iyi düzeye çıkarılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda okullar daha önce belirlenen kriterlere göre denetlenmekte, denetlenen okullardan, 100 puan üzerinden 90 ve üzeri puan alan okullara, üç yıl için geçerli olan ve okul sağlığını ve temizliğini simgeleyen “Beyaz Bayrak” verilmekteydi (URL-4). Projeye katılan okullarda, okulların fiziksel temizlik ve hijyenine katkı sağlamış ancak bireysel olarak öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışlarına ilişkin katkıları sınırlı kalmıştır (Özkal, 2020).

MEB ve Sağlık bakanlığı iş birliği ile Koruyucu ağız ve diş sağlığı hizmetlerini geliştirerek sürdürmek” hedefine yönelik olarak ‘Sağlık Ağızda Başlar’ projesi hayata geçirilmiş. Bu kapsamda ağız diş sağlığı konusunda farkındalık eğitimleri yapılmış, öğrencilere yönelik ağız diş muayenelerinin gerçekleştirilmiş, okul öncesinden başlanarak, ilkökul 4. sınıfın sonuna kadar yılda iki kez, florürlü vernik uygulanması ve diş fırçası-macunu dağıtımları yapılmıştır.

Beyaz Bayrak projesi yerini Temmuz 2020 tarihinde ‘Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi, Enfeksiyon Önleme’” amacıyla TSE ile MEB arasında imzalanan “Okulum Temiz” belgelendirme programına bırakmıştır. Bu belgeyi almak için başvuran okullar “Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyonu Önleme Kontrol Kılavuzu” içerisinde belirtilen talimatları, eğitimleri tam olarak yerine getirmeleri gerekmektedir (URL-5).

2.1.5. İlkokul Öğretim Programları

Örgün eğitim sisteminin ilk basamağını oluşturan İlkokullar, çocukların yaşamlarında temel bilgi beceri ve duyuşsal davranışları edindikleri ilk kurumlardır (Gültekin, 2020). İlkokul, toplumun her bir üyesine ülkesine iyi vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, alışkanlık ve değeri kazandırmayı ve ahlaki bütünlük anlayışına uygun olarak özgüven ve özdisipline sahip sağlıklı hayat yönelimli özgüven sahibi bireyler olmasını amaçlamıştır.

Cumhuriyet kuruluşundan bugüne ilköğretim programları 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1983, 1997, 2005, 2015 ve son olarak 2018 olmak üzere birçok kez o günün koşullarına ve yaşam şartlarına uygun olması için değiştirilmiş veya

güncellenmiştir (Gültekin, 2020). Şuan yürürlükte olan 2018 öğretim programının hazırlanması aşamasında yurt içinde ve yurt dışında eğitim öğretim ve programlar üzerine yapılan çalışmalar, farklı ülkelerin programları, zümre başkanları raporları, öğretmen ve öğrencilere yönelik anketler incelenerek 21. yy becerileri ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen yetkinlikler dikkate alınarak hazırlanmıştır (MEB,2018). Hali hazırda kullanılan 2018 öğretim programı 2019-2020 öğretim yılında kendi branşlarında ülkenin farklı bölgelerinde görev yapan 25006 öğretmen tarafından değerlendirilmiş ve rapor MEB tarafından yayınlanmıştır. Rapora göre 2018 öğretim programları genel yapısı itibariyle olumlu, açık, anlaşılır ve uygulanabilir bulunmuş (MEB, 2020).

Tablo 2

2018 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	Sınıflar ve Haftalık Ders Saatleri			
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Türkçe	10	10	8	5
Matematik	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3	
Görsel Sanatlar	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve oyun	5	5	5	2
Serbest Etkinlikler	4	2	2	
Yabancı Dil		2	2	2
Fen Bilimleri			3	3
Sosyal Bilgiler				3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2
Trafik Güvenliği				1
İnsan Hakları Ve Yurttaşlık				2
Toplam	30	30	30	30

Tablo 2’de görüldüğü gibi 2018 Programına göre İlkokulu bitiren bir öğrenci 13 farklı dersi almış olması beklenmektedir. 1.,2.,3.,4. Sınıflarda haftalık ders saati toplam 30 saattir.

İlkokullarda öğretim programlarına ek olarak 51 sosyal kulüp bulunmaktadır. Öğrenci kulüpleri dışında da kulüpler oluşturulabilir. İlkokul programlarının yanında öğrencilere, millî, manevî, değerleri kazandırmaya, özgüven, öz disiplin oluşturmaya, sosyal yaşam becerileri geliştirmeye yönelik birçok alanda öğrenci kulübü kapsamında sosyal etkinlikler düzenlenir sosyal etkinliklere katılan öğrencilere katılım belgeleri verilir.

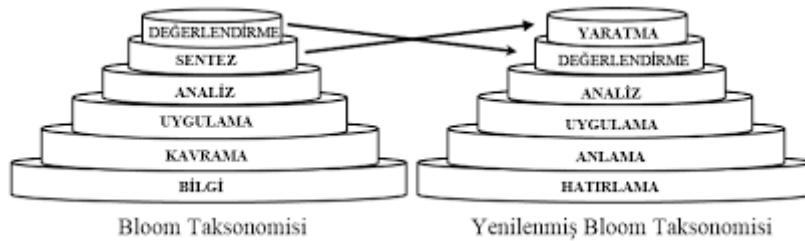
İlkokullardaki Eğitim kurumlarının türü ve özelliğine göre öğretim programlarında okutulan derslerle ilişkili olarak belirli gün ve haftalar anma programları yapılır. MEB Mevzuatına göre 68 belirli gün ve hafta vardır. Hangi anma programının yapılacağı sene başında öğretmenler kurulunda belirlenir (URL- 6).

2.1.6. İlkokul Öğretim Programlarının Temizlik ve Hijyen Açısından İncelenmesi

Kişisel bakım, sağlıklı yaşam, hijyen ve temizlik gibi önemli konuları ilkökul 1. sınıftan itibaren öğrencilere aktarmayı hedefleyen ders Hayat Bilgisi'dir. İlkokul 1., 2. ve 3. Sınıflarda Hayat Bilgisi Müfredatında Sağlıklı Hayat başlıklı Öğrenme alanı yer almaktadır. Türkçe dersinde öz bakım, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşam kazanımlarının yer aldığı Sağlık ve Spor teması yer almakla birlikte, Beden eğitimi ve Oyun öğretimi dersi ile Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile desteklenerek öğrencilerin bu konulara ilişkin bilgi, beceri ve tutum kazanması hedeflenmektedir.

2.1.6.1. 2018 Yenilenmiş Bloom Taksonomisi

Bloom'un 1956 yılında yayımlanan kitabına göre bilişsel alan basamakları hiyerarşik olarak basitten karmaşığa doğru 6 seviyeden oluşmaktadır. Bilişsel alanlar bilgi basamağı ile başlar, bilgi basamağını sırası ile kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamakları izlemektedir. Herhangi bir basamak, kendinden bir sonraki basamağın ön koşuludur. Uygulama basamağındaki bir bilginin kazandırılabilmesi için bilgi ve kavrama basamağındaki bilişlerin kazandırılmış olması gerekmektedir. Bilgi, kavrama, uygulama alt seviyeler olarak kabul edilirken, analiz, sentez, değerlendirme üst bilişsel seviyeler olarak kabul edilir (Bloom, 1956 aktın; Arı, 2011). Bloom'un bilişsel alan taksonomisinin uygulanmasındaki sınırlamalar ve eksiklikler nedeniyle Anderson ve Krathwohl (2010) tarafından bilişsel süreç ve bilgi boyutu olmak üzere yeniden düzenlenmiştir.

Şekil 1.

Bloom Taksonomisi ile Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin Karşılaştırması (Yaz, 2015)

Bloom'un revize edilmiş yeni taksonomisi eski versiyonu gibi altı basamaktan oluşmaktadır. Ancak, üç basamak (bilgi, kavrama ve sentez) yeniden adlandırılmış, üst

iki basamağın yeri değiştirilmiş ve basamakların isimlerini eylem (fiil) formuna dönüştürülmüştür (Arı, 2011).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde kişisel hijyen, temizlik, kişisel bakım ile ilgili alanyazında yer alan örnek ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalara yer vermeye çalışılmış ve bu çalışmalara dair içerikler sunulmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Chen, Hu ve Liu, (2020) 'İlkokul Öğrencileri Arasında El Hijyeni uygulamaları ve Maske kullanımının COVID-19 ile ilişkisi, Wuhan örneği' çalışmasında 15 İlkokulda 9145 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada öğrencilerin %42'sinin iyi düzeyde el hijyeni uygulamasına sahip olduğu, %51'inin maske kullanımına dikkat ettiği, anne ve babanın eğitim durumu ile anne ve babanın meslek durumu da bu oranlarda anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Joshi KB (2019)'da yaptığı 'Okul Temelli Eğitim Programının, İlkokula Giden Çocuklar Arasında Kişisel Hijyen Bilgi ve Tutuma Etkisi; Özel ve Devlet Okulu' çalışmasında devlet okuluna giden ilkokul çocuklarının hijyen konusunda bilgi düzeylerinin ölçüldüğü ön test sonucunda %30'u zayıf bilgiye sahip, %60'ı ortalama bilgiye sahip, ve %10'u iyi bilgiye sahipken çok bilgili hiçbir öğrenci olmadığı ve son test sonunda ise %13'ü iyi bilgi sahibi, %87'si çok iyi bilgiye sahipken zayıf ve ortalama bilgi sahibi hiçbir öğrenci olmadığı, özel okulda ise ön test bilgisi %27'si yetersiz bilgiye sahip, %46'sı ortalama bilgiye sahip %27'si iyi bilgiye sahipken, çok iyi bilgiye sahip hiçbir öğrenci bulunmamaktaydı. Test sonrası %7 iyi bilgiye sahip, %93 çok iyi bilgiye sahip iken zayıf ve ortalama bilgiye sahip hiçbir öğrenci bulunmamaktadır. Devlet okuluna giden ilkokul çocuklarının hijyen konusunda tutumlarının ölçüldüğü ön test sonucunda %57'si ortalama, %43'ü iyi hiçbirinin kötü ve çok iyi bir tavrı yokken son testte %13 iyi tutuma sahipken, %87 çok iyi bir tutuma sahip; zayıf ve ortalama bilgi sahibi hiçbir öğrenci olmadığı; Özel okulda ise ön test, %33'ü ortalama bilgiye sahip %67'si iyi tutuma sahipken, çok iyi tutuma ve kötü tutuma sahip hiçbir öğrenci bulunmamaktaydı. Özel okulda test sonrası %13'ü iyi tutuma sahip, %87'si çok iyi tutuma sahip iken kötü ve ortalama tutuma sahip hiçbir öğrenci bulunmamaktadır.

Siwach, (2017) 'Kırsal Panipat'ta Okul Çocuklarının Kişisel Hijyen Konusundaki Bilgi ve Uygulamalarına Sağlık Eğitimi Programının Etkisi' başlıklı

araştırma, Haryana eyaletinin Panipat ilçesine bağlı köylerde, 8-10 yaş arası 60 kırsal okula giden çocuktan oluşan bir örneklem üzerinde yürütülmüştür. Öğrencilerin kişisel temizlik seviyelerini yükseltmek için bir sağlık eğitimi programı geliştirilmiş, katılımcılar deney ve kontrol gruplarına ayrılmış ve deney grubunda program uygulanmıştır. Sağlık eğitimi programı müdahalesi sonrasında, deney grubunda çocukların son test sonrası puanlarının artması ve kişisel hijyenin çeşitli yönlerinde önemli olduğu için sonuçlar programın etkisini göstermiştir.

Ghanim ve Dash'ın (2016) "İlkokul öğrencilerinde kişisel hijyen bilgi ve uygulamalar, Birleşik Arap Emirlikleri, Sharjah Eyaletinde" 1., 3. ve 5. Sınıflardan olmak üzere 428 öğrenci üzerinde yapılan tanılayıcı desen çalışmasında 278 öğrenci %8 (65)'inin kişisel hijyen konusunda yeterli düzeyde algıya sahip olduğu yalnız 116 öğrenci (%27) kişisel hijyenin hayati derecede önemli olduğu algısına sahip olduğu, öğrencilerin yemekten önce %73' nün her zaman, % 22' sinin bazen yıkadığı , %5' inin ellerini hiç yıkamadığı, tuvalet kullanımı sonrasında %69' unun ellerini her zaman yıkadığı %27 ünün ellerini bazen yıkadığı, % 4 ise ellerini hiç yıkamadığı bulgularına ulaşılmış.

Sarkar (2013) 'İlkokul öğrencileri arasında kişisel hijyen, Hindistan, Kolkata' başlıklı 104 öğrenci ile yapılan çalışmada bilgi düzeyleri ve düzenli kişisel hijyen uygulamaları karşılaştırıldığında öğrencilerin %48'i düzenli saçlarını taradıkları; bilgi düzeyleri %74.04 olduğu %50'sinin dişlerini fırçaladıkları, yemekten önce ellerini yıkama oranı pratikte %84 ve bilgide %96 olduğu; tuvalet sonrası el yıkama uygulaması oranı pratikte %94 ve bilgide %99 olduğu; tırnak kesme pratiği %76.92 ve bilginin %98 olduğu bilgilerine ulaşılmıştır.

Oyibo'nun (2012) "6-14 yaşları arasındaki okul çocuklarının temel kişisel hijyen bilgi ve uygulamaları" başlıklı Nijerya' da 476 öğrenci ile Nicel yöntem ile yaptığı araştırmasında okul çağındaki çocukların el yıkama alışkanlıklarının ne düzeyde olduğunu, dişlerini fırçalama alışkanlıklarını, kıyafet temizliği, tırnak kesme alışkanlıklarını ve bu alışkanlıkların ailelerinin sosyoekonomik düzeyi ve demografik özelliklerine göre değişiklik gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukların %46,3'ü oyun oynadıktan sonra ellerini yıkarken, %29,4'ü tuvaleti kullandıktan sonra ellerini yıkadığı ve % 37,0' ının uniformalarını her gün yıkadığı. Çocuklar arasında kaydedilen doğru hijyen uygulama puanı olarak 54,9 bulgularına ulaşılmıştır.

Saito ve diğerlerinin (2009) Japonya'da 23-77 yaş aralığındaki 65 kişi ile

yaptığı çalışmada araştırmaya katılanların %45'i günde 3 defa dişini fırçaladığı, %34'ü günde 2 defa, %15'i günde 4 defa, %6'sı ise günde bir defa dişini fırçalamadığı ve dişini fırçalamayan kişi bulunmadığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin %60'ı diş ipi kullanırken, %40'ının diş ipi kullanmadıkları belirtilmiştir. Aynı çalışmada "Düzenli diş kontrollerinizi yaptırıyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %73'ü hayır, %27'si evet cevabı vermiştir.

2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde; ilgili alanyazın incelenerek yurt içinde yapılmış araştırmalar tarih sırasına göre özetlenmiştir:

2.2.2.1. Hijyen Alışkanlıkların belirlenmesi ile ilgili araştırmalar

Oğuzöncül ve diğerleri (2020) aile hekimlerince yaptıkları okul çağındaki çocukların hijyen ve beslenme davranışlarını değerlendirmeyi amaçladıkları çalışmayı Elazığ'a bağlı 13 farklı köyde yaşayan 6-15 yaşlarındaki 173 öğrenci ile gerçekleştirmişlerdir. Tanımlayıcı ve kesitsel türdeki çalışmada hazırladıkları 45 sorudan oluşan çocukların beslenme ve hijyen davranışlarını belirlemeyi amaçladıkları bir anket formu ile veriler toplanmıştır. Sağlıklı yaşam bulguları şu şekildedir: çocukların televizyon, tablet gibi ekran karşısında günlük ortalama 2 saat geçirdikleri, çocukların yarısının herhangi bir spor dalı ile ilgilendikleri belirlenmiş. Hijyen davranışlarında ise çocukların dörtte üçünün düzenli tırnaklarını kestikleri, ayaklarını yıkadıkları ve öğrencilerin yarısından daha azının dişlerini düzenli fırçaladıkları, tuvaletten, yemeklerden ve oyunlardan sonra ellerini yıkama oranının %23.1 olduğu belirlenmiş, çocuklarda genel hijyen davranışların yetersiz düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bozeli, (2018) lise öğrencilerinin hijyen tutum ve davranışlarını belirlenmesini amaçladığı tanımlayıcı nitelikteki çalışmanın çalışma grubunu Ardahan'da bir Sağlık Lisesinde okuyan 2012 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak 25 sorudan oluşan Hijyen Davranışları Ölçeği kullanılmış olup, ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Analiz sonuçlarına göre ölçeğin kişisel hijyen alt boyutuna bakıldığında öğrencilerin %83,5'i olumsuz hijyen davranışı sergilemekte, el yıkama alt boyutu puanlarına göre olumlu hijyen davranışı sergileme oranı %35,4 çıkmıştır. Ölçeğin gıda hijyeni ile ilgili puanlarına göre öğrencilerin %59,0'u (n=125) olumsuz hijyen davranışı sergilemektedir. Öğrencilerin toplam hijyen davranışları ölçek puanlarına göre

%80,7'si (n=171) olumsuz hijyen davranışı sergilemektedir. Diğer analiz sonuçları şöyledir; cinsiyete göre öğrencilerin el yıkama sıklığı, banyo yapma sıklığı, ayak yıkama sıklığı erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. El yıkama puanlarına bakıldığında evde kalan öğrencilerin lisenin yurtlarında kalan öğrencilere göre el yıkama durumu daha yüksek olarak saptanmıştır.

Ödek, (2018) İlköğretim 6-8 sınıf öğrencilerinin hijyen alışkanlıklarının belirlenmesinin ve bu alışkanlıkların öğrencilerin hastalanma durumlarına etkisinin araştırıldığı tez çalışmasında Kayseri ilindeki üç farklı okuldan 514 öğrenciden veriler toplanmıştır. Çalışmada öğrencilerin genel kişisel bakım ve hijyen alışkanlıkları anket formundaki soruların cevaplarına göre toplam hijyen puanları belirlendikten sonra, devamsızlık durumları ve okul başarı formları ile öğrencilerin başarı durumları belirlenmiştir.

Öğrencilerin hijyen alışkanlıkları toplam puanı ile dönem başarı ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, olumlu hijyen alışkanlıkları artarken okul başarılarının da arttığı belirlenmiştir. Öğrencilerin genel hijyen alışkanlıkları puanı ortalamaları ile herhangi bir hastalıktan rapor alan öğrenciler arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yine aynı şekilde öğrencilerin genel hijyen alışkanlıkları puanı ortalamaları ile özürlü devamsızlık yapan öğrenciler arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Abay ve Özvarış (2018) yaptıkları çalışmada ilköğretim öğrencilerinin kişisel hijyen ve el yıkama becerisi ile ilgili ihtiyaçlarının saptanmasını amaçlamışlardır. Çalışmayı 2012-2013 öğretim yılında Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı görece sosyoekonomik düzeyin düşük olduğu 5 ilköğretim okulunun 3. Sınıf öğrencilerinden 199 öğrenci ile yürütmüşlerdir. Veri toplama aracı olarak öğrencilerin hijyen alışkanlıklarını belirlenmeyi amaçladıkları yedi puan ve üzeri alanların başarılı sayıldığı 10 soruluk bir test ve el yıkama beceri rehberi kullanılmıştır. Sonuçlar şu şekildedir. Hijyen alışkanlıklarını belirlenmeyi amaçladıkları hijyen testinden çalışma grubu içerisinde tam puan alan öğrenci olmamış, ancak 127 öğrenci yedi puan ve üzeri almıştır. El yıkama beceri rehberi rehberinde tüm aşamaları doğru yerine getirerek ellerini tam olarak başarılı yıkayan öğrenci olmamıştır. El yıkama beceri aşamalarını tam olarak yerine getiren tek bir öğrenci olması nedeniyle araştırma bulguları çeşitli değişkenler açısından değerlendirilememiştir. Anne eğitim seviyesi yükseldikçe ve evlerinde şebeke suyu olan öğrencilerin hijyen alışkanlıkları puanları da artış göstermiştir.

Kaya ve diğerkleri (2014) yaptıkları çalışmada lise öğrencilerinin kişisel hijyen davranışlarını belirlenmeyi amaçlamışlardır. Tanımlayıcı kesitsel tipte olan çalışma 236 lise öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırma kapsamında tüm öğrencilerin kendilerine ait diş fırçalarının olduğu, çoğunluğunun da şahsi banyo havlusu, taraklarının olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin tamamına yakınının sabah kalkınca, yemekten önce ve sonra, büyük tuvaletten sonra ellerini yıkadıkları genel olarak el yıkama alışkanlıklarını kazandıkları belirlenmiştir. Anne eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin hijyen alışkanlıkları toplam puanları da artış göstermiştir Çalışmada anne- baba çalışma durumu, baba eğitim seviyesi, evlerinde sağlık personeli bulunması durumu ile toplam hijyen puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Arat (2013) YİBO okullarındaki öğrencilerin hijyen uygulamalarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasını Antalya'da 288 ortaokul öğrencisi ile yapmıştır. Tanımlayıcı tipte yaptığı çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Araştırma bulguları şu şekildedir: yaz aylarında öğrencilerin tamamına yakını haftada iki kez ve üzeri banyo yaparken bu oran kış aylarında yarı yarıya düşmektedir. Öğrencilerin tamamına yakınında el yıkama durumları yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin dişlerini düzenli fırçalayan öğrencilerin oranının %80.6 olduğu, %89,9'unun ayaklarını her gün yıkadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Öğrencilerin cinsiyete göre hijyen davranışlarında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Şimşek ve diğerkleri (2010) yaptıkları tanımlayıcı nitelikteki araştırma Ankara ilinde bulunan üç farklı lisenin on birinci sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Çalışmaya katılan 215 öğrencinin hijyen davranışları belirlendikten sonra her bir davranış puanlanarak davranışlar çeşitli değişkenler açısından da incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre Kişisel bakım ve sağlık davranışlarının incelendiği çalışmada öğrencilerin %98,1'i sabahları yüzünü yıkamaktadır. Aynı çalışmada öğrencilerin %75,3'ü yemeklerden önce, %14,4'ü yemeklerden sonra, %5,6'sı tuvaletten önce, %97,7'si tuvaletten sonra, %30,2'si eve gelince ellerini yıkamakta kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, anne – babası üniversite düzeyinde eğitim seviyesinde olanların daha düşük düzeyde eğitimde olanlara göre toplam hijyen puanları daha yüksek çıkmıştır.

Önal ve diğerkleri (2009) yaptıkları çalışmada ilköğretim öğrencilerinin kişisel hijyene yönelik bilgi ve uygulamalarının belirlenmesinin amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'da bir devlet ve bir özel ilköğretim okulundaki 257 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin hijyen konusundaki bilgi ve davranışları görüşme formları

ile belirlendikten sonra okul sağlığı ve hijyen konularında öğrencilere yönelik dört günlük bir eğitim programı uygulanmıştır. El yıkama alışkanlıklarını sorgulayan 11 puan üzerinden hesaplanan anket formundan elde edilen puan ortalaması $9,2\pm 2,52$ dir. Mikroplar ve el yıkama alışkanlıkları ile ilgili olarak ğrenci puanlarında özel ve devlet okulu öğrencileri arasında Mann-Whitney U testi sonucuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

nsz ve Hidroğlu, (2008) İstanbul'da görece sosyoekonomik düzey bakımından farklı olan Üsküdar ve Ümraniye ilçelerinde bulunan iki ilköğretim okulunun 7. ve 8. Sınıflarında ğrenim gören 348 ğrenci ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının belirlemeyi amaçlamışlardır. Kesitsel tipteki bu araştırmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarını sorgulayan 23 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular; el yıkama durumları açısından bakıldığında Ümraniye'deki okulda okuyan öğrencilerin, Üsküdar'da okuyan öğrencilere göre el yıkama yeterliliklerinin daha düşük düzeyde olduğu, diğer kişisel hijyen alışkanlıkları değerlendirildiğinde oranların birbirine yakın olduğu ortaya çıkmıştır.

şimşek'in (2006) Ankara'da farklı sosyoekonomik düzeydeki 3 lisede 11. Sınıf ğrencilerine yönelik Kişisel Bakım Davranışlarının İncelenmesine yönelik tanımlayıcı nitelikte yaptığı tez çalışmasının araştırma grubunu 215 ğrenci oluşturmuştur. Çalışmada ğrencilerin el yıkama alışkanlıkları ile bulgular şu şekildedir; öğrencilerin neredeyse tamamının sabahları kalkınca el ve yüzünü yıkarken, tuvaletten sonra, yiyecek yemeden önce el yıkama oranlarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Diğer kişisel hijyen alışkanlıkları incelendiğinde öğrencilerin %59,3' günde bir kez ayaklarını yıkarken, öğrencilerin banyo yapma sıklıklarının ergenlikle ilişkili olarak çok yüksek olduğu, her gün çorap değerıştirenlerin % 81,2 olduğu, öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının kişisel diş fırçasının olduğu ve öğrencilerin dişlerini günde en az bir kez fırçaladığı belirlenmiştir.

an ve diğerleri (2004) tarafından Trabzon'da farklı sosyoekonomik düzeydeki kırsal ve kentsel iki ayrı okulda yapılan tanımlayıcı tipteki çalışmada öğrencilerin kişisel hijyen durumları anket yöntemi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın alışma grubunu İlköğretim okullarının 5. ve 8. sınıflarında eğitim gören 156 ğrenci oluşturmuştur. Kk farklılıklara rağmen her iki yerleşim yerinde öğrencilerin neredeyse tümünün yiyecek yemeden önce ve tuvaletten sonra ellerini yıkadıkları ancak kentte yaşayan öğrencilerin kırsaldaki öğrencilere göre, tuvalet kğı kullanma, tırnak

kesme, çorap değiştirme gibi hijyenik alışkanlıklarına daha fazla önem gösterdikleri bulgularına ulaşılmıştır. Anne eğitim seviyesi yükseldikçe ve ailenin çekirdek aile olması ile öğrencilerin hijyen puanlarının arttığı da ulaşılan bulgular arasındadır.

Sağlık Bakanlığı (2012) tarafından yapılan el yıkama araştırmasında 12 yaş ve üzeri ülkenin farklı bölgelerinden seçilmiş 6854 kişi ile yüz yüze görüşülerek uygulanan anket ile veriler toplanmıştır. Görüşülenlerin yarısının yemeklerden önce ve ellerini günlük 10 kezden fazla yıkadıkları ayrıca, görüşülenlerinin tamamına yakının tuvaletten sonra, çöplere dokununca ve sabah kalkınca ellerini yıkadıkları belirlenmiştir. Genel olarak tuvaletten sonra, yiyecek yemeden önce, ve günde 10 kezden fazla el yıkama durumları ilerleyen yaş gruplarında gençlere göre, kadınlarda erkeklere nazaran, ilerleyen öğrenim düzeylerinde kentlerde yaşayanlarda kırsalda yaşayanlara göre daha yüksektir.

2.2.2.2. Hijyen Alışkanlıkları İle İlgili Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri

Erez'in (2019) yapmış olduğu yüksek lisans tezinde Van ilinde görev yapmakta olan 30 idareci ile okullarındaki temizlik ve hijyen konusundaki görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde fenomenolojik desenin kullanıldığı çalışmada veri toplama aracı olarak anket, gözlem ve görüşme kullanarak veri çeşitilmesi yapılmıştır. Çalışmanın idareciler ile yapılan anket sonuçlarında okul, sınıf ve öğretmen odalarının temizliği ve havalandırmalarının yeterli olduğu ifade edilmesine rağmen gözlemler sonucunda okul, sınıf ve öğretmen odalarının temizliği ve havalandırmalarının orta düzey olduğu belirlenmiştir. Okullardaki tuvalet ve temizlik ürünlerinin yeterliği, tuvaletlerin lavabolarının temizliği ve tuvaletlerdeki suların akma durumu "yeterli" olarak ifade edilmiş olduğu halde yine gözlemler sonucunda durumun tam tersi olduğu yeterli olmadığı belirlenmiştir. Gözlemler neticesinde yeterli personel temini ve hijyen malzemeleri sağlandığında dezenfekte edilmiş ortamların oluşacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2018) çalışmasında öğrencilerin temizlik ve hijyen uygulamalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmeyi amaçladığı araştırmasına Kars ilinden 1300 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Veriler nicel kısımda temizlik, hijyen alışkanlıkları ölçeği, nitel kısım için de 4 açık uçlu sorudan oluşan karma tarama modeli ile toplanmıştır. Öğrencilerin genel temizlik ve hijyen düzeylerinin yüksek olduğu, anne, babanın eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin temizlik ve hijyen alışkanlıkları toplam puanlarının da yükseldiği, genel temizlik ve hijyenin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Açık uçlu sorularda ise öğrenciler kişisel hijyeni vücut temizliği olarak,

hijyeni temizlik; temizliği de hijyen olarak açıkladığı belirlenmiştir.

Ocak, Duban ve Yağıcı (2016) yaptıkları çalışmada İlkokul (1., 2., 3. ve 4. Sınıf) ğrencilerinin temizlik, kişisel bakım, beslenmenin önemi ve uygulamaları hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada veriler açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu odak grup görüşmesi yapılarak toplanılmıştır. Araştırmanın alışma grubunu Ankara il milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı alren İlkokulundaki her bir sınıf düzeyinden üçer kişi olmak üzere toplam 12 ilkokul ğrenci oluşturmuştur. Öğrenciler Kişisel Bakım teması altında, ellerini yıkamak, yüzünü yıkamak, banyo yapmak, temiz giysiler giymek, diş fırçalamak, tırnak kesmek şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Temizlik ile ilgili temada ise çok yüzeysel olarak okulun iinin ve dışının temiz olması şeklinde algı geliştirdikleri temizliğin gerekçesi olarak da hastalanmamayı vurguladıkları, insanlara saygı duymak ve dinin gerekđi gibi ifadeleri de kullandıkları ortaya çıkmıştır. Beslenme ana teması altında da dengeli beslenmenin gerekđi olarak büyümek, a kalmamak, vücut için gerekliiliği, enerjinin sağlanması ve sağlıklı yaşamak için ifadeleri kullanılmıştır. Kişisel Bakım, temizlik, beslenmenin ilkokul programlarında yer alan kavramlar olmasına rağmen araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun, bu kavramları yanlış yapılandırđı ve farklı ya da eksik anlamlar yüklediği, günlük yaşamla tam örtüştüremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Yılmaz'ın (2014) ğrenci görüşlerine göre okullardaki temizlik ve hijyenin değerlendirilmesinin amaçlandığı makale çalışmasını Afyonkarahisar ili Emirdağ ilçesindeki bir ilköğretim okulunun 6.-8. Sınıflarında eğitim gören 72 ğrenci ile gerçekleştirmişlerdir. Tarama modelindeki araştırmada 25 sorudan oluşan bir anket ile veriler toplanılmıştır. Öğrencilerin ilköğretim okullarının temizlik ve hijyenine ilişkin temizlik ve hijyen bakımından olumlu görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde kız ve erkek öğrencilerin görüşleri arasında 6.,7., ve 8. ğrencilerinin sınıfları bakımından anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.2.3. Hijyen Edindirme Müdahale Araştırmaları

Başkaya ve diğerleri (2021) yaptıkları eğitsel-müdahale tipi bir araştırmalarında adölesanların kişisel hijyen bilgi düzeylerinin çeşitli değerkenler açısından incelemeyi ve kişisel hijyen ile ilgili yaptıkları eğitimin etkiliğinin değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın alışma grubunu Marmara Bölgesi'nde bulunan bir Kız

İmam Hatip Lisesi'ndeki 14-18 yaşlarında olan 326 kız öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama araçları olarak Kişisel Hijyen Bilgi Formu" ve "Sağlık Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma bulguları şu şekildedir: Adölesanların eğitim öncesi kişisel hijyen ile ilgili bilgi sorularından aldıkları puanların ortalaması $22,61 \pm 3,56$ iken Eğitimden sonraki puan ortalaması $26,33 \pm 2,54$ olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada da adölesanların yaş grupları, anne ve babaların eğitim düzeyi, gelir düzeyi, aile tipi ve anne-baba çalışma durumu ile kişisel hijyen bilgi düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Ertürk (2020) tarafından yapılan randomize kontrollü çalışmada ilkököl 4. Sınıf öğrencilerine ve okulun temizlik görevlilerine yönelik hijyen ve el yıkama programının öğrencilerin hijyen bilgi, davranış, tutumları ile okuldaki yüzey temizliğine etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Deneysel araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ilindeki birbirine benzer sosyoekonomik düzeydeki altı ilkökolden 187 öğrenci ve bu okulların 8 temizlik personeli oluşturmuştur. Gruplar, deney 1, deney 2, deney 3 ve kontrol grubu olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Veri toplama araçları olarak Hastalık Bilgi Formu, Kişisel Hijyen ve El Yıkama Anketi; Yüzey Temizliği Denetim Formu ve öğrencilerin sınıfta dokunduğu yüzeylerin temizlenip temizlenmediğinin belirlenmesinde Sanitest bitkisel boya kullanılmıştır. Deney grubunun kişisel hijyen düzeyinin kontrol grubuna göre daha iyi olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubu eğitim öncesi ve eğitim sonrası kişisel hijyen anketine göre karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Temizlik görevlilerine verilen yüzey temizliği ve hijyeni eğitiminin eğitim öncesi ve eğitim sonrası sonuçları karşılaştırıldığında Kontrol grubundaki okulun yüzey kirlilik oranı %70'ten, %80'e çıktığı saptanmıştır. Deney 1 grubunda eğitim öncesi kirlilik oranı %60 iken bu oran eğitim sonrası %20'ye gerilemiştir. Eğitim verilen okullarda temizlik personellerinin okullardaki yüzey temizliğine daha dikkat etmelerini sağladığı bu eğitimin pozitif anlamda etkili olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Ayhan ve diğerleri (2015) yaptıkları çalışmada İlköğretim öğrencilerinin el yıkama alışkanlıkları ile ilgili bilgi ve davranışları ile verilen eğitimin etkililiğini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu müdahale tipi deneysel çalışma Eskişehir'e bağlı Beylikova ilçe merkezi ile taşınmalı eğitim yapılan bir ilköğretim okulu ve merkeze uzakta bir okul olmak üzere üç farklı okulda 337 öğrenci ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak el yıkama bilgi ve uygulamalarını belirlemek amacıyla hazırlanan anket formu ve el hijyen durumunun belirlenmesi için el sürüntü örneği kullanılmıştır.

Çalışmada öğrencilere el yıkama bilgi ve alışkanlıklarını belirleyen anket uygulandıktan sonra el sürüntü örneği alınmış tüm öğrencilere yönelik el yıkama eğitimi yapılmıştır. El yıkama alışkanlıklarına bakıldığında öğrencilerin %79,8'si yemeklerden önce, %78,0'ı yemeklerden sonra, ellerini yıkarken, tuvaletten sonra ellerini yıkayanların oranı %93,3 olarak tespit edildi. Öğrencilerin %96,3'u ellerini yıkarken sıvı veya katı sabun kullandıkları belirlenmiştir. Çalışmada cinsiyetler arasında el hijyeni ile bilgi düzeyi açısından fark bulunmazken, el yıkama uygulaması yeterliliği açısından erkeklerin toplam el yıkama anket puanları daha yüksek çıkmıştır.

Pelen ve Günay (2013) tarafından Kayseri'de İlköğretim 4-8. Sınıflarında okuyan 950 öğrenci ile yapılan müdahale çalışmasında sağlık eğitiminin öğrencilerin bilgi ve davranışlarına etkisi amaçlanmıştır. Öntest–sontest kontrol gruplu deneme modeli uygulanan araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılan 79 sorudan oluşan anket müdahale ve kontrol gruplarına uygulandıktan sonra beslenme, kişisel hijyen, hastalıklardan korunma gibi konularda 10 ders saati eğitim verilmiştir. Eğitimlerden iki ay sonra anketler müdahale ve kontrol gruplarına yeniden uygulanmıştır. Eğitim sonrası dönemde, müdahale grubunda her gün kahvaltı yapma, haftada en az bir kez banyo yapma, çeşitli durumlarda el yıkama, dişlerini düzenli fırçalama, grip, verem gibi hastalıkların bulaşıcı olduğunu bilme, her gün veya gınaşırı çamaşır ve çorap değiştirme oranları yükselmiştir. Ve yine eğitim sonrası dönemde, müdahale grubunda üç öğünden az yemek yeme, öğün atlama, fast food yeme oranlarında düşüş olmuştur. Öğrencilere verilen sağlık, hijyen eğitiminin öğrencilerin davranışlarında da olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek'in (2012) hemşirelik ana bilim dalında yaptığı yüksek lisans çalışmasında birinci sınıf öğrencilerinin el yıkama davranışlarının belirlenmesini ve el yıkama eğitiminin etkililiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Yarı deneysel nitelikteki bu çalışmayı Ankara ilindeki dört ilkokulun 232 birinci sınıf öğrencileri ile yürütmüştür. Çalışmada verilerin toplanmasında ellerin doğru bir şekilde yıkanma aşamaları içeren El Yıkama Beceri Değerlendirme Formu kullanılmıştır. Öğrencilerin lavabolarda ellerini yıkama durumları gözlem metodu ile kayıt altına alındıktan sonra doğru el yıkama uygulamalarına yönelik öğrencilere eğitimler verilmiştir. Eğitim sonrası dönemde yapılan gözlemler sonucunda öğrencilerin el yıkama uygulama basamaklarını kullanma sıklıkları değerlendirildiğinde; eğitimi uygulamalarına büyük oranda yansıttıkları, el yıkama basamaklarını eğitim öncesi döneme nazaran daha doğru bir şekilde uyguladıkları gözlenmiştir.

Tahiroğlu'nun (2011) yapmış olduğu doktora çalışmasında ilkokul öğrencilerine temizlik, sağlıklı olma, doğa sevgisi gibi değerler ile ilgili tutumların belirlenmesini ve bu konular ile ilgili yapılan eğitimin etkililiğini amaçlamıştır. Çalışma Karma yöntem ile yapılan ntest ve son test kontrol gruplu deneysel bir çalışmadır. Araştırmanın alışma grubunu 2009-2010 ğretim yılında Aksaray'a bağlı bir kasabasının iki farklı okulunda deney ve kontrol gruplarında bulunan 45 ğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada ğrencilerin Temizlik, Sağlıklı Olma ve Doğa Sevgisi ile ilgili tutumları araştırmacı tarafından hazırlanan ölçek ile belirlendikten sonra deney ve kontrol grupları oluşturulmuş 18 hafta (54 ders saatlik) süren eğitimler yapılmıştır. Araştırma sonucunda eğitimlerin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olmaya önem vermeye yönelik tutum puanlarının yükseldiği ortaya çıkmıştır, temizlik ile ilgili tutum puanlarında cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaya bakıldığında deney grubu ğrencilerinde kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark olurken, kontrol grubunda ise öğrencilerin temizlik ile ilgili değere yönelik tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Yapılan eğitimin etkililiği değerlendirildiğinde deney grubuna yönelik yapılan etkinliklerin, öğrencilerin temizlik ve doğa sevgisi değerlerine yönelik davranışlarını olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Balaban'ın (2011) yapmış olduğu yüksek lisans tezinde okul öncesi dönemindeki çocuklara hijyen alışkanlığı kazandırma eğitimi uygulayarak, bu programın etkililiğini değerlendirmek amacıyla Bolu ili Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir anaokuluna tam gün devam eden 44 ocuk ve aileleri ile yaptığı çalışmada veri toplama aracı olarak hijyen davranışlarını belirlenmesi amacıyla okul gözlem formu ve öz değerlendirme formu kullanılmıştır. ntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desenin kullanıldığı çalışmada öğrencilerin hijyen davranışları belirlendikten ve davranışların puanlanması yapıldıktan sonra deney grubundaki çocuklara hijyen davranışları edindirme programı uygulanmıştır. Programın aralıklı olarak tekrarından sonra Eğitimin etkililiğinin değerlendirilmesi amacıyla öğrencilerin hijyen davranışları öz değerlendirme formu ve okul gözlem formu uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki çocukların hijyen davranışlarında eğitimden önce anlamlı bir farklılık bulunmazken, eğitimden sonra bu davranışlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Okul ncesi 6 yaş grubuna uygulanan hijyen edindirme programının çocuklar üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve zkan (2009), yaptıkları çalışmada biri kırsal diğer kentsel iki farklı yerleşim yerinde bulunan ilköğretim 4. ve 8. sınıf ğrencilerinin hijyen alışkanlıklarının

karsılaştırılması amaçlamışlardır. Tanımlayıcı tipte kesitsel tarama yöntemiyle yapılan araştırmanın çalışma grubunu 2006-2007 öğretim yılında görece sosyoekonomik düzeyi farklı olan Bandırma ilçe merkezinde ile İlçe merkezine uzak bir köy okulunun 4-8. Sınıflarında öğrenim görmekte olan 553 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak doğru hijyen alışkanlıklarının puanlandırıldığı Kişisel Hijyen Durumu anketinden yararlanılmıştır. Veriler toplandıktan sonra öğrencilere Kişisel Hijyen Alışkanlıkları eğitim yapılmış olup eğitimden 2 ay sonra eğitimin etkililiğinin değerlendirilmesi amacıyla KHD anketi tekrar uygulanmıştır. Kişisel hijyen davranışları olarak ellerini yıkama durumları, ellerin yıkanmasından sonra havlu ile ellerin kurulanması, tuvalet kâğıdı kullanma durumu, dişlerini fırçalama süresi, haftalık banyo yapma sıklığı, el tırnaklarını kesme sıklığı kentsel bölge okulunda kırsal bölge okulundan elde edilen verilere göre daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin Hijyen alışkanlıkları toplam puanı ile anne ve baba eğitim düzeyi, cinsiyet, yerleşim yeri, kardeş sayısı, arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Cinsiyet değerkeninde kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre, kentsel bölge okulunda okuyanların, kırsalda okuyanlara göre, anne ve babalarının lise ve üzerinde eğitimi olanların ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip anne ve babası olan öğrencilere göre KHA toplam puanı daha yüksek çıkmıştır. KHA toplam puanı ile öğrencilerin yasları ve ailenin gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tarta'ın (2007) yüksek lisans tezinde, Kız Meslek Lisesi'nde eğitim görmekte olan 293 kız öğrenci ile yaptığı müdahale tipi araştırmasında adölesanların kisisel hijyenle ilgili alışkanlıklarını belirlemeyi ve yapılan hijyen eğitim sonrası eğitim etkililiğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmada eğitim öncesinde öğrencilerin hijyen alışkanlıkları anket formu ile belirlendikten sonra öğrencilere kısa bir eğitim yapılmış ve eğitimden 3 ay sonra eğitimin etkililiği belirlenmeye çalışılmıştır. Eğitim öncesi dönemde düşük çıkan el yıkama, diş temizliği, banyo yapma ve tırnak kesme sıklıkları gibi kişisel hijyen alışkanlıkları ile menstruasyon ve perine temizliği, eğitimden 3 ay sonra tekrar yapılan değerlendirmede yüksek çıkmıştır. Ancak öğrenci davranışlarının belirlenmesinde adölesanların anket sonuçlarının baz alındığı bu verilerin öğrencilerin kişisel hijyen ile ilgili tutumlarını tam yansıtmayacağına bilinemeyeceğini belirten Tarta, eğitimin küçük gruplara uygulamalı bir şekilde uzun süreli ve düzenli olarak verilmesi gereğini belirtmiştir.

Soydaş'ın (2007) yapmış olduğu yüksek lisans tezinde ilköğretim 1. sınıf öğrencilerine yönelik hemşire tarafından yapılan hijyen eğitiminin çocuklara hijyen

alışkanlığı kazandırmasındaki etkililiğini amaçladığı çalışmasını deney grubunda 47, kontrol grubunda 48 öğrenciyle yürütmüştür. Öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desenin kullanıldığı çalışmada öğrencilerin hijyen davranışları belirlendikten sonra deney grubundaki çocuklara hijyen davranışları edindirme programı uygulanmıştır. Deney grubundaki öğrenciler eğitimden 15, 45, 105 gün sonra; kontrol grubundaki öğrenciler ise bir defaya mahsus eğitimden 105 gün sonra gözlemlenmiş ve hijyen alışkanlıkları yeniden belirlenmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin eğitimden 15 gün sonraki değerlendirmelerinde temiz olduğu gözlenen beden alanı sayısında artış olurken eğitimden 45 ve 105 gün sonraki değerlendirmelerde olumlu davranış sayılarında azalma olmuştur.

Khorshid ve Ömercikoğlu (2002) iki farklı ilköğretim okulunda öğrencilerin hijyen davranışlarını kazandırılmasında iki farklı öğretim yönteminin etkisinin belirlenmesinin amaçlandığı yarı deneysel çalışmada 140 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Birinci gruba broşür ve anlatım tekniği kullanılmış, ikinci gruba da sadece broşür verilerek eğitilmeleri sağlanmış. Eğitimden 7 ve 15 gün sonra soru formları ve veli gözlem formları kullanılarak öğrencilerin hijyen davranışları belirlenmeye çalışılmış. Anlatım yöntemi ve broşür kullanılarak yapılan eğitimden 7 gün sonrasında öğrencilerin soru formları ve gözlem formları sonucunda toplam puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiş. Sadece broşür dağıtılarak eğitim almaları sağlanan 2. grubun da eğitimden 7 gün sonrasında öğrencilerin soru formları ve gözlem formları sonucunda toplam puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiş. Her iki grupta da eğitim sonrası hijyen davranışlarında artış olduğu için kullanılan yöntemler arasında bir fark olmadığı tespit edilmiş. Ancak her iki grubunda eğitimlerinden 15 gün sonra soru formları ve gözlem formları ile toplanan verilerde hijyen davranışları toplam puanlarında düşüş olduğu zaman geçtikçe doğru davranışların uygulanma oranında azalma olduğu saptanmış. Yapılan eğitimin etkililiğinin uzun süre devam etmediği belirlenmiş.

2.2.2.4. İlkokul Öğretim Programlarındaki Hijyen Eğitimi İle İlgili Araştırmalar

Özkal'ın (2020) yaptığı okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lisede uygulanmakta olan 2018 öğretim programında yer alan temizlik ve hijyenle ilgili öğrenme çıktılarının belirlenmesinin amaçlandığı nitel çalışmada kazanımların yoğun olarak ilkokul programlarında yer aldığı belirlenmiş. İlkokul öğretim programında 15 kazanımın doğrudan temizlik ve hijyen ile ilişki olduğu bunu lise programları (10 kazanım) ,

ortaokul (6 kazanım) ve okul öncesi (4 kazanım) öğretim programlarının izlediği belirlenmiştir. Çalışmada öğrenme çıktıları Bloom Taksonomisine göre de sınıflandırılmış. İlkokul öğrenme çıktılarının alt öğrenme alanlarından genel olarak bilgi boyutunda kaldığı belirlenmiş.

2.2.2.5. Genel Değerlendirme

Alanyazın incelemesinde sağlık ve hijyen konularında, okul çağındaki çocukların kişisel hijyen davranışlarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapıldığı, bu araştırmaların daha çok ortaokul ve lise yaş grubunda uygulandığı okul öncesi dönemde ise çocukların özbakım becerilerine yönelik çalışmalar olduğu, ilkokul bazında ise çalışmaların çok az olduğu ve genellikle sağlık personelleri tarafından ihtiyaç belirlemeye yönelik yapıldığı görülmüştür. Öğrencilere yönelik yapılan kişisel hijyen ve el yıkama eğitimlerin yapıldığı ve eğitimlerin etkililiğini değerlendirmeyi amaçlayan müdahale çalışmaları sonucunda ilk değerlendirmelerde öğrencilerin olumlu hijyen davranışlarında artış olduğu ama zamanla doğru hijyen davranışların azaldığı, davranış eğitimin küçük gruplara uygulamalı bir şekilde uzun süreli ve düzenli olarak verilmesi gerektiği önerilmiştir. Ayrıca çocukların kişisel hijyen ve temizlik ile ilgili tutum ve davranışlarını geliştirmeye yönelik hijyen eğitimleri düzenlenirken kilit paydaşlar olan aile ve öğretmenlerin de sürece dahil edilmemeleri dikkat çekicidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde Araştırmanın Modeli, Çalışma Grubu, Veri Toplama Araçları, Verilerin Toplanması ve Analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

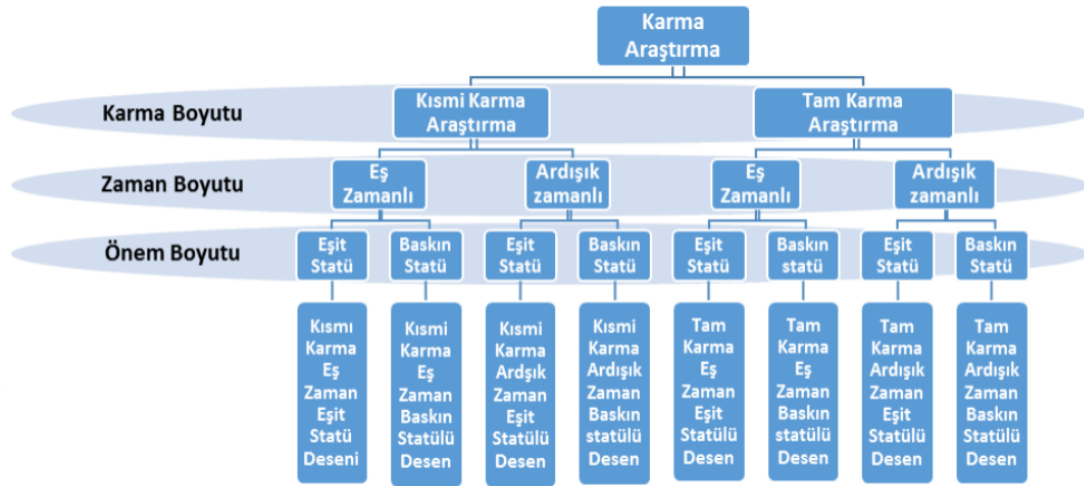
3.1. Araştırmanın Modeli

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışlarının belirlenmesi ve öğrencilerin hijyen davranışlarının öğretim programları açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada veri toplama süreçlerini çeşitlendirebilmek, derinlemesine bulgular elde edebilmek, bulgular arası ilişkiler kurarak sonuçları harmanlayabilmek amacıyla karma araştırma modeli kullanılmıştır.

Araştırmada nicel ve nitel sorulardan oluşan karma tarama modeli kullanılmıştır. Karma tarama yöntemi felsefesi varsayımları kuramsal çerçevesi verileri ve analiz biçimleri itibariyle birden fazla araştırma tekniği ve yönteminin birlikte kullanılmasını, nitel ve nicel verilerin toplanmasını ve bu iki verinin bütünleştirilmesini kapsayan bir araştırma modelidir. Nicel ve nitel verilerin eş zamanlı toplandığı, verilerin tek bir çatı altında birleştiği yaklaşımdır (Büyüköztürk vd., 2013; Tutar, vd., 2020). Karma araştırma yöntemleri, yöntemlerin kullanım sırasına göre, hangi yaklaşıma vurgu yaptığına göre, zaman yönelimine göre, farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Karma yöntemle uygulama yapan araştırmacı nitel ve nicel verileri sırayla (sequentially) veya aynı anda (concurrently) toplayabilir. Verilerin toplanma safhasında nitel veya nicel verilerden biri önce gelebilir. Öncelik eşit olabilir ya da nitel veya nicel verilerden birine kayabilir. Bu araştırmacının maksadına, çalışmanın örnekleme ve araştırmacının çalışmada neyi vurguladığına bağlıdır (Baki ve Gökçek, 2012).

Creswell (2003), karma yöntemi öncelik sırasına göre, Sıralı açıklayıcı tasarım, Sıralı araştırıcı tasarım, Sıralı dönüşümsel tasarım, Eşzamanlı üçgenleme, Eşzamanlı iç içe geçmiş, Eşzamanlı dönüşümsel olmak üzere altı temel tasarıma ayırmıştır. Yaklaşıma vurgu da çalışmanın nitel ve nicel boyutunun araştırma soruları bakımından aynı öneme mi sahip olduğu (eşit statü), yoksa bir bileşenin diğerinden daha fazla önceliğe mi sahip olduğuyula (baskın statü) ilgilidir. Zaman yöneliminde uyum araştırmanın nicel veya nitel aşamalarının yaklaşık aynı zamanlarda mı (eşzamanlı), yoksa bu aşamaların sırasıyla mı (sıralı) meydana geldiğini işaret etmektedir (Baki,

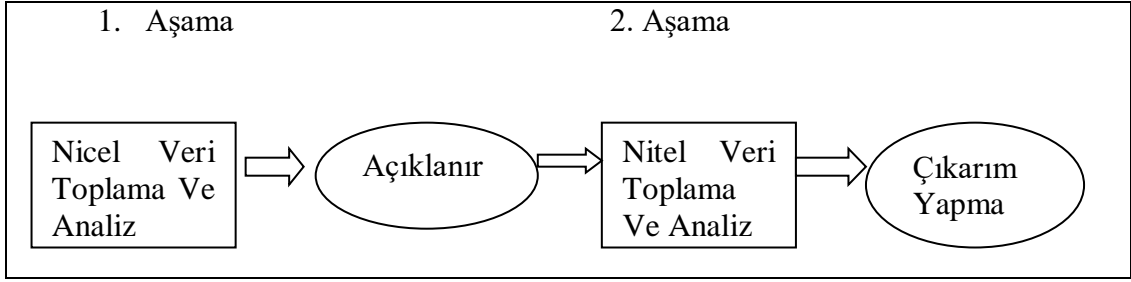
Gökçek, 2012). Toparlayacak olursak karma araştırmaların karma düzeyi (kısmi-tam), zaman yönelimi (eş zamanlı-sıralı) ve yöntemlerin önem (öncelik) derecesi olmak üzere üç ana boyut ve sekiz ayrı desen üzerinde şekillenmiştir (Mazlum, M. M., ve Mazlum, A. A., 2017)

Şekil 2.

Karma Araştırmalar Tipolojisi (Leech ve Onwuegbuzie, 2009)

Çalışmada karma yöntem desenlerinden açıklayıcı ardışık desen kullanılmıştır. Açıklayıcı ardışık desen hakkında birçok yazıda, sıralı model (Tashakkori ve Teddlie, 1998), sıralı üçgenleme (Morse, 1991) ve tekrarlayan desen (Greene, 2007) gibi isimler kullanılmaktadır. Sıralı açıklayıcı ardışık desenin amacı nicel aşama ile başlayıp, ikinci aşamada nicel sonuçları açıklamak için nitel çalışma yürütmek, nitel aşamayı nicel verinin içindeki ilişkileri ve yönelimleri açıklamak için kullanmaktır (Creswell, Plano Clark ve diğ., 2003). Böylece nicel bulgulardaki boşluklar nitel bulgular ile doldurularak daha nitelikli bir çalışma yapılır (Mayring, 2011). Çalışmada öğrencilerin hijyen davranışlarının belirlenmesi amacıyla öğrencilere yönelik anket uygulanmıştır. Çalışmanın nicel kısmında öğrencilerin hijyen davranışlarının belirlenmesinde sadece öğrencilerin ifadelerin baz alınmasının güvenilirliği düşüreceği düşüncesiyle sınıf öğretmenleri ve veli gözlemleri de kullanılmıştır. Nitel boyutta ise eksik kalan noktaların tamamlanması amacıyla gözlemlerin yapıldığı sınıfların öğretmenleri ile odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Şekil 3.

Açıklayıcı Ardışık Desen

Şekil 3'te iki aşamalı açıklayıcı ardışık deseni temsil eden basit bir diyagram verilmiştir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmadaki çalışma grupları nicel ve nitel gruplara göre farklılık göstermektedir. İlk olarak nicel veriler toplanmıştır.

3.2.1. Nicel Veriler İçin Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel boyuttaki çalışma grubunu uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 2021-2022 Eğitim öğretim yılının I. döneminde Adıyaman İli Kahta ilçe merkezi, taşınmalı eğitimin olduğu bir belde ve birleştirilmiş sınıflı köy okulu olan farklı sosyoekonomik düzeydeki üç ilkokula tam gün devam eden 65, 4. sınıf öğrencisi ve bu öğrencilerin velileri ile bu sınıfların sınıf rehber öğretmenleri oluşturmaktadır. İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik konusundaki davranışlarını belirlemeye yönelik belirlenen örneklem grubuna anket çalışması ve gözlem formu uygulanmıştır.

3.2.2. Nitel Veriler İçin Çalışma Grubu

Çalışmanın nitel verileri, nicel verilerin toplandığı gruplarda bulunan çocukların öğretmenlerinden elde edilmiştir. Çalışmaya katılacak sınıf öğretmenleri belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kullanılma amacı, görece daha küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklem içerisinde çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Maksimum çeşitlilik yönteminin seçilerek uygulanmasının amacı küçük bir örneklem grubu oluşturmak ve bu örneklem grubunda çalışılan problemlere taraf olabilecek öğretmenlerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Araştırmanın nitel verileri odak grup görüşme formu ile gerekli izinler alındıktan sonra gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmacı tarafından 6 sınıf öğretmeni online uygulamalar üzerinden yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinde nitelikli veri toplama

sürecinin gerçekleştirilebilmesi için grupta yer alan birey sayısının 3 ila 10 arasında olması beklenmektedir (Creswell, 2017). Bu durum göz önünde bulundurularak araştırmanın nitel yöntem ile veri toplama boyutunun gerçekleştirileceği çalışma grubu 6 kişi olarak belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Nicel Veri Toplama Araçları

3.3.1.1. Kişisel Hijyen ve El Yıkama Bilgi Anketi

Öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının belirlenmesi için Türkiye’de yapılan hijyen davranışları çalışmaları ve veri toplama araçları incelenmiş Çan, Topbaş, ve Kapucu (2004), Yılmaz ve Özkan (2009) ile Ödek’in (2018) çalışmalarında kullandıkları Kişisel Hijyen Durumu (KHD) anketinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin tanımlayıcı bilgileri, ailelerin sosyodemografik özellikleri ile el yıkama, diş fırçalama, ayak ve genel vücut hijyeni bilgi davranışlarını değerlendiren çoktan seçmeli ve kapalı uçlu sorular olmak üzere anket formu Çan ve diğerleri (2004) tarafından 11 soru olarak hazırlanmış. Bu bölümün hesaplanmasında kişisel bakım ve hijyen davranışları anket formunda yer alan ana maddelere çocukların davranışı göstermemesi, yetersiz göstermesi ve tamamen doğru göstermesi olarak gruplandırılmış; doğru uygulanmayan davranışlar “0, bölümün hesaplanmasında istenen her olumlu davranışa hijyen alışkanlığının önemine göre 1, 2, 3 değerleri verilerek puanlanmıştır. KHD anketi toplam **23** puan üzerinden hesaplanmıştır. Öğrencilerin hijyen alışkanlık puanları 7 ile 22 arasında değişmektedir. Kişisel hijyen alışkanlığı puanlama tablosu Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

Öğrencilerin Kişisel Hijyen Durumu Puanlaması

Hijyen Alışkanlıkları Puan*	
El Yıkama	
Sabah kalkınca	1
Oyundan sonra	1
Yemeklerden önce	2
Yemeklerden sonra	1
Tuvaletten önce	1
Tuvaletten sonra	3
Elini Yıkadıktan Sonra Kurulama	
Kağıt veya bez havlu ile kurulama	1
Dişlerini fırçalama sıklığı	
Her yemekten sonra	2
Günde 1 kezden az	1
Dişlerini fırçalama süresi	
En az 2 dakika	1

Banyo yapma sıklığı	
Haftada 2 ve fazlası	2
Haftada 2 den az	1
El Tırnaklarınızı kesme sıklığı	
Haftada en az 1 kez	1
Ayak Tırnaklarınızı kesme sıklığı	
Haftada en az bir	1
Tuvalet Kâğıdı Kullanma	
Kullanan	1
İç Çamaşırını Değiştirme Sıklığı	
Her gün	3
İki günde bir	2
Haftada iki	1
Çorapları Değiştirme Sıklığı	
Her gün	1
Ayak Yıkama Sıklığı	
Her gün	1

*Her soruya verilen diğer yanıtlar '0' puan olarak değerlendirilmiştir.

3.3.1.2. Gözlem Formları

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin kişisel bakım, hijyen ve temizlik ile ilgili davranışlarını anket formu ile belirlendikten sonra öğretim programının uygulayıcısı olarak sınıf öğretmenlerinin ve çocuğun eğitiminde önemli bir taraf olan velilerin gözlemleri ile belirlemek amacıyla gözlem yapılmıştır. Eğer araştırmacı herhangi bir ortamda veya kendi düzenlediği mekânda oluşan bir davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir bakış açısı elde etmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanabilir (Bengtsson, 2016; Crabtree ve Miller, 1999; Fossey vd., 2002).

Gözlem çeşitleri katılımcı, katılımcı olmayan gözlem ve gizil gözlem gibi farklı çeşitlerde olabilir. Gizil gözlem ise araştırmacının, incelediği olay ve olguyu uzaktan takip ettiği, izlenenlerin ise takip edildiğini bilmedikleri durumlarda kullanılır. Kültürel araştırmalar veya vaka analizleri bu türden gözlem yapılmasını gerektirebilir (Golafshani, 2003; Morse, 2016; Patton, 1990; Seidman, 2006; Strauss ve Corbin, 1990). Araştırmada çocukların hijyen davranışları öğretmenleri ve velileri tarafından gizil gözlem yöntemi ile uzaktan takip edilerek veli hijyen anket formu ve öğretmen gözlem formları doldurulmuştur.

Veli Hijyen Gözlem Formu: Nicel yöntemle verilerin toplandığı ankette yer alan temizlik ve hijyen davranışların (el-yüz temizliği ve diş fırçalama vs.) 11 adet gözlem maddesine yer verilmiştir. Gözlem maddeleri, belirli kategorilere bağlı olarak belirlenen öğrenci davranışlarının öğrenciler tarafından evde bulunduğu saatlerde gerçekleştirilme durumunu gözlemlemeyi ve gözlem sonuçlarını gözlem formunda belirtmeyi

amaçlamaktadır (EK- 2).

Öğretmen Hijyen Gözlem Formu: Öğretmenlerce doldurulacak gözlem formunda ise öğrencilerin beden görünümü ve hijyen malzemesi bulundurma durumunu gösteren 14 gözlem alanı yer almaktadır (EK- 3).

3.3.2. Nitel Veri Toplama Araçları

3.3.2.1. Döküman İncelemesi

Nitel araştırmalarda önemli bir veri kaynağını oluşturan dokümanların (Creswell, 2005) incelemesinde yazılı materyallerin belli ölçütlere sahip olma derecelerinin incelenmesi söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). MEB'e bağlı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının (TTKB) resmî web sayfasında erişime açtığı 2018 ve 2020 İlkokul 1.,2.,3. ve 4. Sınıflarda uygulanmakta olan öğretim programlarında yer alan kazanımlar veri kaynağını oluşturmuştur. Yapılan doküman incelemesinde sürecin ilk aşamasında MEB web sayfasından İlkokul 1.,2.,3. ve 4. sınıflara ait öğretim programlarına ulaşılarak ilkokul müfredatında yer alan tüm derslerin öğretim programları bilgisayar ortamına indirilerek, programlarda yer alan kazanımlar incelenmiştir.

3.3.2.2. Odak Grup Görüşmesi

Çalışmada nitel verilerin toplanılmasında araştırmanın nicel boyutunda ulaşılan verilere geniş açıdan bakabilmeyi sağlayan açık uçlu olarak hazırlanmış sorulardan oluşan odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup çalışması önceden belirlenmiş bir grup hakkında ortak deneyim görüş ve beklentilere sahip kişiler arasından seçilen temsili bir grubun düşüncelerini öğrenmek için planlanmış bir tartışma serisidir. Odak grup çalışmalarında etkileşim çok olduğu için farklı görüşlerin ortaya çıkmasında etkilidir. Çalışma gruplarının 8 kişiyi geçmemesi önerilir (Miles ve Huberman, 2016; Yılmaz ve Oğuz, 2011).

1990' lardan sonra sosyal bilimlerde araştırmalarında sıklıkla kullanılmaya başlanan Odak grup çalışmalarının veri toplama aracı olarak yalnız başına kullanılmaması eğilimi bulunmaktadır. Odak grubun çoklu yöntemler ile elde edilen bulguları açıklığa kavuşturmak, genişletmek, katılımcılara geri bildirim sağlamak için kullanılmaktadır (Silverman, 2018 s. 287).

Araştırmada alanyazın taramasının ardından araştırmacı tarafından hazırlanan odak grup görüşme taslak soruları Sınıf Öğretmenliği Programında görev yapan iki alan uzmanı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programında görev yapan iki alan uzmanı ve

Türkçe Öğretmenliği Programında görev yapan bir alan uzmanının görüşüne sunuldu. Uzmanların, “uygun”, “uygun değil” ve “önerileriniz” şeklinde görüş ve değerlendirmelerinin ardından uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda hazırlanan çalışma sorularına son şekli verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri Toplama Süreci öncesinde İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu’ndan ve Adıyaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır (Ek- 7).

Araştırmanın amacı doğrultusunda, nicel verilerin toplanması için kullanılacak KHD anketi, Öğretmen Hijyen Gözlem Formu ve Veli hijyen Gözlem Formu için Adıyaman’ a bağlı bir ilçe merkezi, bir belediye ile birleştirilmiş sınıf şeklinde eğitim veren bir köy okulunun okul amirleri (müdür ve müdür yardımcıları) ile iletişime geçilerek, araştırma izni beyanından sonra uygulama için randevu oluşturuldu. Belirlenen günlerde okullara giden araştırmacı, sınıf öğretmenleri ile öğrencilere yapılan çalışmanın içeriğine dair gerekli ön açıklamalar ve uyarılar yapıldıktan sonra sınıf rehber öğretmeni ile uygulamaya gönüllü olarak katılım gösteren 65 öğrenciye anketi uygulamıştır. Ancak öğrencilere uygulanan bu anketlerden geriye dönenler arasında yapılan incelemelerde 9 anket öğrenciler tarafından eksik ve yanlış doldurulduğunun anlaşılması üzerine geçersiz kabul edilmiştir. Uygulama esnasında öğrencilere her soru okunup gereksinim duyduklarında açıklamalar yapılarak bilgilendirilmiştir. Anket formların doldurulması ve öğretmen gözlem formlarının yapılması her sınıf için 2 ders saatinden fazla sürmüştür.

Nitel verilerin toplanması için gerçekleştirilen odak grup görüşmesi araştırmacı tarafından anketler ve gözlemlerin yapıldığı sınıfların, sınıf rehber öğretmenleri 4, gönüllü 2 öğretmen ve 2 rapörtör ile gönüllülük esasına dayalı olarak tüm katılımcılar için uygun olan ortak gün ve saatte 11. 06. 2021 tarihinde online olarak zoom eğitim uygulaması ile yapıldı. Görüşme öncesinde çalışmanın genel amacı açıklanmış ve öğretmenlerin demografik bilgileri alınmıştır. Odak grup çalışmalarının süresi 90-120 dakika arasında değişir (Miles ve Huberman, 2016). Odak grup görüşmesi kısa cevaplardan uzak ve yönlendirme olmadan 1 saat 23 dakikada tamamlanmıştır. Görüşmede yer alan üçüncü sorunun tam olarak açıklığa kavuşabilmesi için öğretmenler ile odak grup görüşmesi sonrasında ayrıca kısa süreli bir görüşme daha yapılmıştır. İnternet kesintisi ve farklı bir olumsuzluk yaşanması ihtimaline karşı 2 farklı kameradan

kayıt yapılmıştır. Görüşme herhangi bir problem ile karşılaşılmadan tamamlanmıştır. Görüşmenin tamamlanmasından sonraki en kısa sürede araştırmacı uygun bir ortamda veri kaybını önlemek amacıyla kamera kayıtlarını izlemiş ve görüşmelerin transkriptini yapmıştır. Odak grup görüşmesine katılan öğretmenler çeşitli şekillerde kodlanmıştır.

Katılımcıların özellikleri şu şekildedir:

- E1; erkek, sınıf öğretmeni, şehir merkezine bağlı bir belde de görev yapmakta, 15 yıllık deneyime sahip
- E2; erkek, birleştirilmiş okul sınıf öğretmeni, 14 yıllık deneyim
- K1; kadın, ilçe merkezinde sınıf öğretmeni, 29 yıllık deneyim,
- K2; kadın, sınıf öğretmeni, il merkezine bağlı bir belde de görev yapmakta 9 yıllık deneyim.
- K3; kadın, sınıf öğretmeni, birleştirilmiş sınıf okuturken okulunun kapanması nedeniyle ilçe merkezinde görev yapmakta 8 yıllık deneyim
- K4; kadın, sınıf öğretmeni, köyde görev yapmakta, 8 yıllık deneyim.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Karma yöntemde nitel ve nicel yöntemler kapsamında araştırmanın amacına ulaşabilmesi için bir takım geçerlik önlemleri alınmıştır. Karma yöntem araştırmalarında geçerlik kavramı verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve sonuçların yorumlanması aşamalarında kullanılacak stratejilere odaklanmalıdır (Creswell ve Plano Clark, 2015). Bu stratejiler araştırma sorusu ile metodun uyumlu, bulgular ile yapılan çıkarımların tutarlı olması ile ilgilidir (Kanatlı ve Sağlam, 2021). Bu koşulu farklı veri türlerinin araştırmanın amacına uygun olarak veri türlerini karşılaştırıp ilişkilendirmek iki farklı türden elde edilen analiz sonuçlarının birbirlerini destekleyip desteklemediğini ortaya çıkarmak ve elde edilen verilerin ne derece tutarlı olduğunu ortaya çıkarma izlemektedir (Oral ve Çoban, 2020).

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için yapılan çalışmalar şöyle sıralanabilir;

Çalışmanın iç geçerliğini artırmada en sık kullanılan, en çok bilinen ve uygulanan teknik, üçgenleme tekniğidir. Çalışmada hem nitel hem nicel yöntemlerle anket, gözlem ve odak grup görüşmesi ile veriler toplanarak veri çeşitlemesi yapılmıştır. Verilerin bu şekilde üç farklı veri toplama aracı ile toplanması üçgenleme (triangulation)'dir. Veri çeşitlemesi aynı zamanda araştırmanın güvenilirliğini de arttırmaktadır. Bu kapsamda üçgenleme tekniğinde, yöntemlerden birinin zayıf kısmı diğer yöntemin güçlü kısmı ile

telafi edilebilir (Çağiltay ve Göktaş, 2013; Mays ve Pope, 2000; Patton, 1990; Şener, 2020) Böylece nitel veriler nicel bulguları doğrulamada, yorumlamada açıklamada ve örneklemede yardımcı olur (Miles ve Huberman, 2016).

Odak grup görüşme soruları eğitim alanlarında çalışan dört uzmanın görüş ve önerileri doğrultusunda geliştirilmiş böylece iç geçerlilik arttırılmaya çalışılmıştır.

Doğrudan alıntılanan ifadeler oldukça güçlü araçlardır; hem karara varma hem aydınlatma noktasında çok yararlıdır (Miles ve Huberman, 2016). Bu nedenle öğretmenlerin ifadeleri doğrudan aktarılmıştır.

Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerin anket, öğretmen ve veli gözlem formlarında karışıklığın önlenmesi amacıyla formlar sınıf listesindeki sıraya göre kodlanarak dağıtılmıştır. Veriler analiz edilirken anket, veli ve öğretmen gözlem formlarının birbirleriyle tutarlılığına da bakılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Veri analizi, araştırmalardaki en önemli basamağı oluşturur. Çünkü veri analizi olguları tanımlama, sınıflandırma ve kavramların birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını betimleme süreçlerini kapsar (Corbin ve Strauss, 2008; Çelik vd., 2020; Dey, 1993; Maxwell, 2013).

Bir durum çalışması olan araştırmada nicel veri toplama araçları ile elde edilen bilgilerin analizi için SPSS 22 istatistik paket programı ile $p < .05$ anlamlılık düzeyinde analiz edilmiştir.

Araştırmada nitel veri toplama aracı olan odak grup görüşmesi verileri ise betimsel analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

3.6.1. Nicel Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizleri için SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında çeşitli değişkenlerin (*yaş, cinsiyet, yerleşim yeri, gelir düzeyi, kardeş sayısı...*) frekans ve yüzde analizleri istatistik paket (SPSS) programından yararlanılarak tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir.

Nicel verilerin analizinde, önce grupların normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Grup büyüklüğünün 50 den küçük olması durumunda Shapiro Wilk, büyük olması durumunda grupların normalliği Kolmogorov-Smirnov (K-S) ile test edilir. Puanların dağılımının normalden aşırı sapması durumunda normallik varsayımını gerektiren istatistiklerin kullanılmaması gerekir (Büyüköztürk, 2020).

Tablo 4

Araştırmada Kullanılan Ölçeğe İlişkin Kolmogorov Smirnov Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov	df	p
Uygulanan KHD Ölçeği	0,166	56	0,001

Ayrıca çalışmada grupların normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi için Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılmıştır. Skewness değeri -0.79. ile .319 arasında Kurtosis değeri ise -1. 450 ile .628 arasında değiştiği gözlenmiştir. Kurtosis ve Skewness değerleri -1 ile +1 arasında olmadığı durumlarda normal dağılım göstermediği kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2020). Kolmogorov-Smirnov testi ile çarpıklık-basıklık katsayıları incelendiğinde de puanların normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu nedenle toplam puanın değişkenlere göre karşılaştırılmasında parametrik olmayan analizler kullanılmıştır.

Öğrencilerin genel temizlik ve hijyen konularında verdikleri soruların toplam puanının demografik değişkenlere ve temizlik ve hijyen konularındaki sorulara göre karşılaştırılması yapılmıştır. Normal dağılım göstermediği gözlemlenen cinsiyet ve anne- baba çalışma durumu temizlik ve hijyen konularındaki sorulara verilen yanıtlara göre toplam puanların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Anne ve baba eğitim durumu ile yerleşim yeri değişkeni göre toplam puanların karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis Analizi testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir.

3.6.2. Nitel Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizi için kesin bir formül ya da reçete olmamakla birlikte rehber niteliğinde bazı aşamalar ve işlemler alanyazında belirtilmiştir. Nitel verilerin analizi aşamaları verilerin toplanması, verilerin azaltılması, indirgenmesi, veriyi görselleştirme, sonuçların ortaya konulması ve doğrulanması birimlerinden oluşmaktadır (Miles ve Huberman, 2019, s. 10).

Yapılan doküman incelemesinde İlkokul öğretim programları incelenmiş analiz öncesinde temizlik ve hijyen ile ilgili belirli kodlar çıkartılarak programlarda yer alan anahtar kelimeler taranmıştır. İlkokul öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımlar derslere ve sınıf düzeylerine göre kodlanmıştır. Öğretim programlarında öğrenme çıktılarında açıkça yer almasa da açıklamalarında temizlik ve hijyene ile ilgili etkinliklerin vurgulandığı öğrenme çıktıları da kodlanmıştır. Dokümanlar betimsel analiz ile çözümlenmiştir.

Öğretmenler ile yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen verilerin sınıflandırılması ve yorumlanması için betimsel analiz tercih edilmiştir. Betimsel analiz nitel yöntemle toplanan görüşme verilerinin açıklanıp, düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması sonucunda okuyucuya sunulmasına denir (Karataş, 2015). Betimsel kodlama neredeyse tüm nitel çalışmalar için uygundur özellikle veri kodlamayı öğrenmekte olan başlangıç düzeyindeki nitel araştırmacılar için uygundur (Saldana, 2019).

Betimsel analizinin ilk adımı olarak görüşme bitiminden hemen sonra verilerin transkripti yapıldı. Bilgisayar ile yapılan nitel veri analizleri verilere sistematik ve bütüncül bir bakış açısı geliştirme yolunda araştırmacılara kolaylıklar sağlamaktadır (Yurdakul, 2016). Bu nedenle nitel verilerin analizinde Nvivo 12 programı kullanıldı. Nitel veri kodlamalarında yeni olan araştırmacılar genellikle başlangıç için In Vivo Kodlamayı güvenli ve emin bir yol olarak görürler. Kodlama bir şeyi sistematik bir düzene koyma, kategorize etmektir (Saldana, 2019). Kodlamaya başlamadan önce veriler tekrar tekrar okundu. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar numaralandırılarak kodlar oluşturuldu. Verilerin bilgisayar programında kodlama tekrar kodlama işlemi yapıldı. Her bir kodun frekansı hesaplanıp tablo haline getirildi. En fazla frekansa sahip olan kodlar öğretmenlerin verdikleri cevaplardan doğrudan alıntılar yapılarak açıklanmaya çalışıldı. Araştırmacı ve 2 alan uzmanı tarafından oluşturulan kodlar ve temalar karşılaştırılmıştır. Yapılan analizin güvenilirliğinin hangi düzeyde olduğunun belirlenmesinde Miles ve Huberman'a (1994) ait güvenilirlik formülü $[(\text{Görüş birliği}) / (\text{Görüş birliği}) + (\text{Görüş ayrılığı})] \times 100$ ile hesaplanmış. Araştırma için görüşler arası güvenilirlik katsayısı %93 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman'a göre güvenilirlik sonucunun .70 üstü çıkması analizin güvenilir olduğunu göstermektedir. Analizin güvenilirliği .93 olarak hesaplandığından güvenilir olduğu görülmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Nicel Verilerden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında yapılan araştırma kapsamında elde edilen nicel verilerin analizi ile ulaşılan anket ve gözlemlere ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Ayrıca anket ve gözlem bulguları bir arada değerlendirilerek benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Öğrencilerin ve Velilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları öğrencilerin kişisel özellikleri, ailelerine ait özelliklerinden oluşmaktadır.

Tablo 5

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Ait Bilgiler

Değişkenler	Alt Değişkenler	f	%
Yaş	8 - 9 yaş	21	37,5
	10 ve üstü yaş	35	62,5
Cinsiyet	Kız	28	50
	Erkek	28	50
Yerleşim yeri	Köy	2	3,6
	Belde	22	39,3
	İlçe Merkezi	32	57,1
Toplam		56	100

Tablo 5. incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %37,5'i 8-9 yaş grubunda, %62,5' i 10 ve üstü yaş grubundadır. Öğrencilerin %50'si kızlardan %50'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Öğrencilerin % 3.6'sı köyde, % 39,3'ü beldede, % 57,1' i de ilçe merkezinde ikamet etmektedir.

Çalışmanın demografik sorularını çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin ve babalarının eğitimi, annenin ve babanın çalışma durumu, aile tipi, kardeş sayıları ile ailenin ortalama gelir düzeyi oluşturmuş olup, konu ile ilgili veriler Tablo 6 'da yer almaktadır.

Tablo 6

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerine Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	f	%
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	11	19,6
Okur-yazar	8	14,3
İlkokul mezunu	19	33,9
Ortaokul mezunu	8	14,3
Lise mezunu	5	8,9
Üniversite mezunu	5	8,9
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar	5	8,9
İlkokul mezunu	13	23,2
Ortaokul mezunu	10	17,9
Lise mezunu	13	23,2
Üniversite mezunu	15	26,8
Anne Çalışma Durumu		
Çalışıyor	8	14,3
Çalışmıyor	48	85,7
Baba Çalışma Durumu		
Çalışıyor	47	83,9
Çalışmıyor	9	16,1
Gelir Düzeyi		
Düşük Gelir	5	8,9
Orta Gelir	44	78,6
Yüksek Gelir	7	12,5
Aile Tipi		
Çekirdek aile	41	73,2
Geniş aile	12	21,4
Anne- Baba ayrı	3	5,4
Kardeş Sayısı		
1-2 arası	18	32,1
3-4 arası	23	41,1
5 ve fazlası	15	26,8
Toplam	56	100

Tablo 6. incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %19,6'sının annesi okuryazar değil, ilkokul mezunu annelerin çoğunlukta olduğu ortaokul ve üstü eğitim durumlarının düşük seviyede olduğu görülmekte. Babası okuryazar olmayan öğrencinin olmadığı, %8.9'unun babasının okuryazar olduğu, %23.2'inin babası ilkokul, %17.9'unun babası ortaokul, %23.2'sinin babası lise ve %26.8'inin babasının üniversite

mezunu olduğu görülmekte. Araştırmaya katılanların %83,9'unun babasının herhangi bir işte çalıştığı, %16,1'inin babasının herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiş, Araştırmaya katılanların %14,3'ünün annesinin herhangi bir yerde çalıştığı, %85,7'sinin annesinin herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların %8,9'unun düşük gelirli olduğu %78,6'sının orta gelirli olduğu %12,5'inin yüksek gelir düzeyine sahip olduğu belirlenmiş. Araştırmaya katılanların %32,1'i 1-2 kardeşe sahip, %41,1'i 3-4 kardeşe sahip iken 5-6 kişi, %26.8'i ailesinde 5 ve üstü kardeşe sahiptir.

4.1.2. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi “Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları öğrenci anket sonuçlarına göre ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiş, öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının belirlenmesine yönelik veriler öğrencilerin ifadelerine göre kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı, öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının dağılımı şeklinde gruplandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin İfadelerine Göre Anket Sonuçları

Tablo 7’de öğrencilerin ifadelerine göre kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı verilmiştir.

Tablo 7

Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Puan Ortalamasının Dağılımı

		n	Min	Max	$\bar{x} \pm ss$
Öğrencilerin	Kişisel	56	6	22	13.05±4.98
Hijyen Durum Puanı					

*Min: minimum Max:maksimum x :ortalama ss:standart sapma

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin genel temizlik ve hijyen düzeylerine ilişkin puan ortalaması 6-22 arasında değişirken, ortalaması 13,05±4.98 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8’de öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının dağılımına ilişkin veriler verilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıklarının Dağılımı

Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıkları	f	%
Sabah Kalkınca El Yıkama	53	94.6
Oyun Oynadıktan Sonra El Yıkama	24	42.9

Yemekten Önce El Yıkama	41	73.2
Yemekten Sonra El Yıkama	13	23.02
Tuvalete Girmeden Önce El Yıkama	5	8.9
Tuvaletten Çıktıktan Sonra El Yıkama	54	96.4
El Yıkamadan Sonra Kağıt veya Bez Havlu Kullanımı	35	62.5
Günde İki Kez Diş Fırçalayan	6	10.7
Günde Bir Kez Diş Fırçalayan	19	33.9
En Az İki Dakika Dişlerini Fırçalayan	14	25
Haftada İki ve Daha Fazla Banyo Yapan	17	30.4
Haftada İki Defadan Az Banyo Yapan	40	71.4
Haftada En Az Bir Kez El Tırnaklarını Kesen	43	76.8
Haftada En Az Bir Ayak Tırnaklarını Kesen	30	53.6
Tuvalet Kâğıdı Kullanan	31	55.4
Her Gün İç Çamaşırını Değiştiren	2	3.6
İki Günde Bir İç Çamaşırını Değiştiren	27	48.2
Haftada İki defadan az İç Çamaşırını Değiştiren	27	48.2
Her Gün Çorap Değiştiren	22	39.3
Her Gün Ayaklarını Yıkayan	25	45.5

Öğrencilerin genel hijyen alışkanlıkları ile ilgili bilgileri Tablo 8'de yer almaktadır. Öğrencilerin el hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında %94,6'sı sabah kalkınca ellerini yıkadığı, %96.4'ünün ellerini tuvaletten sonra yıkadığı, %73,2'sinin yiyecek yemeden önce ellerini yıkadığı, %23.2'sinin yiyecek yedikten sonra ellerini yıkadığı, ancak ellerini yıkadıktan sonra kağıt veya bez havlu kullanma oranına bakıldığında %62,5 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ağız ve diş hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında dişlerini günde en az bir kez fırçalayanların, %44.8, haftada bir veya daha az dişlerini fırçalayanların %55.2 olduğu, %25'inin dişlerini en az iki dakika fırçaladığı görülmektedir. Öğrencilerin banyo yapma sıklığı ile ilgili oranlara bakıldığında ise, %30.4'ünün haftada iki defadan fazla, %71.4'ünün iki defadan az banyo yaptığı görülmüştür. Öğrencilerin diğer hijyen alışkanlıklarına bakıldığında da, %76.8'inin haftada en az bir kez el tırnaklarını kestiği, %53.6'sının haftada en az bir kez ayak tırnaklarını kestiği, %55.4'ünün tuvalet kâğıdı kullandığı, %3.6'sının iç çamaşırını her gün değiştirdiği, %48.2'sinin iki günde bir iç çamaşırını değiştirdiği, %48,2'sinin iç çamaşırını haftada iki defadan az değiştirdiği, %39.3'ünün çoraplarını her gün değiştirdiği, %45.5'inin ayaklarını her gün yıkadığı sonucu elde edilmiştir.

4.1.3. İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi “Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları veli gözlem sonuçlarına göre ne düzeydedir?” şeklinde ifade edilmiş, öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının belirlenmesine yönelik veriler veli gözlemlerine göre kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı, öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının dağılımı şeklinde gruplandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Veli Hijyen Gözlem Formu Sonuçları

Veli hijyen gözlem formlarının analiz sonuçlarına göre öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Veli Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Puan Ortalamasının Dağılımı

		n	Min	Max	$\bar{x} \pm ss$
Öğrencilerin	Kişisel	56	7	22	13.51±3.84
Hijyen Durum Puanı					

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin genel temizlik ve hijyen düzeylerine ilişkin puan ortalaması 7-22 arasında değişirken, ortalaması 13,51±3.84 olarak hesaplanmıştır. Veli gözlemlerine göre öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı, Öğrencilerin İfadelerine Göre Anket Sonuçlarındaki puan ortalamasındaki dağılım ile paralellik göstermektedir.

Tablo 10

Veli Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıklarının Dağılımı

Veli Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Hijyen Alışkanlıkları	f	%
Sabah Kalkınca El Yıkama	54	96,4
Oyun Oynadıktan Sonra El Yıkama	26	46,4
Yemekten Önce El Yıkama	44	78,6
Yemekten Sonra El Yıkama	11	19,6
Tuvalete Girmeden Önce El Yıkama	2	3,60
Tuvaletten Çıktıktan Sonra El Yıkama	55	98,2
El Yıkamadan Sonra Kağıt veya Bez Havlu Kullanımı	51	91,1
Günde İki Kez Diş Fırçalayan	4	7,1
Günde Bir Kez Diş Fırçalayan	15	26,8
En Az İki DakikaDişlerini Fırçalayan	9	16,1

Haftada İki ve Daha Fazla Banyo Yapan	17	30.4
Haftada İki Defadan Az Banyo Yapan	41	73.2
Haftada En Az Bir Kez El Tırnaklarını Kesen	54	96.4
Haftada En Az Bir Ayak Tırnaklarını Kesen	35	62.5
Tuvalet Kâğıdı Kullanan	39	69.6
Her Gün İç Çamaşırını Değiştiren	1	1.8
İki Günde Bir İç Çamaşırını Değiştiren	25	44.6
Haftada İki defadan az İç Çamaşırını Değiştiren	29	51.8
Her Gün Çorap Değiştiren	21	37.5
Her Gün Ayaklarını Yıkayan	25	45.5

Öğrencilerin genel hijyen alışkanlıkları ile ilgili bilgileri Tablo 10'da yer almaktadır. Öğrencilerin el hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında % 96,4'ünün sabah kalkınca ellerini yıkadığı, %98.2'sinin ellerini tuvaletten sonra yıkadığı, %78,6'sının yiyecek yemeden önce ellerini yıkadığı, %19.6'sının yiyecek yedikten sonra ellerini yıkadığı, ellerini yıkadıktan sonra kağıt veya bez havlu kullanma oranına bakıldığında öğrenci ifadelerindeki oranlarla kıyaslandığında daha fazla olarak %91,1 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ağız ve diş hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında %7,1'inin dişlerini günde iki kez fırçaladığı, %26.8'inin günde en az bir kez dişlerini fırçaladığı, %16.1'inin dişlerini en az iki dakika fırçaladığı görülmektedir. Öğrencilerin banyo yapma sıklığı ile ilgili oranlara bakıldığında ise, %30.4'ünün haftada iki defadan fazla, %73.2'sinin iki defadan az banyo yaptığı görülmüştür. Öğrencilerin diğer hijyen alışkanlıklarına bakıldığında da, %96.4'ünün haftada en az bir kez el tırnaklarını kestiği, %62.5'inin haftada en az bir kez ayak tırnaklarını kestiği, %69.6'sının tuvalet kâğıdı kullandığı, %1.8'sinin iç çamaşırını her gün değiştirdiği, %44.6'sının iki günde bir iç çamaşırını değiştirdiği, %51,8'inin iç çamaşırını haftada iki defadan az değiştirdiği, %37.5'inin çoraplarını her gün değiştirdiği, %45.5'inin ayaklarını her gün yıkadığı sonucu elde edilmiştir.

4.1.4. Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi "Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları öğretmen gözlem sonuçlarına göre sonuçlarına göre ne düzeydedir?" şeklinde ifade edilmiş, öğrencilerin hijyen alışkanlıklarının belirlenmesine yönelik veriler öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin olumlu beden hijyeni alan sayısı minimum ve maksimum değeri ve öğrencilerin beden hijyen

durumuna yönelik öğretmen gözlem bulguları şeklinde gruplandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin Beden Hijyen Durumuna Yönelik Öğretmen Gözlem Bulguları

Öğretmen gözlemlerinin analizi sonuçlarına göre öğrencilerin beden hijyen durumuna yönelik gözlem bulguları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Öğrencilerin Beden Hijyen Durumuna Yönelik Öğretmen Gözlem Bulguları

Gözlem alanları*		Temiz/ Var (n)	Kirli /Yok(n)
Cilt ;	n	53	3
	%	94,6	5,4
Koku;	n	50	6
	%	89,3	10,7
Saçlar;	n	43	13
	%	76,8	23,2
Yüz;	n	49	7
	%	87,5	12,5
Dişler;	n	29	27
	%	51,8	48,2
Eller;	n	32	24
	%	57,1	42,9
Tırnaklar;	n	28	28
	%	50	50
Kıyafet;	n	45	11
	%	80,4	19,6
Ayakkabılar;	n	26	30
	%	46,4	53,6
Mendil;	n	31	25
	%	55,4	44,6
Dezenfektan;	n	31	25
	%	55,4	44,6
Yedek Maske;	n	30	26
	%	53,6	46,4
Beslenme Örtüsü	n	32	24
	%	57,1	42,9
Islak Mendil	n	29	27
	%	51,8	48,2

Öğrencilerin beden görünümü hijyen durumunu gösteren gözlem alanlarının (cilt, saç, yüz, ağız, diş gibi, ayakkabı, mendil, kıyafetleri) kirli-temiz ve hijyen malzemesi (mendil, dezenfektan, Islak mendil, beslenme örtüsü, yedek maske) bulundurma durumu şeklinde gözlem bulguları incelendiğinde öğrencilerin % 94,6’sının

cildi temiz, %50' si temiz güzel kokuyor, % 76,8' inin saçları taranmış, % 87, 5' inin yüzü temiz, %51,8' ini dişleri temiz yakın zamanda fırçalanmış, % 57,1' inin elleri temiz, %50' sinin tırnakları temiz, yakın zamanda kesilmiş, % 80.4'ünün kıyafetleri temiz düzgün, %46, 4' ünün ayakkabıları temiz, %55, 4' ünün mendil veya peçete bulundururken, dezenfektan bulduranların oranı %55,4' tür. Öğrencilerin okul çantasında yedek maske bulundurma oranı %53,6 iken, beslenme örtüsü bulduranlar %57, 1 ve ıslak mendil bulduran öğrencilerin oranı %51, 8'dir.

Öğretmen Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Olumlu Beden Hijyeni Alan Sayısı Minimum ve Maksimum Değeri (n:56)

Tablo 12

Öğretmen Gözlemlerine Göre Öğrencilerin Olumlu Beden Hijyeni Alan Sayısı Minimum ve Maksimum Değeri

	n	Min	Max	$\bar{x} \pm ss$
Öğrencilerin Olumlu Beden Hijyeni Alan Değerleri	56	0	14	10.0±4.343

Araştırma sonuçlarına göre öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin olumlu beden hijyeni alan sayısına ilişkin puan ortalaması 0-14 arasında değişirken, ortalaması 10.0±4.343olarak hesaplanmıştır. Öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin olumlu beden hijyeni alan sayısına ilişkin puan ortalaması dağılımı öğrencilerin ve velilerin ifadelerine göre anket ve gözlem sonuçlarındaki puan ortalamasından düşük çıktığı görülmektedir.

4.1.5. Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Araştırmanın 4. alt problemi araştırmaya katılan öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları

- Cinsiyet,
- Anne-babanın eğitim durumu,
- Yerleşim yeri değişkenlerine,
- Anne-babanın çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

şeklinde ifade edilmiş analizler sonucunda ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.1.5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi

Öğrencilerin hijyen alışkanlıklarına ilişkin puanlarında katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek için gerçekleştirilen non parametrik testlerden Mann Whitney U testi sonuçlarına Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13

Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları

Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kız	28	28.71	804.0	386.0	0.921
Erkek	28	28.29	792.0		

* $p > 0.05$; n (56)

Tablo 13. incelendiğinde, 28'i kız 28'i erkek olmak üzere Mann Whitney U Testi sonucunda kız öğrencilerin hijyen puanları ile erkek öğrencilerin hijyen puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (U= 386, $p > .05$).

4.1.5.2. Öğrencilerin Anne Eğitim Durumuna Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi

Tablo 14

Öğrencilerde Anne Öğrenim Durumuna Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları

Anne Eğitim	n	Sıra ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Okur yazar değil (A)	11	20,5000				A-E
Okur yazar(B)	8	17,3100				B-E, B-F
İlkokul mezunu (C)	19	27,5800	5,00000	18.243	0.003	
Ortaokul mezunu (D)	8	31,1900				
Lise mezunu (E)	5	46,6000				
Üni. Mezunu (F)	5	45,1000				

* $p < 0.05$; n (56)

Tablo 14. incelendiğinde, öğrencilerin anne öğrenim durumlarına göre temizlik ve hijyen toplam puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal-Wallis testinde, öğrencilerin anne öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. χ^2 (sd=5, n=56) =18.243 $p < .05$.

Belirlenen farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikili gruplar arası Mann Whitney U testi uygulanmış, farklılaşmanın A-E, B-E, B-F grupları arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Baktığımızda okuryazar olmayan annelerin öğrencileri

ile lise mezunu annelerin öğrencileri arasında lise mezunu olan annelerin öğrencileri lehine, herhangi bir formal eğitim almamış ama okuma yazma öğrenmiş annelerin öğrencileri ile lise mezunu annelerin öğrencileri arasında lise mezunu olan annelerin öğrencileri lehine ve herhangi bir formal eğitim almamış ama okuma yazma öğrenmiş annelerin öğrencileri ile üniversite mezunu annelerin öğrencileri arasında üniversite mezunu olan annelerin öğrencileri lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Tüm genel temizlik ve hijyen alışkanlıklarının lise mezunu ve üniversite mezunu annelerin çocukları tarafından daha fazla uygulanmaktadır. Bu sonuç ebeveyn eğitiminin çocuğa kazandırılacak olan genel temizlik ve hijyen alışkanlıkları üzerinde etkili bir faktör olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.1.5.3. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analiz

Tablo 15

Öğrencilerde Baba Öğrenim Durumuna Göre Toplam Hijyen Puanına İlişkin Analiz Sonuçları

Baba Eğitim	n	Sıra ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Okur yazar(A)	5	17.90				A-E
İlkokul mezunu (B)	13	12,9600	4,00000	28.940	0.000	B-D,B-E
Oraokul mezunu (C)	10	23,0500				C-E
Lise mezunu (D)	13	36,7700				
Üni. Mezunu (E)	15	41,9700				

* p<0.05; n (56)

Tablo 15. incelendiğinde, Kruskal-Wallis testi Analizi sonucuna göre farklı eğitim seviyesine sahip babaların çocuklarının genel temizlik ve hijyen toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. χ^2 (sd=4, n=56) =28.94, p<.05.

Belirlenen farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikili gruplar arası Mann Whitney U testi uygulanmış, farklılaşmanın A-E, B-D, B-E, C-E grupları arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Baktığımızda herhangi bir formal eğitim almamış ama okuma yazma öğrenmiş babaların öğrencileri ile üniversite mezunu babaların öğrencileri arasında üniversite mezunu olan babaların öğrencileri lehine ve ilkokul mezunu babaların öğrencileri ile lise mezunu babaların öğrencileri arasında lise mezunu olan babaların öğrencileri lehine, ilkokul mezunu babaların öğrencileri ile üniversite mezunu babaların öğrencileri arasında üniversite mezunu olan babaların öğrencileri lehine, ortaokul mezunu babaların öğrencileri ile üniversite mezunu babaların öğrencileri arasında üniversite mezunu olan babaların öğrencileri lehine

anlamli farklılıklar tespit edilmiştir.

Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek hijyen puanına üniversite mezunu babaların çocuklarının sahip olduğu, bunu lise mezunu ve ortaokul mezunu babaların çocuklarının izlediği görülmektedir. Tüm genel temizlik ve hijyen alışkanlıklarının lise mezunu ve üniversite mezunu babaların çocukları tarafından daha fazla uygulanmaktadır. Bu sonuç ebeveyn eğitiminin çocuğa kazandırılacak olan genel temizlik ve hijyen alışkanlıkları üzerinde etkili bir faktör olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.1.5.4. Öğrencilerin Annelerinin Çalışma Durumuna Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi

Tablo 16

Kişisel Hijyen ve El Yıkama Alışkanlıkları Toplam Puanın Annelerinin Çalışma Durumuna Göre Analiz Sonuçları

Anne Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Çalışıyor	8	42,4400	339,50000	80	0,09
Çalışmıyor	48	26,1800	1256,50000		

* $p > 0.05$; n (56)

Tablo 16. incelendiğinde araştırma kapsamında öğrencilerin annelerinin çalışma durumuna göre kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıklarına ilişkin toplam puanlarının Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçlarına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir: $U = 80$, $p > 0.05$.

4.1.5.5. Öğrencilerin Babalarının Çalışma Durumuna Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi

Tablo 17

Kişisel Hijyen ve El Yıkama Alışkanlıkları Toplam Puanın Babalarının Çalışma Durumuna Göre Analiz Sonuçları

Baba Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Çalışıyor	47	30.48	1432.50	118.500	0.37
Çalışmıyor	9	18.17	163.50		

* $p > 0.05$; n (56)

Tablo 17. incelendiğinde, araştırma kapsamında öğrencilerin babalarının meslek gruplarına göre kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıklarına ilişkin toplam puanlarının Mann Whitney U testi Sonuçlarına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. ($U = 118.500$, $p > 0.05$.)

4.1.5.6. Öğrencilerin Yerleşim Yerlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanlarının İstatistiksel Analizi

Tablo 18

Öğrencilerin Yerleşim Yerlerine Göre Temizlik ve Hijyen Davranışları Toplam Puanları Analiz Sonuçları

Yerleşim Yeri	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Köy(A)	2	16,7500				
Belde(B)	22	12,3200	2	40.090	0.000	B-C
İlçe merkezi(C)	32	40,3600				

* p<0.05; n (56)

Tablo 18. incelendiğinde Kruskal Wallis Analiz sonuçları öğrencilerin toplam hijyen puanlarının yerleşim yeri değişkeni bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. χ^2 (sd=2, n=56) =40.090 p<.05. Sonuca göre genel temizlik ve hijyen toplam puanları yerleşim yeri değişkenine göre farklılaşmaktadır. Belirlenen farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna belirlemek için ikili gruplar arası Mann Whitney U testi uygulanmış, farklılaşmanın B-C grupları arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bakıldığında taşınmalı eğitimin yapıldığı beldede yer alan okulun öğrencileri ile ilçe merkezinde yer alan okulun öğrencileri arasında ilçe merkezinde yer alan okulun öğrencileri lehine anlamlı farklılaşma görülmektedir.

Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek hijyen puanına ilçe merkezinde bulunan öğrencilerin sahip olduğu, bunu köy ve belde de yaşayan öğrencilerin izlediği görülmektedir.

4.2. Nitel Verilerden Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın nicel veri toplama araçları elde edilen verilerinde öğrencilerin temizlik ve hijyen ile ilgili davranışlarına bakıldığında İlkokul öğretim programlarında verilen kavramları, kazanımları tam anlamıyla günlük yaşamla örtüştüremedikleri söylenebilir. Araştırmanın nitel boyutunda İlkokul öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili öğrenme çıktıları belirlenmiştir. Öğrencilerin hijyen davranışları hakkındaki öğretmen görüşlerini belirlemek ve bu alışkanlıkları ilkokul öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili öğrenme çıktıları açısından değerlendirmek amacıyla sınıf öğretmenleri ile odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu başlık altında araştırmada elde edilen nitel veri bulgularına yer verilmiştir.

4.2.1. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt probleminde yer alan “İlkokul 1-4. sınıflarda uygulanmakta olan öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyenle ilgili öğrenme çıktıları nelerdir?” sorusuna yönelik olarak 2018 yılında MEB’in yayımlanmış olduğu ilkokul öğretim programları çerçevesinde yer alan tüm ilkokul öğretim programları (1.,2.,3.,4. sınıflar) incelenmiş ve temizlik ve hijyen ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili kazanımlar belirlenerek Tablo 19’da özetlenmeye çalışılmıştır.

2018-2019 Millî Eğitim Bakanlığı’nın yayımlanmış olduğu seçmeli dersler dışında İlkokul Öğretim Programlarının (1.,2.,3.,4. sınıflar) tümünün incelenmesi sonucunda temizlik ve kişisel bakım, hijyen gibi öğrenme etkinliklerine yönelik ifadeler Tablo 19’da yer almaktadır (MEB, 2018a).

Tablo 19

İlkokul Öğretim Programlarında Yer Alan Sağlık, Temizlik, Hijyen Kazanımları

İlkokul Öğretim Programlarında Yer Alan Temizlik ve Hijyen ile Doğrudan Ve Dolaylı İlişkili Kazanımları			
SINIF DÜZEYİ	DERS	ÖĞRENME ALANI	KAZANIMLAR
1. Sınıf	Hayat Bilgisi	3. Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	HB.1.1.8. Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir. HB.1.1.11. Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır HB.1.3.1. Kişisel bakımını düzenli olarak yapar. HB.1.3.2. Sağlığını korumak için alması gereken önlemleri fark eder. HB.1.3.5. Temizlik kurallarına dikkat ederek kendisi için yiyecek hazırlar. HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur.
2.Sınıf	Hayat Bilgisi	3. Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	HB.2.1.6. Okul kaynaklarını ve eşyalarını kullanırken özen gösterir. HB.2.3.1. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, uyku ve beslenme arasındaki ilişkiyi fark eder HB.2.3.4 Sağlıklı bir yaşam için temizliğin gerekliliğini açıklar
3. Sınıf	Hayat Bilgisi	3.Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	HB.3.1.9. Okul kaynaklarını etkili ve verimli kullanımına yönelik özgün önerilerde bulunur. HB.3.3.1. Kişisel bakımını yaparken kaynakları verimli kullanır HB.3.3.5. Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar
1. Sınıf	Oyun Ve Fiziki Etkinlikler	Aktif Ve Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	BO.1.2.2.5. Oyun ve fiziki etkinliklere katılırken temizlik alışkanlıkları sergiler
2. Sınıf	Oyun Ve Fiziki Etkinlikler	Aktif Ve Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	BO.2.2.2.10. Doğada oyun ve fiziki etkinliklere katılırken çevreye duyarlılık gösterir. Doğada (okul bahçesi vb.) gerçekleştirilen tüm etkinliklerden yararlanılmalıdır Kazanımla ilgili değerler üzerinde durulmalıdır.
3. Sınıf	Oyun Ve Fiziki Etkinlikler	Aktif Ve Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	BO.3.2.2.3. Oyun ve fiziki etkinliklerde dikkat edilmesi gereken hijyen ilkelerini nedenleriyle açıklar

4. sınıf	Oyun Ve Fiziki Etkinlikler	Aktif Ve Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı	BO.4.2.2.6. Oyun ve fiziki etkinliklerde çevreye duyarlılık gösterir
4. sınıf	Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi	Din Ve Temizlik Öğrenme Alanı	4.5.1 İslam dininin temizliğe verdiği öneme örnekler verir. İbadet temizlik ilişkisine ve abdestin alınışına değinilir. Ahlaki güzellik ile manevi temizlik arasında ilişki kurulur. 4.5.2. Temiz ve düzenli olmaya özen gösterir. Ev, okul ve çevre temizliğinin yanı sıra öğrencilerin öz bakım becerilerini geliştirecek; yemek öncesi ve sonrası el ve ağız temizliği, beden, giysi temizliği gibi konular üzerinde durulur.
3. Sınıf	Fen Bilimleri	Canlılar Dünyasına Yolculuk\ Canlılar ve Yaşam Öğrenme Alanı	F.3.6.2.2. Yaşadığı çevrenin temizliğinde aktif görev alır
4. Sınıf	Fen Bilimleri	Besinlerimiz / Canlılar ve Yaşam Öğrenme Alanı	F.4.2.1.3. Sağlıklı bir yaşam için besinlerin tazeliğinin ve doğallığının önemini, araştırma verilerine dayalı olarak tartışır. Dondurulmuş besinler, paketlenmiş besinler, son kullanma tarihi gibi kavramlar üzerinde durulur. Ayrıca besinlerin temizliği konusunda öğrencilerin dikkati çekilir.

Kaynak: MEB, 2018a

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda 1., 2. ve 3. Sınıf ders programında Sağlıklı Hayat teması öğrencilere kişisel bakım, sağlıklı yaşam, hijyen ve temizlik gibi önemli konuları ilkokul 1. sınıftan itibaren öğrencilere aktarmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda bu konularla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili 12 kazanım bulunmaktadır(MEB, 2018b).

Beden Eğitimi ve Oyun Öğretim Programı'nda 1. Sınıf Aktif Ve Sağlıklı Hayat Öğrenme Alanı temasının alt öğrenme alanının Fiziksel Etkinlik Kavramları, İlkeleri ve İlgili Hayat Becerileri konusunda 4 kazanım temizlik ve hijyen ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili bulunmuştur (MEB, 2018c).

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (İDKAB) öğretim programında, Din ve Temizlik Ünitesinde yer alan iki öğrenme çıktısı temizlik ve hijyen ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili bulunmuştur (MEB, 2018d).

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Üniteler bakımından incelendiğinde temizlik ve hijyen ile doğrudan ilişkili olarak 3. Sınıf düzeyinde bir kazanım ve 4. Sınıf düzeyinde bulunan bir kazanımın kendisi doğrudan temizlik ve hijyen ile ilişkili olmasa da kazanıma dayalı açıklamada '*besinlerin temizliği konusunda öğrencilerin dikkatini çekmek*' ifadesi nedeniyle ve etkinlikler yoluyla öğrencilere temizlik ve hijyen ile ilgili farkındalıklar yaratılabileceği için ilgili açıklamadan dolayı,

dolaylı olarak temizlik ve hijyen ilişkili kazanımlardan biri olarak değerlendirilmiştir (MEB, 2018e).

Ayrıca incelenen ilkökul öğretim programları (1., 2., 3., 4.) arasında temizlik ve hijyen ile ilgili etkinliklere dair herhangi bir ifadeye rastlanmayan öğretim programlarının da olduğu belirlenmiştir. Bu öğretim programları ise şunlardır; Matematik Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018e), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (MEB,2018f), İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı (MEB,2018g), Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı, (MEB, 2018h) Müzik Dersi Öğretim Programı, (MEB, 2018j) İngilizce Dersi Öğretim Programı, (MEB, 2018k) Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'dır (MEB, 2018l).

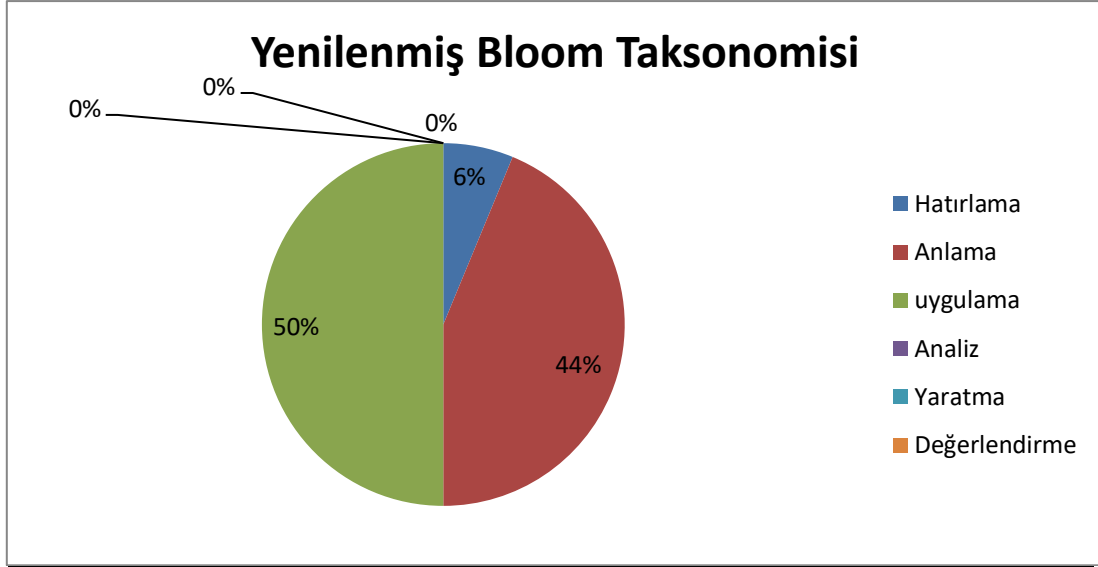
Türkçe Dersi Öğretim Programı

İlkokul Türkçe dersi öğretim programında her sınıf düzeyinde (1-4) Sağlık ve spor teması bulunmaktadır. Ancak Sağlık ve Spor teması zorunlu bir konu değildir kitap yazarlarınca seçilmesi durumunda Türkçe ders kitaplarında yer almaktadır. Bu tema altında, kişisel bakım, temizlik, hijyen, hastalıklardan korunma gibi konular metinler ile dinleme, izleme konuşma etkinlikleri ile yoluyla işlenebilmektedir. Bu nedenle Türkçe dersi öğretim programında Temizlik ve Hijyenle ilgili etkinlikler incelenememiştir.

Yukarıdaki tablolarda ilkökul öğretim programlarında temizlik ve hijyen ile ilgili doğrudan ve dolaylı olarak yer alan öğrenme çıktıları yer almaktadır. Tablolarda görüldüğü gibi 1-4 ilkökul öğretim programları incelendiğinde temizlikle ilgili olarak Hayat Bilgisinde 12, Beden eğitiminde 2 ve Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde 2, Fen Bilimleri 2, olmak üzere 18 öğrenme çıktısı doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili bulunmuştur.

Yukarıdaki tablolarda yer alan öğrenme çıktıları düzenlenmiş Bloom taksonomisinin bilgi ve bilişsel süreçler boyutlarına göre çözümlenerek sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir. 2018 Öğretim programı incelendiğinde, programların vizyonu ile ilgili açıklamalar kısmında üst bilişsel kazanımlar işaret edilmesine karşın kazanımların genellikle alt bilişsel düzeyde olduğu, programlarda yer alan kazanımların alt bilişsel düzeye uygun olarak buluş ve sunuş yolu ile öğretim stratejilerine uygun olduğu, doğrusal, sarmal ve modüler programlama yaklaşımları temelinde ders programlarının hazırlandığı belirlenmiştir (Dedeoğlu ve Polat 2021). Programın ölçme ve değerlendirme aşamasında azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi vurgulanmış (MEB, 2018). Programın felsefi yaklaşımına bakıldığında pragmatizmin uzantısı olan ilerlemecilik akımı ile hazırlandığı ancak uygulamada daimicilik ve

esasicilik akımlarının daha yoğun şekilde işlendiği söylenebilir (Gültekin, 2020). Şekil 4'te de ilkökul öğretim programlarındaki temizlikle ilgili öğrenme çıktılarının bilgi boyutunda olduğu görülmektedir. Öğrenme çıktılarının yenilenmiş Bloom Taksonomisinde bilişsel süreçlerde uygulama düzeyinde yoğunlaştığı bunu anlama boyutunun izlediği üst bilişsel alanda kazanımların yer almadığı görülmüştür.

Şekil 4.

İlkokul (1-4) Öğretim Programlarındaki Temizlik ve Hijyenle İlgili Öğrenme Çıktılarının Düzenlenmiş Bloom Taksonomisine Göre Dağılımı

İlkokul müfredatındaki bilişsel süreç boyutunda kazanımların dağılımı alt basamaklarda daha fazla üst basamaklarda ise çok daha az olması 6-10 yaşlarındaki çocukların zihinsel gelişim özellikleriyle daha uyumludur (Crossland 2015; Strimel, Scott, Kim ve Zhang. 2018).

Çocukların hijyen kurallarını davranışa dönüştürebilmesi için ilkökul dönemi oldukça önemlidir. Temizlik ve hijyenle ilgili kazanımların bilgi düzeyinde olması davranış değişikliği için yeterli değildir, kazanımların gerçek hayattaki davranışa dönüştürülmesi için bol pratik yapılması gerekmektedir.

4.2.1. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın bu problemi “Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin, ilkökul programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili görüşleri nelerdir?” sorusundan oluşmaktadır. Bu kapsamda öğretmenlerin odak grup görüşmesinde sorulan soruların cevapları değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda

öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları ile öğretim programlarında temizlik ve hijyen konusunda iki tema belirlenmiştir. Öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışları konusundaki temaya ait temizlik ve hijyenin önemi ile öğrencilerin hijyen davranışlarına ilişkin alt temalar belirlenmiştir. Öğretim programlarında temizlik ve hijyen konusundaki temaya ait olarak öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı, hijyen kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ve öğretmenlerin çocukların doğru hijyen davranışlarının edinebilmelerine yönelik çözüm önerilerine ilişkin alt temalar belirlenmiştir.

Tablo 20

Öğretmenler ile Yapılan Odak Grup Görüşmesine Göre Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar

Tema	Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Davranışları	Öğretim Programların Temizlik Ve Hijyen
Alttemalar	<ul style="list-style-type: none"> • Temizlik ve Hijyenin Önemi • Öğrencileri Hijyen Davranışları 	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrenme Çıktılarının Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Becerilerine Katkısı • Hijyen Kazanımlarının Gerçek Hayatta Uygulanabilirliği • Çözüm Önerileri

4.2.1.1. Tema 1- Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Davranışları

4.2.1.1.1. İlkokul Programlarında Yer Alan Temel Hijyen ve Temizlik Konusunun Önemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin görüşmede yer alan ilk soru olan “Sizce ilkokul programlarında yer alan temel hijyen ve temizlik konusu neden önemlidir?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 21’ de verilmiştir.

Tablo 21

Öğretmenlerin İlkokul Programlarında Yer Alan Temizlik Ve Hijyenin Önemi Konusunda Görüşleri

Alttema	Kodlar	(f)
Kişisel temizlik ve hijyenin önemi	İlkokulun alışkanlıkların kazanılmasındaki kritik dönem olması	12
	Temizliğin sağlıkla ilgili olması	4
	Toplum sağlığı açısından önemi	4
	Pandeminin etkileri	3

Öğretmenlerin ilkokul programlarında yer alan temizlik ve hijyenin önemi konusunda, İlkokulların alışkanlık davranış kazandırma eğitimlerinde yaş itibariyle kritik dönem olması (f=12), Temizliğin sağlıkla ilişkilendirilmesi (f=4), Temizlik ve

hijyenin toplum açısından önemi (f=4), İlkokul pandemi nedeniyle konunun öneminin anlaşılması (f=3), şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Görüşmede hijyenin, pandemi nedeniyle toplum sağlığı açısından öneminin daha da arttığını ifade eden öğretmenler ilkokul programındaki temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların sağlıklı bir toplum için gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Bu doğrultuda görüş belirten E1, K2 öğretmen görüşleri şu şekildedir:

E1: Hijyen temizliği kapsayan bir kavramdır. Temiz ve düzenli olmanın sağlıklı olabilme halidir hijyenik olmak. İlkokullar ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun kullandığı, irtibatlı olduğu kurumlardır. Yani toplum sağlığı açısından çok önemlidir. Pandemi sürecinde bunu detaylı olarak gözlemlemiş olduk. Aynı zamanda ilkokullardaki öğrencilerin yaşları itibariyle temizlik alışkanlıklarını kazanmaları gereken kritik yaş grupları olması da ilkokulların bu konudaki önemini arttırmaktadır.

K2: Temel hijyen ve temizlik konusu çok önemlidir. Sağlıklı bir yaşam için çocukların temizlik alışkanlığı kazanması önemli. Özellikle bu pandemi sürecinde bu kazanımların edinilmesi daha da önem kazandı. Özellikle el hijyeni genel temizlik hayati derecede önem kazandı. Çocuklar hep bir arada kaldığı için bir çocuk temiz olmazsa hastalık taşıyıcısı olsa diğer arkadaşlarına da bulaştırabiliyor. Bunun farkında olurlarsa çocuklar daha dikkatli olurlar.

Görüşme yapılan öğretmenlerden bir kısmı da temiz ve hijyenik olmayı sağlıklı yaşam ile ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca kişinin bütün yaşamı boyunca yapması gerekli bu davranışların erken yaşta kazandırılması gereken alışkanlıklar olması nedeniyle yaş itibariyle kritik dönem olmaları nedeniyle de öneminin daha da arttığına değinmişlerdir. Bu doğrultuda görüşlerini belirten öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

K1: Temizlik yaşamımızın her safhasında var, ilkokul müfredatında olması da gerekli. Hayat Bilgisi dersinde 'Sağlıklı Hayat' teması yer almakta, bu kazanımlar çocuklar için çok önemli kazanımlar ki bu kazanımlar okul için değil toplum için gerekli bu kazanımlar bütün hayatı boyunca karşısına çıkacak davranışlar, yapması gereken davranışlar olması gerekli şeyler bu kazanımların özellikle 1. Sınıftan itibaren öğrencilere kazandırılması hem çocuklar için hem toplum için gerekli.

E2: Temizlik ve hijyenin en başlıca amacı çocuklara temizlik alışkanlığı kazandırmak olabilir çünkü bu çocuklar 10 yıl sonra geleceğin anne babası olacaklar onlar ne öğrenirse çocuklarına da onu öğretecekler evde bu alışkanlıkları görmeyebilir edinemeyebilirler ama okulda bu kazanımları edinip hayata yansıtabilmeliler.

K3: Hijyen ve temizlik çok önemli ortak kullanım alanı olduğu için çocuklar

mikrop kapabilir. Biz ne kadar temiz ve sağlıklı bir ortamda eğitim yaparsak o oranda çocukların sağlığını korumuş oluruz. O yüzden bu konuya dikkat etmeliyiz. Ağaç yaşken eğilir nasıl ki çocuklara küçükken eğitim veriliyorsa hijyen ve temizlik alışkanlığı küçük yaşta kazandırılırsa o oranda kalıcı hale gelebilir.

'Sizce ilkokul programlarında yer alan temel hijyen ve temizlik konusu neden önemlidir?' sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde öğretmenlerin ilkokul çağındaki çocukların yaşları itibarıyla bu kazanımları davranış haline getirebilmeleri açısından kritik dönem olduğunu belirtmişler. Okulların ortak kullanım alanı olması ve ülke nüfusunun büyük bölümünün dolaylı olarak etkileşim halinde olduğu kurumlar olması ve COVID-19 pandemisi de ilkokullarda temel hijyen ve temizlik konusunun önemini arttırmaktadır.

4.2.1.1.2. Öğretmenlerin Temel hijyen ve Temizlik Konusunda Sınıflarındaki Öğrencilerin Durumu Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin görüşmede yer alan "Temel hijyen ve temizlik konusunda sınıfınızdaki öğrencilerin durumu hakkında bilgi verir misiniz?" sorusuna yönelik olarak görüşlerin analizi ile elde edilen kodlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 22

Öğretmenlerin Temel Hijyen ve Temizlik Konusunda Sınıflarındaki Öğrencilerin Durumu Hakkındaki Görüşleri

Alttema	Kodlar	(f)
Öğrencilerin hijyen ve temizlik durumları	Köy okullarındaki imkanlar	9
	Hijyen malzemelerinin yetersizliği	7
	Ailelerin sosyoekonomik düzeyi	5
	Elektrik kesintisine bağlı su kesintisi	3

Araştırmada öğrencilerin kişisel bakım, hijyen davranışlarının belirlenmesine yönelik yapılan anket ve gözlem bulguları hakkında öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı "Öğretmenlerin temel hijyen ve temizlik konusunda sınıflarındaki öğrencilerin durumu hakkındaki görüşleri" şeklinde ifade edilen 2. soruya yönelik olarak öğretmen görüşleri değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin, görüşlerinin analizinde elde edilen kodlara baktığımızda en fazla köy okullarındaki imkanların kısıtlılığına değinildiği (f=9), öğrencilerin hijyen davranışlarını sergileyebilmesi için gerekli olan hijyen malzemelerinin okullarında yetersiz olduğu (f=9), ailelerin sosyoekonomik özelliklerinin çocukların hijyen davranışlarında belirgin bir faktör olduğu (f=5), köy okullarında suların elektrik ile senkronize olması elektriklerin

kesilmesi ile suların da gittiği (f=3) şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerinin hijyen davranışlarında imkanların ya da imkansızlıkların belirleyici bir faktör olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Görüşmede yer alan “Temel hijyen ve temizlik konusunda sınıfınızdaki öğrencilerin durumu hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna yönelik en fazla köy okullarındaki imkanların kısıtlılığına ve köy okullarında suların elektrik ile senkronize olması elektriklerin kesilmesi ile suların da gitmesine ve öğrencilerin hijyen davranışlarını sergileyebilmesi için gerekli olan hijyen malzemelerinin okullarında yetersiz olduğuna değinen, K4, K2, E1 ve E2 öğretmenlerinin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

K4: Okulumuzda taşınmalı eğitim yapılıyor. Öğle aralarında yemek servisi yapılıyor yemekten önce el yıkama alışkanlığı kazandırmaya çalışıyoruz telkinlerde bulunuyoruz, ama imkanlar el verdiği ölçüde bunları yapmaya çalışıyoruz. Köyümüzde su bağlantısı elektrik ile senkronize olduğu için elektrikler gittiğinde sular da gidiyor. Bu nedenle birçok hijyen davranışını öğrenciler yerine getiremiyor. Özellikle tuvalet hijyeni konusunda çok sıkıntı yaşıyoruz tuvalet başına düşen öğrenci sayısı çok fazla tuvalet sayılarımız yetersiz. Çocuklar sıra bekliyor. Zamanın kısıtlılığından dolayı da olumsuz sonuçlar oluşabiliyor. Okulumuzda temizlik personeli var ama bazı çocukların kötü temizlik alışkanlıkları nedeniyle yetersiz kalıyor. Çocuklar belki ailesinden gelen belki de kendisinden kaynaklı aile ortamında kazanması gerekli olan tuvalet alışkanlıklarını edinemediği için okula geliyorlar. Görev yaptığım köyde bazı öğrencilerimizin aileleri tarım işçisi, köylerinde çadırda kalıyorlar, göçer oldukları için okula geldiklerinde adapte olmakta sorun yaşıyorlar. Çadır yaşamında pek temiz olamıyorlar bu çocuklardan okulda da temiz olmalarını bekleyemiyoruz. 8 saate kadar çocuklar okulda kalıyorlar ama geriye kalan 16 saatte evdeler. Bu nedenle imkansızlıklar kötü hijyen uygulamalarına mahal veriyor. Çocuklarımız genelde tarım işçisi. Okul döneminde çocuklar okulda değil tarlada çalışıyor. Çocuklar okula geldiklerinde okula adapte olamıyorlar. Müslüman olmanın gereği olarak temizlik dinimizde çok önemli, Osmanlı sanayiye geçişte ilk fabrika sabun üzerine kurulmuş, ecdadımız gibi biz de toplum olarak temizliğe çok önem veriyoruz ama imkanlarımız kısıtlı.

K2: Çocukların hijyen alışkanlıkları iyi durumda ancak okulun imkan ve şartları yetersiz, çocuklar okulda ellerini yıkamak istediğinde okulda sıvı sabun, tuvalet kâğıdı yok. Çocuklar da zaten yanlarında hijyen malzemeleri buldurmuyor. Bazen sular gidiyor. Bulduğum köyde sular elektrikler ile senkronize. Elektrik gittiğinde sular da

gidiyor. Çocuklar evden okula geldiklerinde temizler ancak okuldaki imkansızlıklar hijyen malzemeleri eksikliği nedeniyle çocuklar kirleniyor.

E1: Köy okulu olduğumuz için çocukların hijyen davranışlarının merkez okuldaki öğrencilerle kıyaslanamayacak durumdadır. Bunun nedeni de köy hayatı buna uygun değil. Köy hayatında çoğu veli tarlada çalışıyor, çocukları da yardım için ailelerinin yanında bulunuyor. Tarlada sulama yapıyorlar çamur içinde kalıyorlar, köyde veliler köy yaşamındaki zorluklar nedeniyle ve çocuk sayılarının da fazla olması sebebiyle çocuklarına çok vakit ayıramıyorlar. Hayata yetişemiyorlar. Şehirde böyle bir durumun yaşanmıyor. Bu nedenle hijyen alışkanlıklarının şehirlere göre daha düşük düzeyde olduğunu söyleyebilirim, şehirde her yer beton çamur az. Bu yüzden şehir merkezindeki çocuklar kendilerini çok kirletmiyor. Sınıfımda genel olarak çocuklar hijyen açısından iyi durumdadır. Bir öğrencimin ailesi ilgisiz. Öğrencim gece yatağını ıslatıyor aynı kıyafeti ile okula geliyor. Çok kötü kokuyor.

E2: Beldede ve köy yerinde temiz olmak biraz daha zor. Çünkü her daim kendisini temiz kılmayacak kirli kılacak birçok etken var haliyle biraz daha temiz olabilmek zor ona rağmen bir öğrenci ile bu konuda sorun yaşıyorduk. Bir öğrencinin ailesi temiz olduğu halde çocuğun ruhunda temizlik anlayışı yok onun dışında diğer öğrencilerin velileri temizlik konusunda şehir yaşantısını örnek alıyorlar, temizlik ahlakını çocuklarına gayet iyi veriyorlar. Okulda ciddi anlamda sıkıntı yaşıyoruz, okulda bir kadrolu hizmetli olmasına rağmen sınıflar yeter düzeyde temiz değil, temizlenme sıklığı yeter düzeyde değil. Bundan dolayı öğrenciler okuldan olumsuz etkileniyor. Okul temiz olmadığı zaman öğrencilerimiz sınıfı, okulu kendi evi gibi benimseyemiyor bu nedenle kendi hijyen alışkanlıklarını tam olarak yansıtamıyorlar.

Görüşmede yer alan “Temel hijyen ve temizlik konusunda sınıfınızdaki öğrencilerin durumu hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna yönelik ailelerin sosyoekonomik düzeyinin iyi olmasının öğrencilerin hijyen davranışlarında etkili bir faktör olduğunu imkanların temizlik ve hijyen malzemelerine erişimin daha kolay olduğu ilçe merkezinde öğrencilerin hijyen davranışlarını daha doğru ve yeter düzeyde sergilediklerini belirten K1 öğretmenin görüşü aşağıdaki şekildedir:

K1: İlçe merkezinde imkanlar tabii ki daha iyi. Sınıfımın yarısı memur çocuğu, bulunduğum ilçe merkezinin ileri gelen ailelerinin çocukları sosyoekonomik düzeylerinin çok iyi durumda, temizlik konusunda velilere söyleyecek hiçbir şeyim yok. Velilerim bu konuda çok duyarlı Zaten veli toplantısında sadece onlara teşekkür ediyorum. Çocukları pırıl pırıl gönderiyorlar. Ama benim velilerimin imkanları ve

zamanları çok, köydeki velilere göre sadece çocukları ile ilgileniyorlar. Onların eğitimini çok önemsiyorlar dünyaları sadece kendi çocukları, sınıftaki yabancı uyruklu çocukların da imkanları çok iyi durumda değil yeni kıyafetler giymiyorlar ama çok temizler arkadaşlarından da öyle gördükleri için daha dikkat ediyorlar. Okulumuzda sabunmatiklerimiz var. Çocuklarımızın erişim konusunda sorun yaşamıyorlar. Her çocuğa ait dolap var her öğrencinin şahsi dolaplarında tuvalet kâğıdı, peçete, dezenfektan, yedek maske, kolonya, sıvı sabun var.

K3: Görev yaptığım okulda hem okulun öğretmeni hem hizmetlisi hem müdürüydüm doğal olarak okulun bütün temizlik işlerini kendim yapıyordum. Merkez okullara göre lavabo sıkıntımız vardı, kız öğrenci ve erkek öğrenciler için sadece bir lavabo vardı. Akar su sıkıntımız da fazla. Kendi imkanlarımız ile hijyen malzemelerini karşılamaya çalışıyorduk ama yetersiz kalıyorduk. Çocuklarımızın da bazıları ailecek temizliğe dikkat etmiyorlardı. Merkez okullara göre dezavantajlıydık okul çevresinde çok çamur var bu nedenle sınıflarımız kirleniyordu sınıfa halı serdik ama bu da bir çözüm olmadı. Çocukların el yıkama alışkanlıklarının çok yetersiz, çocuklar maddi durumlarının da düşük düzeyde olması nedeniyle de özellikle kıyafet konusunda kötü durumlardı. Mesela çocuklar okula gelmeden önce okula geleceği kıyafet ile hayvanlarla ilgilenmek durumunda kalıyorlar veya aynı kıyafet ile okuldan çıkıp tarlaya gidebiliyorlar, bu durumda da kıyafetleri kirleniyor aynı kıyafet ile de okula geliyorlar. Ama şu an görev yaptığım okulda çocuklar ilçe merkezinde köyde olduğu gibi doğal bir ortamda yaşamıyorlar hayvanlar ile ilgilenip veya tarlaya uğrayıp okula gelmedikleri için genel olarak temizler. Şu an merkez okulda görev yapıyorum, hijyen malzemesi konusunda hiç sıkıntı yaşamıyoruz, bitmesi durumunda görevliler hemen temin ediyorlar. Çocukların ailelerinin eğitilmiş olmaları nedeniyle çocuklarına da temizlik ahlakını yansıtıyorlar. Çocukların okulda kılık kıyafet olarak çok temiz, herkesin diş fırçasının diş macunu var dişlerini düzenli fırçalıyorlar. El yıkama alışkanlıkları (tuvalet öncesi hariç) iyi durumda.

Araştırmada öğrencilerin kişisel bakım, hijyen davranışlarının belirlenmesine yönelik yapılan anket ve gözlem bulguları hakkında öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı “Öğretmenlerin temel hijyen ve temizlik konusunda sınıflarındaki öğrencilerin durumu hakkındaki görüşleri” belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerinin hijyen davranışlarında imkanların ya da imkansızlıkların belirleyici bir faktör olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Köy ve Belde okullarında öğrencilerin evden okula geldiklerinde temiz durumda olduklarını ancak

okullardaki hijyen malzemelerinin eksikliği, suların elektrik ile senkronize olması ve elektrik gittiğinde suların gitmesi, öğrenci başına düşen tuvaletlerin azlığı, temizlik personellerinin yetersizliği nedeniyle okulların yeterince temiz olmadığı bunun sonucu olarak öğrencilerin sınıfı, okulu kendi evi gibi benimseyemediğini bu nedenle kendi hijyen alışkanlıklarını tam olarak yansıtamadıkları bu nedenle çocukların genel hijyen davranışlarının düşük düzeyde olduğu gibi görüşler ifade edilmiş. Ayrıca çocukların hijyen davranışlarının düşük düzeyde olmalarının bir nedeni de çocukların okula gelmeden evvel aileleri ile birlikte tarım ve hayvancılık gibi işler ile uğraşmaları, köy ortamında öğrencileri her daim kirlenmesine sebep olabilecek etkenlerin varlığından söz edilmiştir. Merkez okullarda ise sosyoekonomik düzeylerin daha iyi durumda olduğu, velilerin imkanları ve zamanlarının çok olduğu, köydeki velilere göre sadece çocukları ile ilgilenmeleri onların eğitimini çok önemsedikleri okulun imkanlarının da iyi düzeyde olduğu okullarında da sabunmatiklerin varlığı, her çocuğa ait dolap ve her öğrencinin şahsi dolaplarında tuvalet kâğıdı, peçete, dezenfektan, yedek maske, kolonya, sıvı sabunun, varlığı, çocukların erişim konusunda sorun yaşamamalarından dolayı genel hijyen davranışlarının yüksek olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir.

4.2.1.2. Tema 2- Öğretim Programlarında Temizlik Ve Hijyen

4.2.1.2.1. Öğretmenlerin İlkokul Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarının Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Becerilerine Katkısı Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sınıf öğretmenlerine “İlkokul öğretim programındaki öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı konusundaki görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin soruya verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde oluşturulan kodlar Tablo 23’ te verilmiştir.

Tablo 23

Öğretmenlerin İlkokul Öğretim Programındaki Öğrenme Çıktılarının Öğrencilerin Temizlik Ve Hijyen Becerilerine Katkısı Konusundaki Görüşleri

Alttema	Kodlar	(f)
Öğrenme çıktılarının öğrencilerin hijyen becerilerine katkısı	Aile desteğinin önemi	7
	Gerçek hayata aktarmadaki problemler	5
	Pratikteki yetersizlikler	3
	Çocuklarda farkındalık oluşturması	2
	Toplumsal duyarlılığa katkısı	2

Sınıf öğretmenlerin İlkokul öğretim programındaki öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı konusundaki görüşlerinin

belirlenmeye çalışıldığı araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Öğretmenlerin, görüşlerinin analizinde elde edilen kodlara baktığımızda en fazla aile desteğinin önemi (f= 7), öğrencilerin kazanımları hayata aktarma konusunda problem yaşadıkları (f= 5), öğrencilerin bilgi düzeyinde iyi durumda oldukları ama pratikte yetersiz oldukları (f=3), kazanımların öğrencilerde farkındalık oluşturması nedeniyle önemli görüldüğüne (f= 2), değinilmiştir.

İlkokul öğretim programındaki öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı konusunda öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin kazanımları günlük yaşam becerilerine aktarabilmesi için ailelerin desteğine ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin konuyu öğrencilere çeşitli etkinlikler yoluyla, rol model olarak aktarmaya çalıştıklarını aileler ile iletişim halinde ve işbirliği ile bu kazanımların öğrencilere daha fazla katkı sağlayacağını belirten K3 ve E2 öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

K3: Biz ders müfredatındaki Hayat Bilgisi olsun Fen bilimleri dersi olsun temizlikle ilgili tüm etkinlikleri yapıyoruz. Öğrencilere aktarıyoruz ama aile buna uyduğu sürece eğitim daha etkili oluyor. Biz her ne kadar haftada iki defa banyo yapın desek de ailenin buna dikkat etmesi lazım. Biz bilgilerimizi öğrenciye aktarıyoruz ama öğrencinin bilgileri hayata aktarabilmesi için veli desteği şart. Yoksa bilgiler havada kalıyor. Aile desteği çok önemli eğitim ilk başta ailede başlıyor okulda devam ediyor.

E2: Müfredata baktığımız zaman içi doldurulmaya çalışılan bir müfredat var, ders kitaplarının bunu karşılayamıyor, yetersiz kalıyor yetersizlik durumunda yardımcı kaynaklarla hayattan kesitlerle, kendi yaşantıları ile videolarla onlara örnek olmaya çalışıyor ve açığı tamamlamaya çalışıyoruz. Müfredat daha dolu olabilir bizi etkinliklere yönelten içerikler olabilir bu durumda da maalesef öğretmenlere çok büyük iş düşüyor.

Sınıf öğretmenlerin görüşleri detaylı olarak incelendiğinde, teorik olarak öğrencilerin mevcut ilkökul öğretim programındaki öğrenme çıktılarını bilgi düzeyinde bildikleri ancak pratikte uygulamada yetersiz oldukları, kazanımların gerçek hayat ile uyumlu olduğu ama öğrencilerin bilgileri hayata aktarma konusunda sorun yaşadıklarını aşağıdaki ifadelerle dile getirmeye çalışmışlardır. Bu konudaki öğretmen görüşleri şu şekildedir.

K2: Çocuklar teorik olarak ne yapmaları gerektiğini biliyorlar. Konuları işlerken, çocuklar tüm yapmaları gereken hijyen davranışlarını söylüyorlar. Örneğin

tuvaletten sonra ellerimizi yıkamalıyız, dişlerimizi düzenli fırçalamalıyız ama uygulamaya geçince sıkıntı yaşıyoruz bunun için bol tekrarlar yapmalıyız tamam müfredatta var ama hayata tam yansıtıyorlar. Bunun için disiplinlerarası ilişkilendirme yaparak bu konuyu iyice pekiştirebiliriz.

Öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların öğrencilerde bir farkındalık yaratması, onların daha bilinçli olması, toplumsal duyarlılık kazanmalarına katkı sağlaması konusunda görüş bildiren K4 ve K1 öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

K4: En önemli katkı bireysellikten çıkıp toplumsal duyarlılık farkındalığı kazandırması bence. Herkes temiz olursa sınıf, okul toplum temiz olur algısı anlam kazanıyor. Ayrıca doğa ve çevre temizliği bilinci oluşuyor. Ortak kullanım alanlarında temizlik sorumluluğu almanın farkına varıyorlar.

K1: Kazanımların zaten gerçek hayatta yapmaları gereken davranışlar uzayan turnakların kesilmesi, ellerin yıkanması bunlar gerçek hayat ile uyumlu kazanımlar. Çocuklar bu davranışları kendisi için, toplum için, sağlıklı yaşaması için yapmalı.

4.2.1.2.2. Öğretmenlerin İlkokul Programındaki Hijyen Kazanımlarının Gerçek Hayatta Uygulanabilirliği İle Okulun/Sınıfın Sahip Olduğu Şartların Uygunluğu Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sınıf öğretmenlerine “Mevcut ilkokul öğretim programındaki temel hijyen ve temizlik kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ile okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğunu değerlendiriniz? Mevcut durum kazanımlarla uyuyor mu uyuşmuyorsa neden ve çözüm önerileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerinden Tablo 24’te belirtilen kodlar elde edilmiştir.

Tablo 24

Öğretmenlerin İlkokul Programındaki Hijyen Kazanımlarının Gerçek Hayatta Uygulanabilirliği İle Okulun/Sınıfın Sahip Olduğu Şartların Uygunluğu Konusundaki Görüşleri

Alttema	Kodlar	(f)
Kazanımlarının uygulanabilirliği ile	Müfredattaki kazanımlar uygulanabilir	9
okulun şartlarının uygunluğu	İmkanlar kısıtlı	5
	Köy okullarının şartlar uygun değil	5
	İl veya ilçe merkezi okulların şartları uygun	4

Sınıf öğretmenlerin ilkokul programındaki hijyen kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ile okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğu konusundaki

görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı araştırma sorusuna verilen yanıtlar incelenmiştir. Öğretmenlerin, görüşlerinin analizinde elde edilen kodlara baktığımızda müfredattaki kazanımlar uygulanabilir (f=9), İmkanlar kısıtlı (f=5), Köy okullarının şartları uygun değil (f=5), İl veya ilçe merkezi okulların şartları uygun (f=4) şeklinde görüş bildirmişlerdir. İlkokul programındaki hijyen kazanımlarının gerçek hayat ile uyumlu olduğu ancak kazanımların uygulanabilirliği konusunda köy okullarının mevcut durumlarının kısıtlı imkanlar nedeniyle buna uygun olmadığı, konusunda görüş belirten K2, E2, E1 ve K4 ve öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

K2: Kazanımlar zaten gerçek hayatta uygulanması gerekli davranışlar, ancak kendi okullarında sıvı sabun, tuvalet kâğıdı vb. hijyen malzemeleri olmadığı için bazı kazanımların mevcut durum yetersizliğinden kaynaklı gerçek hayata aktaramıyoruz.

E2: Kazanımlar tabii ki uygulanabilir ama özellikle eski okulların fiziki koşullarından personel ve malzeme kaynaklı eksiklikler sorun olabiliyor. Tuvalet sayısının azlığı her sınıfta bir el yıkama lavabosunun olmayışı sabun ve peçeteye ulaşılabilirliğin kısıtlı olması vs. bu kazanımların uygulanabilirliğini zorlaştırabiliyor. Özellikle temizlik personeli eksikliği büyük sorun. Temiz olmayan bir yerde temiz kalmaya çalışmak veya temiz olma beklentisini karşılamaya çalışmak bir çelişki doğuruyor.

E1: Okulumuz depreme dayanıklı olmadığı için köy caminin taziye evinde eğitim görüyoruz. Öğrenme çıktılarının gerçekleştirilebilmesi için mevcut durumun buna hiç uygun değil namaz vakitlerinde özellikle cuma günleri cuma namazı vaktinde köylüler ile birlikte tuvaletleri ortak kullanıyoruz, birleştirilmiş sınıflar ile bu programların gerçekleştirilmesi çok zor. Sıkıntılarımız çok bu konuda. Birleştirilmiş sınıflarda da uygulamada sıkıntı çok oluyor.

K4: Müfredat ve program iyi bununla ilgili bir sıkıntımız yok. Uygulanabilirliği ile ilgili sıkıntı var. Ama imkanların yetersiz olmasından dolayı programı uygulayamıyoruz, bizler öğrencilerin yaşam kalitelerini yükseltmek için öğrencilere hijyen konusunda sürekli telkinlerde bulunuyoruz ama söylediklerimizin havada kaldığını düşünüyorum. Merkez okullar ile kıyaslandığı zaman mevcut durumun yeterli değil.

Daha önce birleştirilmiş okulda görev yapan okulun kapanmasından dolayı şu an ilçe merkezindeki bir okulda görevlendirme ile çalışan öğretmen görüşü şu şekildedir.

K3: Kazanımlar imkanlar dahilinde uygulanabilir ama imkanlar kısıtlı ise

uygulanamaz. Merkezde uygulanabilir ama imkanların kısıtlı olduğu birleştirilmiş sınıflarda uygulanması zor.

Kazanımların gerçek hayat ile uyumlu olduğu, uygulama konusunda da okulun mevcut durumunun buna uygun olduğu konusunda fikirlerini belirten görece sosyoekonomik yönden iyi durumda olan ilçe merkezindeki okullarda görev yapan K1 öğretmenin görüşü şu şekildedir;

K1: Müfredattaki bütün kazanımlar uygulanabilir. Birinin öz bakımını yapmasından daha doğal ne olabilir ki. Bu bizim sağlığımız için gerekli. Biz hayatımız boyunca bunları yapmak zorundayız zaten. Sağlıklı bireyler olma istiyorsak bunları yapmalıyız. Tek dezavantajımız yabancı uyruklu öğrenciler velinin maddi imkansızlığı nedeniyle onlarda biraz sıkıntı var ama okulun imkanlarının temizlik kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ile okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygun.

Görüşme sonrasında öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde ilkökul programındaki hijyen kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilir olduğu, öğrenme çıktılarının zaten öğrencilerin tüm hayatı boyunca kendisi için ve toplum için yapması gerekli davranışlar olduğu belirtilmiştir. Kazanımlarının okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğu konusundaki görüşleri incelendiğinde ise İlkokullara ödenen ödeneklerin az olduğu kazanımların ilçe merkezinde bulunan sosyoekonomik yönden iyi durumda olan velilerin de desteği ile uygulanabildiği ancak köy ve birleştirilmiş sınıflı okullarda sosyoekonomik yönden iyi durumda olmayan yerleşkelerdeki okullarda, çocukların hijyen davranışlarını tam olarak yansıtamadıkları, okulun ve sınıfların mevcut durumlarının buna uygun olmadığı belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak da okulun bütçelerinin kısıtlı olması, okullarda temizlik personellerinin azlığı, öğrenci başına düşen tuvaletlerin yetersiz olması, hijyen malzemelerine (sıvı sabun, tuvalet kâğıdı dezenfektan vs.) erişim konusunda sıkıntı olması gibi görüşler ifade edilmiştir.

4.2.1.2.3. Öğretmelerin Çocukların Doğru Hijyen Kazanımları Edinmeleri İçin Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sınıf öğretmenlerine “Bütün bu konuşulanlar ışığında sizce derslerde çocukların doğru temel hijyen ve temizlik kazanımlarını edinebilmeleri için neler yapılabilir? Önerileriniz var mı? (okuldışı etkinlikler, velilerin eğitilmesi...)” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin görüşlerinden Tablo 25’te belirtilen kodlar elde edilmiştir.

Tablo 25

Öğretmenlerin Çocukların Doğru Hijyen Edinimleri İçin Önerileri

Alttema	Kodlar	(f)
Çocukların doğru hijyen kazanımları edinmeleri için öneriler	Aileler bilinçlendirilmeli \ iş birliği Drama yapılması \ oyun oynatılması Videoların izletilmesi Uzman kişilerce Seminerlerin düzenlenmesi	12 8 6 5

Tablo 25'te yer alan öğretmenlerin İlkokul Öğretim Programı kapsamında öğrencilere kişisel bakım, hijyen kazanımlarını edinebilmeleri için öneri frekans dağılımları incelendiğinde, en fazla ailenin bu konularda eğitilmesine ve bilinçlendirilmesinin önemine (f=12) vurgu yapılırken etkinlik önerileri olarak öğrencilerin aktif olarak katılımının sağlanması için dramaların yapılması, oyunlar oynatılması (f=8) önerilirken, videoların izletilmesi (f=6) ise drama etkinliklerinden sonra en fazla önerilen etkinlik olduğu görülmektedir. Uzman kişilerce ailelere yönelik seminerlerin düzenlenmesi (f=5) de öğrencilerin doğru hijyen kazanımlarını edinmeleri için önemli görülmektedir.

Öğrencilerin doğru hijyen kazanımlarını edinmeleri için ailenin bu konularda eğitilmesine ve bilinçlendirilmesinin önemine vurgu yapan K1 ve K4 öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

K1: Aileler ile görüşülmeli. Çocuklar teşvik edilmeli. Çocuklara bu bizim sağlığımız için toplumumuzun sağlığı için ailemizin sağlığı için kendimiz için gerekli demeliyiz. Aslında bence bütün iş ailede bitiyor. Bütün mesele aile aslında. Aileler inandı mı temizliğin önemini kavradı mı zaten yapamayacakları bir şey yok. Veli toplantılarında bunlar konuşulmalı. Ufacık bir olumsuz durum söylediğimiz zaman veliler utanıyor. Mesela çocuğumuzun birinde (isim vermeden) başında yabancı bir cisim gördüm dediğimde utanıyorlar. O kişi bilir kendini zaten. Ondan sonra çocuklarının yakalarına bit tokaları alıyor. O yüzden bana kalırsa her şey ailede bitiyor. Olumsuz olan hiçbir davranışı örnek göstermemeliyiz ama her zaman olumlu davranışları örnek gösterdiğimizde, olumlu davranışların sergilenmesi artıyor. Bugün çiçek gibi olmuşsunuz, çiçek gibi açmışsınız çocuklarım dediğimde bu tür sözlü pekiştireçler etkili oluyor. Telkinlerde de bulunulabilir beraber drama yapılabilir bay mikrop şarkısını canlandırabiliriz, dengeli beslenme konusunda etkinlikler yapılabilir. Her öğrendiği konuyu pratiğe döküyoruz. Sınıfta yemek etkinliği sonrası hep beraber lavaboya gidip el yıkıyoruz.

K4: Ailelerin konuya özen göstermesi için devamlı uyarı ve kontroller işe yarayabilir. Eskiden tırnak saç kıyafet hatta çorap temizliği kontrolleri dahi yapılırdı okullarda. Ama şimdi öğrencilerin özgürlüğü adına bir şeylere müdahale edebilme

alanımız o kadar kısıtlandı ki... Bir diğer önerim sağlık personellerinden seminer alınabilir. Hem aileler için he öğrenciler için eğitimler verilebilir. Sağlık beslenme temizlik kulübü daha işlevsel hale getirilebilir. Ama özellikle dezavantajlı bölgelerde ailelerle iş birliği yapılmalı anne baba çocuğun nasıl okula gittiğini takip etmeli.

Aynı zamanda hijyen bilinci kazandırmaya yönelik öğrencilere, konu ile ilgili şarkılar söyletilebileceği, panolarda görsel afişler, sloganlar hazırlanabileceği gibi etkinliklerin gerçekleştirilebileceği de önerilmektedir. Öte yandan imkanlar dahilinde varsa uzmanlar, doktorlar veya hemşireler imkan yoksa sınıf öğretmenleri ile velilere yönelik bu konularda seminerler verilebileceği de öneriler arasındadır. Bu konularda görüş belirten E1, K2 ve E2 öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

E1: Temiz olan öğrenciler ödüllendirilebilir. Panolar hazırlanabilir. Video izletilebilir, oyunlar oynatılabilir, drama yapılabilir imkan varsa Uzmanlar, doktorlar veya hemşireler imkan yoksa sınıf öğretmenleri ile velilere yönelik bu konularda seminerler verilebilir.

K2: Ailelerle görüşmeler yapılabilir, video izletilebilir, oyunlar oynatılabilir, drama yapılabilir, güzel davranışlar pekiştirilebilir.

E2: Hocalarımın söylediklerine tecrübelerine katılıyorum. Drama yapılabilir, video izletilebilir, oyunlar oynatılabilir. Küçük müstakil okullarda sınıf öğretmenleri belde veya daha büyük okullarda uzman kişilerce velilere yönelik bilinçlendirme seminerleri yapılmalı. Veliyi işin içine koymamız şart. Bu konuda veliye daha çok iş duruyor. Çocuklara söylediğimiz küçük bir söz bile kalıcı iz bırakabiliyor. Çocuklara mesela “Oooo Sevgi bugün saçlarını kim ördü ne güzel örmüş.” dediğimde Sevgi diğer günlerde de saçlarını daha da güzel ördürüp geliyor diğer kızlar da bundan etkilenip saçlarını güzelce tarayıp farklı örgü stili deneyip geliyorlar. Mesela maddi durumu iyi olmayan bir çocuğuma illaki çok şık olmasına gerek yok. “Ooooo Arda bugün kıyafet ne kadar temiz şık.” dediğimde o gün Arda kıyafetlerine daha da özen gösteriyor. Gün boyu kıyafetine özen gösteriyor kıyafetini temiz tutmaya çalışıyor. Tebrik ederek de aslında çocuklara bu konuda bence olumlu bir şekilde yönlendirebiliriz.

Kendisi ile görüşülen öğretmenlerin görüşleri detaylı olarak incelendiğinde bir kısmı yukarıda sunulan çeşitli önerilere ek olarak öğretmenlerin mevcut ilköğretim programının öğrencilerin genel temizlik ve hijyen davranışlarını geliştirmesi konusundaki önerileri aşağıda verilmiştir:

K3: Özellikle aile çok önemli, ailelere yönelik eğitimler şart. Onun dışında daha çok duyu organına hitap etmeliyiz. Ne kadar çok duyu organına hitap edersek o kadar

kalıcılığı sağlamış oluruz. Mesela bir drama çalışması yapabiliriz. Temizliğe dikkate eden bir çocukla temizliğe dikkat etmeyen bir çocuğun başına gelenler şeklinde. Bu sayede çocuk yaşadıkça bunu daha iyi hissedecek olumlu sonuçlarını da gördükçe de hijyene daha çok dikkat edecek bu gibi çalışmalara da yer verebiliriz. Eğitimi sadece kitaptan aktarmamalıyız. Bence etkinliklerle de çocuklara dokunarak hissederek yaşayarak bilgileri aktarmalıyız.

Öğretmenlerin çocukların doğru hijyen kazanımları edinmeleri için görüş ve önerileri genel olarak değerlendirildiğinde okulun evde verilecek eğitimin devamı niteliğinde olduğu için, çocukların hijyen davranışlarında ailenin çok önemli olduğu vurgulanmış. Aileler ile iş birliği yapılması gerektiği, ailelere yönelik imkanlar dahilinde uzman kişilerce toplum sağlığı hekimleri, okul hemşirelerince seminerler düzenlenmesinin gerekli olduğu belirtilmiş. Çocuklara verilen temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların davranış haline gelebilmesi için çocuklara yönelik dramaların yapılabileceği, videoların izletilebileceği, çeşitli oyunlar oynatılabileceği, konu ile ilgili şarkılar söyletilebileceği önerilerinde bulunulmuştur. Öğrencilerin olumlu hijyen davranışların pekiştirilmesinin, öğrencilere ve velilere telkinlerde bulunulmasının temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların öğrencilerde kalıcı davranış değişikliği için önemine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda Sağlık ve Temizlik Öğrenci Kulüplerinin etkinliğinin artırılmasının gerekliliği ve sınıf veya okul panolarında Temizlik ile ilgili panoların ilgi çekici bir şekilde hazırlanmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Araştırmanın Nicel Boyutuna Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın nicel kısmından elde edilen verilerin sonuçları şu şekildedir; öğrencilerin Kişisel Hijyen Durumu anket sonuçlarına göre genel temizlik ve hijyen düzeylerine ilişkin Puan Ortalaması 6-22 arasında değişirken, ortalaması $13,05 \pm 4,98$ olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin hijyen davranışlarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler de veli gözlemlerine göre öğrencilerin genel temizlik ve hijyen düzeylerine ilişkin Puan Ortalaması 7-22 arasında değişirken, ortalaması $13,51 \pm 3,84$ olarak hesaplanmıştır. Veli gözlemlerine göre öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının puan ortalamasının dağılımı Öğrencilerin İfadelerine Göre Anket Sonuçlarındaki puan ortalamasındaki dağılım ile benzer özellikler göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen veriler de öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin olumlu beden hijyeni alan sayısına ilişkin puan ortalaması 0-14 arasında değişirken, ortalaması $10,0 \pm 4,343$ olarak hesaplanmıştır. Öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin olumlu beden hijyeni alan sayısına ilişkin puan ortalaması dağılımı öğrencilerin ve velilerin ifadelerine göre anket ve gözlem sonuçlarındaki puan ortalamasından düşük çıkmıştır.

Verilerin analizi yapılırken İlçe merkezinde bulunan 13 numaralı öğrenciye ait anket formunun toplam hijyen puanı 23 iken aynı öğrenciye ait veli hijyen gözlem formunda toplam hijyen puanı 13 olarak belirlenmiş, aynı öğrencinin öğretmen gözlem formunda ise beden hijyen algısında eller, tırnaklar, ayakkabılar kirli saçlar dağınık olarak gözlenmiştir.

Verilerin analizinde İlçe merkezine bağlı belde de ikamet eden 51 numaralı ankette hijyen puanı 14 olan öğrencinin veli gözlem formunda toplam hijyen puanı 11 olarak belirlenmiş, öğretmen gözlem formunda ise tüm beden hijyen algıları kirli olarak belirlenmiş ve öğrenci 0 puan almıştır. Verilerin analizi esnasında araştırmacının dikkatini çeken buna benzer durumların olması öğrencilerin hijyen davranışlarının belirlenmesinde anket formu ve öğretmen ile veli gözlem formlarında toplam hijyen puanlarının farklı çıkmasının gerekçesi olarak tahmin edilmektedir. Bireylere ait

davranışların belirlenmesinde anket formlarının yanı sıra gözlem çalışmalarının yapılmasının araştırmanın güvenilirliği açısından gerekli olduğu sonuca varılmıştır.

Anket ve gözlemlerin yapıldığı sınıfların, sınıf rehber öğretmenleri ile yapılan odak grup görüşmesinde 9 öğrenciye ait ankette öğrencilerin işaretlemeleri doğru yapmadığı, verilerin gerçek dışı olduğu örneğin sınıfta yüksek lisans mezunu bir veli olmadığı halde anne baba eğitim durumuna bu seçeneği işaretleyen öğrencinin olması gerekçesi ile bu 9 anket değerlendirilmeye alınmamıştır.

Öğrenci ifadelerine göre anket sonuçlarında öğrencilerin el hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında öğrencilerin nerdeyse tamamı tuvaletten sonra ellerini yıkadığı, sabah kalkınca, yiyecek yemeden öncede el yıkama oranlarının yüksek olduğu, ancak yiyecek yedikten sonra (%23.2) ve tuvaletten önce (%8.9) el yıkama alışkanlıklarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ellerini yıkadıktan sonra kağıt veya bez havlu kullanma oranı %62.5'tir. Araştırmanın yapıldığı ilçe merkezindeki okulda her öğrenciye ait dolapta kağıt mendil bulunmakta idi. Ancak köy ve beldedeki okullarda öğrencilere ait şahsi dolap olmadığı, öğrencilerin yanlarında kağıt havlu, peçete vb. bulundurmadıkları için ellerini kurulamada giysilerini kullandıkları veya hiçbir şey kullanmadıkları bilgileri öğrenci anketlerinde ve öğretmen görüşmelerinde edinilmiştir.

Öğrencilerin ağız ve diş hijyeni ile ilgili alışkanlıkları incelendiğinde dişlerini düzenli olarak günde en az bir kez fırçalayanların %44.8 (n=25) olduğu, dişlerini en az iki dakika fırçalayanların oranının % 25.0 olduğu belirlenmiş. Öğrencilerin ağız ve diş bakımı konusunda uygulamada eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin velilerine yönelik anket sonuçlarına göre genel hijyen alışkanlıkları ile ilgili bilgiler Tablo 10'da yer almaktadır. Öğrencilerin el hijyeni ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında öğrencilerin ifadelerine paralel olarak neredeyse tamamına yakını sabah kalkınca, tuvaletten sonra ellerini yıkadığı, %78.6'sının yiyecek yemeden önce %19.6'sının yiyecek yedikten sonra ellerini yıkadığı gözlenmiştir. Ellerini yıkadıktan sonra kağıt veya bez havlu kullanma oranına bakıldığında öğrenci ifadelerindeki oranlarla kıyaslandığında daha fazla olarak %91.1 olduğu ve görülmektedir. Veli gözlemlerinde lavabodan sonra kağıt veya bez havlu ile el kurulama oranının yüksek çıkması öğrencilerin evlerinde lavabolarda havluların bulunmasından ve havluya erişimde kolaylık olmasından, okul lavabolarında el kurulama için herhangi bir malzeme olmadığından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Tuvalet kâğıdı kullanma oranının %69.6 olduğu aynı şekilde tuvalet kâğıdı kullanımının evde ve okulda

değişkenlik göstermesinin erişim ile ilgili bir sorunun söz konusu olduğu gerçeğini açığa çıkarmaktadır. Lavabolarda el kurulatma araçlarının veya kağıt havluların temini gibi olanakların olması durumunda doğru hijyen davranışını gösterme oranını artacağı tahmin edilmektedir.

Öğrencilerin ağız ve diş bakımı ile ilgili alışkanlıklarına bakıldığında velilerin gözlemlerine göre günde en az bir kez dişlerini fırçalayanların oranı %33.9 çıkmıştır. Öğrenci ifadelerinde ise bu oranın %44.8 olması dikkat çekicidir.

İlkokul öğretim programlarında temizlik ve hijyen ile ilgili olarak öğrencilerin İlkokul öğretim programlarında verilen kavramları, kazanımları tam anlamıyla günlük yaşamla örtüştüremedikleri söylenebilir. Çalışmamızda Soydaş, (2009)'un araştırmasında elde ettiği ülkemizde bireysel temizlik davranışları, toplumun önemli bir kesiminde alışkanlık haline getirilememiştir, bulguları ile benzer sonuçları göstermektedir.

Öğrencilerin kişisel hijyen, temizlik ve el yıkama konusunda istenilen bilgi düzeyinde olmadığı bu konuda beceri düzeylerinin düşük olduğu bu bağlamda öğrencilerin kişisel hijyen uygulamalarının geliştirilmesi konusunda daha fazla eğitime gereksinimleri olduğu; okulda verilecek eğitim sonucunda doğru hijyen alışkanlıklarının kazandırılması ile bu problemin çözülmesinin mümkün olduğu sonucuna varılmıştır. (Abay, Özvarış, 2018; Ayhan vd., 2015; Kırım ve Hırça, 2015; Oğuzöncül vd., 2020; Önal vd., 2008; Önsüz ve Hıdıroğlu, 2008; Özel, Bayındır 2015; Taşkıran, Khorshid ve Sarı, 2019; Yılmaz ve Özkan, 2009).

Kız çocuklarının hijyen konusunda biraz daha özenli olduğunu düşünülür. Nitekim bu düşünceyi destekleyen çalışmalar da alanyazında mevcuttur. Türkiye’de yapılan okul sağlığı çalışmalarında özel olarak el yıkama sıklığı bakımından, genel olarak hijyen davranışları bakımından kız öğrencilerin daha başarılı oldukları bulunmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008).

Çalışmamızda öğrencilerin hijyen alışkanlıklarına ilişkin puanlarında katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek için gerçekleştirilen Man Whitney U testi sonucunda kız öğrencilerin hijyen puanları sıra ortalamasının 28,71 erkek öğrencilerin hijyen puanları ortalamasının 28,29 olduğu hesaplanmıştır. Erkek ve kız öğrencilerin ortalama tutum puanları arasındaki eşitlik nedeniyle istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür ($U=386$, $p>.05$). Bu sonuç kız öğrencilerin hijyen puanının erkek öğrencilerin hijyen puanından yüksek çıkan Arat’ın (2013), Kaya ve diğerlerinin (2006), Tahiroğlu (2011) ile Yılmaz

ve Özkan'ın (2009) araştırmalarındaki kız öğrencilerin kişisel bakım ve hijyene yönelik davranışlarının erkek öğrencilere göre daha iyi düzeyde olduğu bulgusuyla farklı sonuçlar göstermesine rağmen; Bozeli (2018), Çelik (2018), Şimşek ve diğerlerinin (2010) araştırmalarındaki bulguları ile benzer sonuçları göstermektedir.

Anne-baba eğitim seviyelerinin düşük olması, ailelerin çocuk yetiştirme konusunda yetersiz kalmalarına, bu çocukların yanlış tutum ve davranışlarla büyütülmesine neden olabilmektedir (Gürşimşek vd., 2006). Çocukların temel yaşam becerilerini kazandıkları ilk 6 yaşta aileleri ile daha çok vakit geçirdikleri için anne ve babaların eğitim durumları çok önemli görülmektedir. Araştırmada kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıkları toplam puanlarının anne ve babanın eğitim seviyesine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Anne ve babaların eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin de genel temizlik ve hijyen toplam puanları yükselmiştir. Bu sonuç ebeveyn eğitiminin çocuğa kazandırılacak olan genel temizlik ve hijyen alışkanlıkları üzerinde etkili bir faktör olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çalışmamızdaki sonuçlar Joshi'nin (2019) çalışmasında kişilerin bireysel temizlik ve genel hijyen davranışlarını gerçekleştirememesinde doğru bilgi eksikliği, uygun rehberliğin olmaması, ebeveynin cehaleti başlıca engellerdir görüşünü destekler niteliktedir. Alanyazında çalışma bulgularımız ile benzer sonuçlara Abay ve Özvarış (2018), Çan (2004), Çelik (2018), Kaya ve diğerleri (2014), Oğuzöncül ve diğerleri (2020), Önsüz ve diğerleri (2008), Şimşek ve diğerleri (2010), Yılmaz ve Özkan'nın (2009) çalışmalarında rastlamak mümkündür. Ancak çalışmalarımızdan farklı olarak Başkaya ve diğerleri (2021), Bozeli (2018) ve Kaya ve diğerleri (2014), çalışmalarında anne-baba eğitim seviyesi ile toplam hijyen puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anne-babanın çalışma durumlarının kişisel hijyen ve temizlik alışkanlıklarını etkilediği ve bu alışkanlıkların kazandırılmasında önemli olduğunu gösteren çalışmaların aksine araştırmamız kapsamında öğrencilerin annelerinin ve babalarının çalışma durumuna göre kişisel hijyen ve el yıkama alışkanlıklarına ilişkin toplam puanlarının Mann-Whitney U Testi Analizi Sonuçlarına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Annenin çalışma durumuna baktığımızda düzenli gelir getiren bir işte çalışan 8 annenin ilçe merkezinde okuyan öğrencilerin velileri olduğu bu velilerin yükseköğretim kurumlarından mezun olduğu bilgileri öğretmenler ile yapılan odak grup görüşmesinde elde edilmiştir. Bu öğrencilerin hijyen puanlarının yüksek çıktığı ancak annesi çalışmayan 48 öğrenci ile mukayese edildiğinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı Mann Whitney U testi analizi

sonucunda belirlenmiştir. Babası herhangi bir işte çalışmayan öğrenci velilerine ait öğretmenler ile yapılan odak grup görüşmesi bilgilerine göre bu 9 veliden; 5'inin yaş haddinden emekli olduğu, 2 öğrencinin babalarının vefat ettiği, 2 velinin işsiz olduğu bilgileri elde edilmiştir. Veriler çok ayrık olduğundan istatistiksel analizde farklılaşma olmamıştır.

Çalışmada öğrencilerin yerleşim yerlerine göre temizlik ve hijyen davranışları toplam puanlarının değiştiği, ilçe merkezinde öğrencilerin sıra ortalamaları dikkate alındığında toplam hijyen puanlarının köy ve beldeye göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Alanyazında çalışmamızla benzer bulguları desteklemektedir. Yılmaz ve Özkan'a (2009) ait çalışmada hijyen alışkanlıkları kentsel bölge okulunda kırsal bölgeye göre daha fazla uygulandığı, Önsüz ve diğerleri (2008) sosyoekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocuklarının hijyen davranışlarının da düşük düzeyde olduğu, Çetinkaya ve diğerleri. (2005) Sivas ilinde üç farklı sosyoekonomik düzeydeki okulda yaptıkları çalışma bulgularında düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilere göre sosyoekonomik düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilerin el yıkama hijyen puanları daha yüksek çıkması gibi bulgular mevcuttur. Alanyazında çalışmamızdan farklı bulgular da mevcuttur. Çan'a (2004) ait çalışmada kentsel bölgede yaşayan öğrencilerin, kırsal bölge öğrencilerine göre tırnak kesme, tuvalet kâğıdı kullanma, çorap değiştirme gibi hijyenik alışkanlıklarına daha fazla önem gösterirken, el, yüz yıkama gibi diğer hijyen davranışlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Önal ve diğerlerinin (2009) çalışmalarında öğrencilerin hijyen davranışları puanlarında özel ve devlet okulu öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5.2. Araştırmanın Nitel Boyutuna Yönelik Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın nicel veri toplama araçları elde edilen verilerinde öğrencilerin temizlik ve hijyen ile ilgili davranışlarına bakıldığında ilkökul 1. Sınıftan itibaren öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen kazanımları ile ilişkili olan 18 öğrenme çıktısı ve pek çok çalışma, belirli gün ve haftalar, sosyal kulüpler bulunmasına rağmen bu programların öğrencilerin temizlik ve hijyen davranışlarını günlük yaşam becerilerine yansımalarına bakıldığında verilen kavramları, kazanımları tam anlamıyla günlük yaşamla örtüştüremedikleri söylenebilir. Öğrencilerin hijyen davranışları hakkındaki öğretmen görüşlerini belirlemek ve bu alışkanlıkları ilkökul öğretim programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili öğrenme çıktıları açısından değerlendirmek amacıyla sınıf öğretmenleri ile odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Çalışmanın nitel kısmında “Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin, ilkokul programlarında yer alan temizlik ve hijyen ile ilgili görüşleri nelerdir?” araştırma alt problemine çözüm aranmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin odak grup görüşmesinde sorulan soruların cevapları değerlendirilmiştir

İlkokul programlarında yer alan temel hijyen ve temizlik konusunun önemi hakkında verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, ilkokul programındaki temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların sağlıklı bir toplum için gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Sınıf öğretmenleri kişinin bütün yaşamı boyunca yapması gerekli bu davranışları ilkokul çağındaki çocukların yaşları itibariyle alışkanlık haline getirebilmeleri açısından kritik dönem olduğunu belirtmişlerdir. Okulların ortak kullanım alanı olması ve ülke nüfusunun büyük bölümünün dolaylı olarak etkileşim halinde olduğu kurumlar olması ve COVID-19 pandemisi de ilkokullarda temel hijyen ve temizlik konusunun öneminin daha da arttığı temiz ve hijyenik olmayı sağlıklı yaşam ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir.

Araştırmada öğrencilerin kişisel bakım, hijyen davranışlarının belirlenmesine yönelik yapılan anket ve gözlem bulguları hakkında öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı “Öğretmenlerin temel hijyen ve temizlik konusunda sınıflarındaki öğrencilerin durumu hakkındaki görüşleri” sorusuna yönelik olarak verilen yanıtlar değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerinin hijyen davranışlarında imkanların ya da imkansızlıkların belirleyici bir faktör olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Köy ve belde okullarında öğrencilerin evden okula geldiklerinde temiz durumda olduklarını ancak okullardaki hijyen malzemelerinin eksikliği, suların elektrik ile senkronize olması ve elektrik gittiğinde suların gitmesi, öğrenci başına düşen tuvaletlerin azlığı, temizlik personellerinin yetersizliği nedeniyle okulların yeterince temiz olmadığı bunun sonucu olarak öğrencilerin sınıfı, okulu kendi evi gibi benimseyemediğini bu nedenle kendi hijyen alışkanlıklarını tam olarak yansıtamadıkları bu nedenle çocukların genel hijyen davranışlarının düşük düzeyde olduğu gibi görüşler ifade edilmiş. Ayrıca çocukların hijyen davranışlarının düşük düzeyde olmalarının bir nedeni de çocukların okula gelmeden evvel aileleri ile birlikte tarım ve hayvancılık gibi işler ile uğraşmaları, köy ortamında öğrencileri her daim kirlenmesine sebep olabilecek etkenlerin varlığından söz edilmiştir. Merkez okullarda ise sosyoekonomik düzeylerin daha iyi durumda olduğu, velilerin imkanları ve zamanlarının çok olduğu, köydeki velilere göre sadece çocukları ile ilgilenmeleri onların eğitimini çok önemsedikleri okulun imkanlarının da iyi düzeyde olduğu okullarında da sabunmatiklerin varlığı, her çocuğa

ait dolap ve her öğrencinin şahsi dolaplarında tuvalet kâğıdı, peçete, dezenfektan, yedek maske, kolonya, sıvı sabunun varlığı, çocukların erişim konusunda sorun yaşamamalarından dolayı genel hijyen davranışlarının yüksek olduğu konusunda görüş bildirmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerine “İlkokul öğretim programındaki öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı konusundaki görüşleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşme sonrasında öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde ilkökul programındaki hijyen kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilir olduğu, öğrenme çıktılarının zaten öğrencilerin tüm hayatı boyunca kendisi için ve toplum için yapması gerekli davranışlar olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler de teorik olarak bu konuları bilgi düzeyinde bildikleri ancak pratikte uygulamada yetersiz oldukları; kazanımların gerçek hayat ile uyumlu olduğu ama öğrencilerin bilgileri hayata aktarma konusunda sorun yaşadıkları ifade edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerine “Mevcut ilkökul öğretim programındaki temel hijyen ve temizlik kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ile okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğunu değerlendiriniz? Mevcut durum kazanımlarla uyuyor mu uyuşmuyorsa neden ve çözüm önerileri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Kazanımlarının okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğu konusundaki görüşleri incelendiğinde ise ilkökullara ödenen ödeneklerin az olduğu kazanımların ilçe merkezinde bulunan sosyoekonomik yönden iyi durumda olan velilerin de desteği ile uygulanabildiği ancak köy ve birleştirilmiş sınıflı okullarda sosyoekonomik yönden iyi durumda olmayan yerleşkelerdeki okullarda, çocukların hijyen davranışlarını tam olarak yansıtamadıkları, okulun ve sınıfların mevcut durumlarının buna uygun olmadığı belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak da okulun bütçelerinin kısıtlı olması, okullarda temizlik personellerinin azlığı, öğrenci başına düşen tuvaletlerin yetersiz olması, hijyen malzemelerine (sıvı sabun, tuvalet kâğıdı dezenfektan vs.) erişim konusunda sıkıntı olması gibi görüşler ifade edilmiştir.

İlkokul Öğretim Programı kapsamında öğrencilere kişisel bakım, hijyen kazanımlarını edinebilmeleri için önerilerinin alınması için yöneltilen “Bütün bu konuşulanlar ışığında sizce derslerde çocukların doğru temel hijyen ve temizlik kazanımlarını edinebilmeleri için neler yapılabilir? Önerileriniz var mı? (okuldışı etkinlikler, velilerin eğitilmesi...)” soruya ait bulgular değerlendirildiğinde, en fazla ailenin bu konularda eğitilmesine ve bilinçlendirilmesinin önemine vurgu yapılırken etkinlik önerileri olarak öğrencilerin aktif olarak katılımının sağlanması için dramaların,

yapılması, videoların izletilmesi ise drama etkinliklerinden sonra en fazla önerilen etkinlik olduğu görülmektedir. Öğrencilerin olumlu hijyen davranışların pekiştirilmesinin, öğrencilere ve velilere telkinlerde bulunulmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Kendisi ile görüşülen öğretmenlerin görüşleri detaylı olarak incelendiğinde bir kısmı yukarıda sunulan çeşitli önerilere ek olarak öğretmenlerin mevcut ilköğretim programının öğrencilerin genel temizlik ve hijyen davranışlarını geliştirmesi konusundaki önerileri aşağıda verilmiştir.

Öğretmenlerin çocukların doğru hijyen kazanımları edinmeleri için görüş ve önerileri genel olarak değerlendirildiğinde okulun evde verilecek eğitimin devamı niteliğinde olduğu için, çocukların hijyen davranışlarında ailenin çok önemli olduğu vurgulanmış. Aileler ile iş birliği yapılması gerektiği, ailelere yönelik imkanlar dahilinde uzman kişilerce toplum sağlığı hekimleri, okul hemşirelerince imkan yoksa sınıf öğretmenlerince seminerler düzenlenmesinin gerekli olduğu belirtilmiş. Öte yandan Çocuklara verilen temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların davranış haline gelebilmesi için çocuklara yönelik dramaların yapılabileceği, videoların izletilebileceği, oyunlar oynatılabileceği de öneriler arasındadır. Sağlık ve Temizlik Öğrenci Kulüplerinin etkinliğinin artırılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda hijyen bilinci kazandırmaya yönelik öğrencilere çeşitli oyunlar oynatılabileceği, konu ile ilgili şarkılar söyletilebileceği, sınıf veya okul panolarında temizlik ile ilgili panoların ilgi çekici bir şekilde görsel afişler ile, hazırlanabileceği öğrencilerle slogan oluşturma gibi etkinliklerin gerçekleştirilebileceği önerilmektedir. Ayrıca temizlik ve hijyen ile ilgili kazanımların öğrencilerde kalıcı davranış değişikliği sağlanabilmesi için öğrencilerin hijyenle ilgili olumlu davranışlarının pekiştirilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Yapılan anket gözlem ve görüşmeler sonucunda temizlik ve hijyen ile ilgili öğrenme çıktılarının uygulanması hususunda bazı aksaklıkların yaşandığı bu aksaklıkların öğretmen, yönetici ve aile iş birliği çerçevesinde giderilmeye çalışıldığı saptanmış. Ancak istenilen verimin alınmadığı belirlenmiş. Bu nedenle toplumda el yıkama alışkanlığı ile ilgili olarak bilgi düzeyini artırabilmek için eğitim seviyesini yükseltilmesi gerekli görülmektedir. Bu bağlamda programın ilgili kazanımları bağlamında daha etkili ve verimli yürütülebilmesi için program geliştirmecilere, uygulayıcılara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.2. Öneriler

Araştırma sonucunda; öğrencilerin kişisel hijyen alışkanlıklarının yeterli

düzyeyde olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin İlkokul 1. Sınıftan itibaren müfredatta yer alan temizlik ve hijyen kazanımlarını günlük yaşam becerilerine tam yansıtamadıkları belirlenmiştir.

İncelenen birçok çalışmada okullarda öğrencilere yönelik temizlik ve hijyenle ilgili eğitim programlarının da düzenlendiği görülmüştür (Ayhan vd., 2015, Balaban 2011, Başkaya vd., 2021, Ertürk 2020, Khorshid ve Ömercikoğlu 2002, Pelen ve Günay 2013, Soydaş 2007, Şimşek 2011, Yılmaz ve Özkan 2009). Öğrencilere yönelik düzenlenen eğitim programlarının öğrencilerin genel hijyen davranışlarına kısa süreli olumlu katkıları olmuştur. Ancak bu programlar birçok sınırlılık barındırmaktadır. Bu sınırlılıklar da öğrencilerde kısa süreli davranış değişikliğinin alışkanlıklara dönüşmesini engelleyebilmektedir. Nitekim Khorshid ve Ömercikoğlu (2002) hijyen eğitimlerinden 15 gün sonra soru formları ve gözlem formları ile toplanan verilerde hijyen davranışları toplam puanlarında düşüş olduğu zaman geçtikçe doğru davranışların uygulanma oranında azalma olduğu saptanmış. Yapılan eğitimin etkinliğinin uzun süre devam etmediği belirlenmiş. Soydaş (2007) yılında 1. Sınıf öğrencilerine yönelik yapılan hijyen edindirme müdahale çalışmasında deney grubundaki öğrencilerin eğitimden 15 gün sonraki değerlendirmelerinde temiz olduğu gözlenen beden alanı sayısında artış olurken eğitimden 45 ve 105 gün sonraki değerlendirmelerde olumlu davranış sayılarında azalma olmuştur. Ayhan ve diğerleri (2015) çalışmalarında da öğrencilere yönelik el hijyen eğitiminin çalışmanın birinci döneminde öğrencilerin bilgi düzeyinde anlamlı farklılığa sebep olurken çalışmanın ikinci döneminde yapılan eğitimin bir davranış değişikliğini sağlamadığı belirlenmiş. Çalışma sonuçlarından yola çıkıldığında, araştırmacılara önerilerimiz şudur:

Yapılan hijyen edindirme programlarının yarattığı etkinin kalıcılığının sınanması gerekli görülmelidir. Eğitimlerin bilgi düzeyinde kalmaması olumlu davranış değişikliği sağlayabilmesi için verilen eğitimin küçük gruplara uygulamalı bir şekilde uzun süreli ve düzenli olarak verilmesi gereklidir.

Kişinin sağlığının korunmasında önemli bir yeri olan kişisel hijyen davranışlarını geliştirmek için önerilerimiz;

- Sağlık Bakanlığı tarafından ağız ve diş sağlığını korumaya yönelik ‘Günde iki kez 2 dakika’ projesi kapsamında okullara dağıtılan diş setleri gibi Sağlık Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığının ortak projeler hazırlayabilir kişisel hijyenin arttırılması için tüm okullara ücretsiz yeter miktarda dezenfektan, tuvalet kâğıdı vs. dağıtımı yapılabilir.

-Çalışmalarda anne eğitim seviyesinin çocuklarının genel hijyen davranışlarında anlamlı bir farklılığa sahip olmasından dolayı annelere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi, annelerin annelerle eğitsel açıdan etkileşimini sağlamak için bölgesel koşullara uygun sosyal destek modelleri geliştirilebilir.

-Okullarda tam ya da yarı zamanlı çalıştırılmak üzere okul hemşiresi görevlendirilmelidir.

- Sağlık ocağında görevli halk sağlığı hemşirelerinin okullarla iş birliği içerisinde bulunmaları ve çevrelerinde bulunan okullarda sağlık taramalarına ağırlık vermelidir.

- Sağlık Eğitim Fakültelerinden mezun olmuş, Sağlık Eğitimcilerinin, ya da okul rehber öğretmenlerinin ayda bir kez öğrencilere, dönem başlarında ise velilere yönelik konferans vermelidir.

-Koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlanmasının yanı sıra öğrenci ve öğretmenler okul yöneticileri ve tüm okul çalışanlarında sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükseltilmesi gerekmektedir. Ayrıca okul dışında velilere yönelik de sağlık okuryazarlığı için eğitimler verilebilir.

-Kişisel bakımın geliştirilmesine yönelik olarak okullara maddi destek verilmesi, lavabolara sabun ve kağıt havlu vb. malzemelerin kolaylıkla erişim sağlanmalıdır.

-İlkokul öğretim programlarının tüm okulların ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde olmasına ve okulların özelliklerine göre farklılaştırılabilmesine önem verilmelidir.

-Okul aile iş birliğinin sağlanması ve kurumlar arası iş birliği olmalıdır.

- İlkokullara şekillerle desteklenmiş kişisel hijyen, temizlik, doğru el yıkama davranışların olduğu afişler, broşürler dağıtılmalıdır.

-Öğretmenler, hijyen eğitimi çalışmalarında çeşitli etkinliklere ve uygulamalara yer vermenin yanı sıra, hijyene yönelik davranışlarında her zaman çocuklara örnek olmalıdır.

-Günlük yaşam becerilerine yönelik kazanımların gerçekleştirilebilmesi için disiplinlerarası bir yaklaşım ile özellikle Görsel Sanatlar, Serbest Etkinlikler dersi kapsamında etkinliklere yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abay, Ş. ve Özvarış, Ş. (2018). İlkokul Öğrencilerinin Genel Hijyen Konusundaki İhtiyaçlarının Saptanması. *STED*, 27 (5): 352-357.
- Akgündüz, A. (2009). *İslam ve Osmanlı çevre hukuku*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı
- Ayhan E, Gökler ME, Işıklı B, Önsüz FM, Özay Ö, Aydın E, Durmaz G, Kalyoncu C. (2015). Eskişehir Kırsal İlköğretim Öğrencilerinde El Hijyeni Bilgi ve Uygulaması: Müdahale Çalışması. *STED*, 24(3):99-108.
- Arat A. (2013). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulu II. Kademe Öğrencilerinin Kişisel Hijyen Uygulamaları*.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi Ve Beslenme Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Arı, A. (2011). Bloom'un Gözden Geçirilmiş Bilişsel Alan Taksonomisinin Türkiye'de ve Uluslararası Alanda Kabul Görme Durumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 749-772
- Atalay Mazlum, A. ve Mazlum, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi, *Route Educational and Social Science Journal*, 4(4), ss. 1-21.
- Baki,A. ve Gökçek, T., 2012 'Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış' *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 11 (42): (001-021).
- Balaban, M. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Hijyen Alışkanlığı Kazandırma Eğitim Programının Çocukların Hijyen Davranışlarına Etkisini İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başkaya ve diğerleri Adölesanlara Verilen Hijyen Eğitiminin Kişisel Hijyen Bilgi Düzeyine Etkisi: Bir Müdahale Çalışması. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021;6(2):181-190. doi: 10.26453/otjhs.836071
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.
- Corbin, J., ve Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21.
- Corbin, J., ve Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research techniques and procedures for developing grounded theory* (third edition). Los Angeles, USA: Sage
- Coştan Şimşek D. (2012). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerine verilen planlı el yıkama eğitiminin el yıkama davranışı üzerine etkisinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Crabtree, B. F. and Miller, W. L. (1999). *Doing qualitative research*. sage publications.
- Creswell, J.W., Plano Clark , W. L.,Gulmann, M., ile Hanson, W. (2003) *Advanced mixed methods research designs* (209-240) Thousand Oaks, CA:Sage

- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage
- Crossland, J. (2015) Is Piaget wrong? *Primary Science*, 137, 30–32
- Curtis, V. A. (2007). A natural history of hygiene. *Canadian Journal of infectious diseases and medical microbiology*, 18(1), 11-14.
- Curtis, V. and Cairncross, S. (2003) Effect of Washing Hands with Soap on Diarrhoea Risk in the Community: A Systematic Review. *The Lancet Infectious Diseases*, 3, 275-281.
- Çağiltay, K., ve Göktaş, Y. (2013). *Öğretim Teknolojilerinin Temelleri: Teoriler, Araştırmalar, Eğilimler*, 1. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi -8(1)*, 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m
- Çelik, E. (2018) *Ortaokul Öğrencilerinin Temizlik ve Hijyen konusundaki Farkındalıklarının Ve Tutumlarının Belirlenmesi (Kars ili örneği)*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars
- Dedeoğlu H. ve Polat İ. (2021). 2020-2021 eğitim öğretim yılı ilkökul öğretim programları üzerine bir değerlendirme. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 207-220.
- Demirel, Ö. (2017). Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya. *Pegem Atıf İndeksi*, s.6.
- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. New York, USA: Routledge.
- Dongre, A. Deshmukh, P. (2006) The Impact of School Health Education Programme on Personal Hygiene & Related Morbidities in Tribal School Children of Wardha District. *Indian Journal of Community Medicine Vol. 31, No. 2, April*
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolijileri*. Ankara: Anı Yayıncılık. S.99)
- Elliott, P. (2003). Recognising the psychosocial issues involved in hand hygiene. *The Journal of the Promotion of Health*, 123(2), 88–94.
- Enahoro FO and Orok RE (1986). Health knowledge in Ja'afuru LGA primary school. *Journal of the Royal Society of Health*; 176-181
- Ertürk, T.(2020) *Bir kırsaldaki ilkökul 4. sınıf öğrencilerine ve okul personeline verilen okul temelli bir Hijyen ve El yıkama programının sınıf ortamı hijyenine ve öğrenci sağlığına Etkisi: Randomize Kontrollü Çalışma*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Sakarya üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Fırıncı, N. ve İpek Çoban, N. (2016). Erzurum İlinde Yatılı Bir Ortaokuldaki Öğrencilerin Temizlik ve Hijyen Algıları, *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 7-12.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in*

education (Vol. 7). New York: McGraw-Hill.

- Ghanim, M. Dash, N. Abdullah, B. Issa, H& Albarazzi, R. (2016) .: Knowledge and Practice of Personal Hygiene among Primary School Students in Sharjah-UAE
Journal of Health Science 2016, 6(5): 67-73 DOI: 10.5923/j.health.20160605.01
- Güleç, M., Topbaş, M., Kır, T. ve Hadse, M. (2000). “Ankara’da Sosyoekonomik Düzeyi Farklı İki Yerleşim Yerindeki İki İlköğretim Okulundan Seçilen Öğrencilerde El Yıkama Alışkanlıkları”, *Türk Hijyen Biyoloji Dergisi*, 57(2): 71-76.
- Güler, Ç. (2004). “Kisisel Hijyen”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(6): 119-132.
- Gültekin, M., (2020). Cumhuriyet Dönemi İlkokul Programları. (1. Basım) Pegem Akademi (s.3-5)
- Gün TZ. (2019). ”Çalışan Adölesanların Kişisel Hijyen Bilgi ve Davranışları” Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Yüksek Lisans Programı.
- Gürşimşek, I., Girgin, G., & Vural, D. E. (2006). 5-6 Yaş Çocukları İle Annelerine Verilen Destekleyici Eğitimin Çocukların Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (25).
- Hacımustafaoğlu M. Enfeksiyon hastalıkları pratiğinde salgın tanımlanması. *J Pediatr Inf* 2018;12(4):172-173
- Joshi KB. Effectiveness of school based educational Program on knowledge and attitude regarding personal hygiene among primary school going children of selected Govt. and private school. *Int J Aesthet Health Rejuvenation* 2019; 2(3):40-4
- Kahveci, G. ve Demirtaş, Z. (2012). İlköğretim Okulu 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Temizlik ve Hijyen Algıları.*Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(2), 51-61.
- Kalıncı, N. (2006). *Zonguldak İl Merkezi İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin El Hijyenine Yönelik Davranışlarının Belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
- Kanatlı, S., ve Sağlam, Y., (2021) *Nitel Veri Analizinde Kodlama* Pegem Akademi s.38
- Kaya, M., Büyükserbetçi, M., Meriç, MB., Çelebi, AE., Boybeyi, Ö., Isık, A., Bozkurt, H., Vaizoglu, SA. ve Güler, Ç. (2006). “Ankara’da Bir Lisenin 9 ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Kisisel Hijyen Konusunda Davranışlarının Belirlenmesi”, *Sted*, 15(10): 179-183.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2009). “*Yiyecek ve İçecek Servisi El Kitabı*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: Hazar Reklam
- Lau CH, Springston EE, Sohn MW, Mason I, Gadola E, Damitz M, Gupta, RS (2012). Hand hygiene instruction decreases illness-related absenteeism in elementary schools: a

- prospective cohort study. *BMC Pediatrics*, 12(1), 52.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality and Quantity*, 43, 265–275.
- Luby SP, Agboatwalla M, Feikin DR, Painter J, Billhimer W, Altaf A, Hoekstra RM. Effect of handwashing on child health: a randomised controlled trial. *Lancet*. 2005; 366 (9481): 225-33
- Making every school a health-promoting school, 2020. World Health Organization. Retrived 18.12.2021 from [Her okulu sağlığı teşvik eden bir okul haline getirmek \(who.int\)](http://www.who.int/Her-okulu-sagligi-tesvik-eden-bir-okul-haline-getirmek)
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (Çev. A. Gümüş ve M. S. Durgun). Ankara: BilgeSu Yayıncılık
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach* (third edition). Los Angeles, USA: Sage
- Mazak, M., Güldal F. (2011). *Tanzifatı İstanbul- Osmanlı'dan Günümüze Temizlik Tarihi*.1. Baskı. Yeditepe Yayınevi.
- MEB. (2018a). 2018 İlkokul Programı 1-4. Sınıflar. Ankara : Anı yayıncılık
<http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>
- MEB,(2018b).<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018122171428547->
- MEB, (2018c). Beden Eğitimi <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=443>
- MEB,(2018d)İlköğretimDinKültürüveAhlakBilgisi [T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı \(meb.gov.tr\)](http://www.meb.gov.tr/T.C.-Milli-Egitim-Bakanligi-Talim-Terbiye-Kurulu-Baskanligi)
- MEB, (2018e) Fen Bilimleri <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937->
- MEB,(2018f) <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%20C4%B0LER%20C3%96C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- MEB, (2018g) <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120202622474-INSAN%20HAKLARI%20YURTTASLIK%20VE%20DEMOKRASI%20OGRETIM%20PROGRAMI.pdf>
- MEB, (2018h) <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018121111026326-GORSEL%20SANATLAR.pdf>
- MEB, 2018j <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018129173048695-1-8%20M%20C3%BCzik%20C3%96C4%9Fretim%20Program%20C4%B1%2020180123.pdf>
- MEB, 2018k <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812411191321-C4%B0NG%20C4%B0L%20C4%B0ZCE%20C3%96C4%9ERET%20C4%B0M%20PR OGRAMI%20Klas%20C3%B6r%20C3%BC.pdf>
- MEB, 2018l <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120202936103-TRAFIK%20GUVENLIGI%20OGRETIM%20PROGRAMI.pdf>

- MEB,(2021). İlkokul haftalık ders çizelgesi -2021
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_08/25102204_ilkokul_ortaokul_hdc.pdf
- MEB,(2020)http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_org_un_egitim_2019_2020.pdf
- MEB, (2020). *Öğretim programlarını değerlendirme raporu*. Ankara:
http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/24113242_ogretimprogramlari_dr.p
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (2019). Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi. SA Altun, A. Ersoy Çev.). Ankara: Pegem Akademi. s.106
- Nutbeam D. (2000). Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st Century. *Health Promotion International*, 15 (3), 9–1
- Oğuzöncül AF, Bulut İ, Pirinççi E, Yurt N, Deveci SE. (2020) Kırsalda Yaşayan İlköğretim Yaşındaki Çocukların Hijyen ve Beslenme Davranışlarının Değerlendirilmesi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 5(1):73-83.
- Oral, B., ve Çoban, A. (2020). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Pegem Akademi.
- Ödek, Ö. (2018). *Ortaokul Yeteneklerinin Düzeninin Hastalanma Durumlarına Etkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Yozgat Bozok Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yozgat.
- Ömerciokoğlu., Ö ve Khorshid, L., (2002). İlköğretim Öğrencilerine Kişisel Hijyen Davranışları Kazandırılmasında İki Farklı Öğretim Yönteminin Etkililiği, *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 18(1-3),69-78.
- Önsüz, F. M. ve Hıdıroğlu, S. (2008). İstanbul’da Farklı İki İlköğretim Okulundaki Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 9(1), 9-17.
- Önal, E., Özel ve S., Erbil, S. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Kişisel Hijyene Yönelik Bilgi ve Davranışları. *Nobel Medicus*, 5 (1): 45-48
- Özel, A. ve Bayındır, N.,(2015). İlkokul Öğrencilerinin Tuvaletleri Hijyenik Kullanma Durumlarının Belirlenmesi. *Uluslararası Türk eğitim Bilimleri Dergisi* 4(6), ISSN 2148-2314
- Özkal, N. (2020). Okulöncesinden Liseye Öğretim Programlarında Temizlik ve Hijyen: Türkiye Örneği. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 2020, Sayı 50, s. 191-206
- Pelen K. ve Günay O. (2013). İlköğretim Okulu Öğrencilerine Verilen Sağlık Eğitiminin Öğrencilerin Bilgi, Tutum Ve Davranışlarına Etkisi. *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences)*, 22(1):52-63
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (çev. ed). Ankara: Pegem Akademi s.556

- Postma L, Getkate I, Vanwijk C (2004). Life Skill Based Hygiene Education; International water and Sanitation Centre. Delft, The Netherlands, IRC International Water and Sanitation Centre.
- Rabie T, Curtis V. Evidence that handwashing prevents respiratory tract infection: a systematic review. *Trop Med Int Health*. 2006; 11: 258–267.
- Saldana, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı* (S.Şad Ed.) Ankara: Pegem Akademi s. 9
- Sarkar M. Personal Hygiene Among Primary School Children Living In A Slum Of Kolkata, India. *Journal of Preventive Medicine and Hygiene*. 2013; 54(3):153-158.
- Sağlık Bakanlığı (2008). *Sağlık Hizmetlerinde Okul Sağlığı Kitabı*, Ankara
- Schmidt, W., Curtis, V.A., Luby, S., Florrez, R., Toure, O. & Biran A. (2011). Hygiene: New Hopes, *New Horizons. Lancet Infect Dis*, 11,312-321.
- Silverman, D. (2018). Nitel verileri yorumlama (Çeviri Editörü: Erkan Dinç). Ankara: Pegem Akademi.
- Siwach, M. (2017). Impact of Health Education Programme on the Knowledge and Practices of School Children Regarding Personal Hygiene in Rural Panipat. *International Journal of Educational Science*. 1(2): 115-118.
- Soydaş, E. (2007). *Okul Çocuklarına Hijyen Alışkanlığı Kazandırma*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F., G. (2019), *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, 59-60
- Strimel, Greg. J., Scott, R. Bartholomew., Eunhye, Kim., & Liwei, Zhang. (2018). An Investigation of Engineering Design Cognition And Achievement In Primary School. *Journal for STEM Education Research*, 2520-8713.
- Şener, B. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi 29. Baskı s.267
- Şimşek A. Ç.(2006), *On birinci Sınıf Öğrencilerinin Kişisel Bakım ve Sağlığın Korunmasına Yönelik Davranışlarının İncelenmesi (Üç Lise Örneği- Ankara)*, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006, 87.
- Şimşek, Ç., Piyal, B., Tüzün, H., Çakmak, D., Turan, H. ve Seyrek, V. (2010). Ankara İl Merkezindeki Bazı Lise Öğrencilerinde Kişisel Hijyen Davranışları, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(5), 433-440.
- Şimşek, D. (2012). *İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerine Verilen Planlı El Yıkama Eğitiminin El Yıkama Davranışı Üzerine Etkisinin Belirlenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının*

- belirlenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Taşkıran, N., Khorshid, L. ve Sarı, D. (2019) Üniversite öğrencilerinin hijyen davranışlarının karşılaştırılması. *Sağlık ve Toplum*, 29(2), 65-78.
- Tartaç, Y. (2007). *Bir Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Kişisel Hijyenle İlgili Alışkanlıklarının Belirlenmesi ve Yapılan Eğitim Sonrası, Eğitimin Etkinliğinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tayar, M. ve Kılıç, V. (2014). Gıda endüstrisinde hijyen ve sanitasyon. *Dora Yayıncılık, Bursa.* (s. 23)
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı. İlköğretim Çocukları İçin El Hijyeni. 2008; yayın no:726: 1-30
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2012). Türkiye El Yıkama Araştırması. https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/elyika_tr.pdf, Erişim Tarihi: 23.04.2020. ISBN: 978-975-590-445-0.
- Teddle, C., & Tashakkori, A. (2015). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri* (Çev.Yüksel Dede ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Anı Yayıncılık. (Eserin orijinali 2009'da yayımlandı).
- Tutar, H. ve Tuncay, A. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Ve –Spss Uygulamaları*. (1.baskı) içinde(s.58-137). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TUIK, (2020) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>
- Uğurlu, Y. K., Durgun, H., Nemitli, E. ve Kurd, O. (2020). COVID-19 salgını sırasında bireylerin sosyal el yıkama bilgi ve tutumunun değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Journal Of Contemporary Medicine*, 10, 1-8. doi: 10.16899/jcm.745349
- Vivas A, Gelaye B, Aboset N, Kumie A, Berhane Y, Williams MA. Knowledge, Attitudes, and Practices (KAP) of Hygiene among School Children in Angolela, Ethiopia. *J Prev Med Hyg.* 2010; 51(2): 73–79.
- Yasan, Z. (2007). *Gıda Sektöründe HACCP Uygulaması ve Çevreyle Etkileşimi*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yaz, Ö. V. (2015). *Fen Bilgisi Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

- Yılmaz, E. ve Özkan, S. (2009). Bir İlçede Farklı Yerleşim Yerindeki İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10), 1-18
- Yılmaz ve Oğuz, (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitim bilim*, 4 (1), 95-107, 2011 www.keg.aku.edu.tr
- Yılmaz, A. ve Yılmaz, E. (2014). İlköğretim Okullarındaki Temizlik ve Hijyenin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43 (1), 74-89
- Yurdakul, I. K. (2016). *Nitel Veri Analizinde Adım Adım Nvivo Kullanımı*. Anı Yayıncılık.

Yararlanılan Web Kaynakları

- URL-1:<http://www.comminit.com/en/node/264152/38>).
- URL-2 :<http://www.ifh-homehygiene.org>
- URL-3: <https://www.tedankara.k12.tr/index.php/hijyen-kurallari>
- URL-4:<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/cevresagligi-ced/ced-birimi/okullarda-beyaz-bayrak.html>
- URL-5:<https://www.meb.gov.tr/egitim-kurumlarina-hijyen-ve-enfeksiyon-onleme-standardi/haber/21363/tr>
- URL-6:<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23639&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

EKLER

EK-1: Veri Toplama Aracı Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırma sizlerin kişisel hijyen uygulamalarınızı saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçlarda kullanılacak ve anketi düzenleyen kişi dışında kimse tarafından bilinmeyecektir. Anket formlarını doldururken lütfen isim yazmayınız. Sorularda size uygun olan seçeneğin üzerine (X) işareti koyunuz. **Araştırmaya yapacağınız katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.**

- 1) Yaşınız 8-9() 10 ve üstü ()
- 2) Cinsiyetiniz Kadın () Erkek ()
- 3) Yerleşim yeri Köy () Belediye () İlçe merkezi ()
- 4) Annenin eğitim durumu
- Okur-yazar değil () Okur -yazar () İlkokul mezunu () Ortaokul Mezunu ()
- Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü Yüksek lisans ()
- 5) Babanın eğitim durumu
- Okur-yazar değil () Okur -yazar () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()
- Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü Yüksek lisans ()
- 6) Annenizin çalışma durumu Çalışıyor () Çalışmıyor()
- 7) Babanızın çalışma durumu Çalışıyor () Çalışmıyor()
- 8) Gelir Düzeyiniz Düşük Gelir () Orta Gelir () Yüksek Gelir ()
- 9) Aile tipiniz Çekirdek Aile () Geniş Aile () Anne baba ayrı ()
- 10) Kardeş Sayısı(siz hariç)
- 1-2() 3-4 () 5 ve fazlası ()
- 11)Isınma şekliniz?
- ()Kalorifer ()Kömür sobası ()Klima/Elektrikli soba ()Diğer

EK-2: Veri Toplama Aracı Kişisel Hijyen Durumu Formu

1)El yıkama zamanınız?

- ()Sabah kalkınca ()Oyun oynadıktan sonra
 ()Yiyecek yemeden önce ()Yiyecek yedikten sonra
 ()Tuvalete girmeden önce ()Tuvaletten çıkınca

2) Ellerinizi yıkadıktan sonra ne ile kurularsınız?

Kağıt veya bez havlu () Elbiselerimi kullanırım () Kurulamam ()

3) Tuvalet kâğıdı kullanıyor musunuz ?

Kullanırım () Kullanmam ()

4) Dişlerinizi ne sıklıkta fırçalıyorsunuz?

Günde iki kez () Günde bir kez () Haftada bir veya birden az ()

5) Diş fırçalama süreniz ?

En az iki dakika () İki dakikadan az ()

6) Ne sıklıkta banyo yapıyorsunuz?

Haftada iki ve fazlası () Haftada bir kez () 10 günde bir ()

7) El tırnaklarınızı ne sıklıkta kesiyorsunuz?

Haftada en az bir kez () Haftada birden daha uzun bir sürede ()

8) Ayak tırnaklarınızı ne sıklıkta kesiyorsunuz?

Haftada en az bir kez () Haftada birden daha uzun bir sürede ()

9) İç çamaşırını değiştirme sıklığınız?

Her gün () İki günde bir () haftada ikiden az ()

10) Çoraplarınızı değiştirme sıklığınız?

Her gün () İki günde bir () haftada ikiden ()

11) Ayaklarınızı yıkama sıklığınız?

Her gün () Haftada bir () 10 günde bir ()

EK-3: Veri Toplama Aracı Öğretmen Hijyen Gözlem Formu

Cilt ;	(1)Temiz	(2)Kirli	
Koku;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Saçlar;	(1)Taranmış	(2) Dağınık	
Yüz;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Dişler;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Eller;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Tırnaklar;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Kıyafet;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Ayakkabılar;	(1)Temiz	(2) Kirli	
Mendil;	(1)Var	(2) Yok	
Dezenfektan;	(1)Var	(2) Yok	
Yedek Maske;	(1)Var	(2) Yok	
Sofra Bezi;	(1)Var	(2) Yok	
Islak Mendil	(1)Var	(2) Yok	

EK- 4: Veri Toplama Aracı Veli Hijyen Gözlem Formu

Sayın Veli,

Bu araştırma çocuklarımızın kişisel hijyen uygulamalarını saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçlarda kullanılacak ve anketi düzenleyen kişi dışında kimse tarafından bilinmeyecektir. Gözlem formlarında kesinlikle isim soyisim yazılmayacaktır. Sorularda çocuklarımızın için uyguladıkları seçeneğin üzerine (X) işareti koyunuz. **Araştırmaya yapacağınız katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.**

DAVRANIŞLAR	Her Gün /Zaman	Nadiren / Hiç
Anket Sırası:		
1)El Yıkama Zamanı:		
Sabah kalkınca		
Yiyecek yemeden önce		
Yiyecek yedikten sonra		
Tuvalet öncesi		
Tuvalet sonrası		
Oyun oynadıktan sonra		
2)Ellerini kurulama şekli:		
Kağıt ; Kumaş havlu ile kuruluyor.		
Üzerine siliyor.		
Kurulamıyor		
3)Banyo yapma sıklığı:		
Haftada 2 ve fazlası		
Haftada 1 kez		
4) Dis fırçalama sıklığı:		
Günde iki kez		
Günde bir kez		
Haftada bir		
5) Diş fırçalama süresi		
2 dakika ve fazlası		
2 dakikadan az		
6) Tuvalet kâğıdı kullanma		
Kullanır		
kullanmaz		
7) İç çamaşırı değiştirme sıklığımız?		
Her gün		
İki günde bir		
Haftada iki günden az		
8) Çorap değiştirme sıklığımız?		
Her gün		
İki günde bir		
Haftada iki günden az		
9) El tırnaklarını kesme sıklığı		
Haftada en az bir kez		
Haftada birden daha uzun bir sürede		
10) Ayak tırnaklarını kesme sıklığı		
Haftada en az bir kez		
Haftada birden daha uzun bir sürede		
11) Ayaklarını yıkama sıklığı		
Her gün		
Haftada bir		

EK-5: Veri Toplama Aracı Odak Grup Görüşme Soruları

1. Kendinizi tanıtır mısınız? (kıdemi, eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti, görev yaptığı okul, medeni durum) (görüşme öncesi gerekli bilgiler alınacak)
2. Sizce ilkokul programlarında yer alan temel hijyen ve temizlik konusu neden önemlidir?
3. Temel hijyen ve temizlik konusunda sınıfınızdaki öğrencilerin durumu hakkında bilgi verir misiniz?
4. ilkokul öğretim programındaki öğrenme çıktılarının öğrencilerin temizlik ve hijyen becerilerine katkısı konusundaki görüşleriniz nelerdir?
5. Mevcut ilkokul öğretim programındaki temel hijyen ve temizlik kazanımlarının gerçek hayatta uygulanabilirliği ile okulun/sınıfın sahip olduğu şartların uygunluğunu değerlendiriniz? (mevcut durum kazanımlarla uyuyor mu uyuşmuyorsa neden ve çözüm önerileri nelerdir?)
6. Bütün bu konuşulanlar ışığında sizce derslerde çocukların doğru temel hijyen ve temizlik kazanımlarını edinebilmeleri için neler yapılabilir? Önerileriniz var mı? (okul dışı etkinlikler, velilerin eğitilmesi...).
7. Sorulan sorular dışında konu ile alakalı eklemek istediğiniz bir şey var mı? Araştırmama katılarak verdiğiniz destek için teşekkür ederim.

EK-6: Ölçek kullanım izni

Prof. Dr. Gamze Çan'dan Geliştirmiş Olduğu Hijyen Durum Anketini Kullanmak İçin İzin

Gamze Can

14.03.2021 Paz 00:44

Kime:

Merhaba

Tabii referans göstermek koşuluyla kullanabilirsiniz.

Çalışmanızda başarılar dilerim.

Dr Gamze ÇAN

KTU Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

Tel-fax:

EK-7: Uygulama İzin Belgesi

Adıyaman Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Yazılı izin

